

Familieterapeut i barnevernet – en balansekunst

Familieterapeuters opplevelser av sin rolle og familieterapeutisk tenkning i arbeide med ungdom og foreldre i barneverntjenesten

Lise Merete Ueland Braathen

Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis

Kull Mgfam-2009 - Diakonhjemmet Høgskole 2009

Veileder: Unni Nygaard

Antall ord: 26890

Forsidebilde ” *Hamskifte*” av Liv S. Grønlund. Godkjent bruk av bilde av Liv S. Grønlund og Billedkunst opphavsrett i Norge (BONO)

Liv S. Grønlunds kommentar til bildet:

Når jeg maler bilder, er det som en oppdagelsesferd. Motivet kommer ut av malingen, ut fra hva jeg ser underveis og slik blir bildet til. Det er hele tiden i forandring, hvor noe skjer underveis.

Stilen er symbolsk og surrealistisk.

Skikkelsen i bildet begynner som en hest (se hestehoven), så skjer en forandring (midten i bildet) og et hundehode dukker opp, og til slutt løvemanken.

Med andre ord:

Livet er en prosess. Forandring er en del av livet, for ingen ting er statisk. Både vi og alt rundt oss er stadig i en endringsprosess.

Så jeg tenker : En har lov til å tenke og mene en ting en gang, og noe annet en annen gang. Motivet er imidlertid åpen for mange tolkninger, alt ettersom hvilken fase man er i livet. Hvis du ser noe annet, er det også riktig.

FORORD

Master i familierapi og systemisk praksis, har vært en lang reise for meg. Den startet i 2007. Med to års opphold underveis, fortsatte ferden. Reisen har hatt et mangfoldig innhold. Kunnskap, utvikling, inspirasjon, energi og glede. Det har også vært frustrerende, energikrevende og altoppslukende. Jeg har oppdaget mye underveis. Masterprosjektet har for meg vært både *”process and progress”*. Underveis i studien opplevde jeg, ved bearbeidelse av empiri og videre refleksjoner, stadig å oppdage nye blikk, ny innsikt og ny forståelse. Ord ble fattige. Det ble vanskelig å beskrive alle opplevelser og forståelser. Og ikke minst, alle valg som måtte tas. Å velge noe og samtidig måtte velge noe bort. Det opplevdes som en stadig balansegang og et vågestykke for meg.

Mange har vært med som reisefølge. Noen har inspirert, kritisert, applaudert, fundert, korrigert og reflektert. Noen har støttet, hatt tro på, vist omsorg og tålmodighet. Jeg føler meg heldig som har alle dere. Jeg føler meg heldig som har fått denne muligheten. Det er mange som fortjener en stor takk.

Takk til dere fire familierapeuter som var informanter i studien. Dere har bidratt til at jeg enda mer har tro på hvor viktig barnevernsarbeidet er, med en familierapeutisk og systemisk tenkning, i møte med familiene. Dere delte deres iver og engasjement under intervjuene. Det har satt spor. Dere er balansekunstnere.

Takk til min arbeidsgiver. Den positive innstillingen som er til å øke kompetanse og videreutvikle et barnevern, med bredde og dybde. Takk for at jeg fikk denne muligheten.

Takk til min veileder Unni Nygaard. Du har virkelig veiledet og loset meg gjennom denne lærerike, og lange prosessen dette har vært.

Og mange takk, til familie, venner og medstudenter. Dere har bidratt med uvurderlig støtte og inspirasjon. Ord til oppmuntring og trøst. Kloke spørsmål og innspill. Hilde Wallestrand, Solveig Yri, Stein Roness, Kristin Rønningen, Elisabeth Lyshaug og Håkon Skagen. Takk! En enda mer spesiell takk og takknemlighet, til mann og barn, Rolf Arne, Kristoffer og Helene. Dere er fantastiske! Dette har vært et fellesprosjekt, som ikke hadde gått uten dere. Dette har tatt av tiden vår.

Det ble november – 2013

Lise Merete Ueland Braathen

SAMMENDRAG

I denne studien er det foretatt en kvalitativ intervju undersøkelse, med fire familierapeuter som jobber i kommunal barneverntjeneste. Studien tar utgangspunkt i en postmoderne og sosialkonstruksjonistisk forståelsesramme. IPA ble benyttet som analysemetode.

Studiens formål har vært å få innblikk i familierapeutens opplevelser og forståelser av sitt virke innen barnevernkonteksten. Studiens problemstilling retter fokuset på ungdom og foreldres konfliktfulle relasjoner, hvordan familierapeutene forstår, og på hvilken måte familierapeutisk og system –tenkningen, kan ha betydning for arbeidet.

Hovedtema for studien kommer frem som et resultat av undersøkelsen. *Familierapeut i barnevernet – en balansekunst.*

Tema som fremkommer i studien, omhandler opplevelser av ulike balanse ganger. Å balansere mellom ulike forståelser, mellom roller og posisjoner. Det handler om balanse ganger mellom ungdommen og foreldrene, seg selv, og en systemisk forståelse i en normativ kontekst. Funnene viser at forståelse av ungdom og foreldre – konflikter, omhandler relasjonelle aspekter. Tilknytning, tillit og trygghet vektlegges. Betydningen av foreldrerollen i ungdomstid, og ungdommens behov for å bli sett og forstått, understrekes. Det ses paralleller mellom hvilke forståelser informantene formidler som viktig i foreldrerollen i ungdomstid, og hva de formidler som viktige terapeutferdigheter. Videre viser funnene til betydningen av terapeutens kompetanse, engasjement og deres særegne egenskaper. Evner til fleksibilitet på ulike nivå, terapeutens verdier og holdning vektlegges.

Relasjonens betydning blir vesentlig. Både i forståelse og tilnærming til familiene, i arbeidet i familiene, og i forståelsen av en refleksiv posisjon i en normativ kontekst.

Informantenes opplevelser fra barnevernkontekstens hverdag kan beskrives som; *Den fleksible intensiteten, å strø litt terapi i forbifarten og man blir slik hverdagen er i 1. linjen er.* Utsagnene er beskrivende for studiens funn. Å være balanse kunster forutsetter å våge. Det formidler at balanse gangen også omhandler å bevege seg innen ulike forståelser av familierapibegrepet.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD.....	2
SAMMENDRAG.....	3
1. INNLEDNING.....	7
1.1 Utgangspunktet	7
1.2 Studiens kontekst	9
1.3 Hva jeg har med meg	10
1.4 Tema og problemstilling	11
1.5 Disposisjon av oppgaven.....	12
2. VERDIMESSIG OG TEORETISK FORSTÅELESERAMME.....	13
2.1 Kontekst og forståelse	13
2.2 Kommunikasjon og relasjon	14
2.3 Systemteori og familierapi	15
2.4 Betydning av terapeut rolle og relasjon	19
2.5 Utviklingsteorier	20
2.5.1 Tidlig samspill	21
2.5.2 Selvet	21
2.5.3 Tilknytningsteorier	22
2.4 Ungdomstid og identitet.....	24
2.5 Forskning og litteratur.....	25
3. METODE.....	30
3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted og tilnærming.....	30
3.2 IPA som forskningsmetode	32
3.2.1 Utvalg og rekruttering	33
3.2.2 Intervjuundersøkelse.....	34
3.2.3 Gjennomføring av intervjuene og forskerrollen.....	35
3.3 IPA i analyseprosessen.....	37
3.3.1 Transkripsjon og gjennomlesing av intervjuene.....	37
3.3.2 Koding og identifisering av tema	38
3.3.3 Strukturering og utvikling av tema som dukket opp	38
3.3.4 Oppsummere tema og se etter sammenhenger	39
3.3.5 Tematisk integrering av alle tema og leting etter mønster	39
3.4 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet.....	41
3.5 Etske refleksjoner og forskningsetikk.....	42
4. PRESENTASJON AV TEMA	45
4.1 Å BALANSERE MELLOM ULIKE FORSTÅELSER	45
4.1.1 Vanskelige relasjoner	45
4.1.2 De lever i hver sine verdener.....	46
4.1.3 Foreldre nå til dags	47
4.1.4 Med fokus på ungdommen	48

4.2 Å BALANSERE MELLOM ROLLER OG POSISJONER	48
4.2.1 Anerkjennelse og allianse	49
4.2.2 Å våge likeverdigheten	50
4.2.3 Engasjement	50
4.2.4 Ulike hatter	51
4.3 Å BALANSERE EN REFLEKSIV PRAKSIS I EN NORMATIV KONTEKST	52
4.3.1 Å strø litt terapi i forbifarten	52
4.3.2 Å favne det forskjellige	53
4.3.3 Å sette noe i bevegelse	54
4.4 Oppsummering	55
5. DISKUSJON.....	56
5.1 FORSTÅELSER	56
5.1.1 Forståelser av relasjoner	56
5.1.2 Å forstå og å skape forståelse	58
5.1.3 Forståelse av foreldrerollen i ungdomstiden	60
5.1.4 Oppsummering	62
5.2 ROLLER OG POSISJONER	62
5.2.1 Anerkjennelse	63
5.2.2 Å våge.....	64
5.2.3 Å være der klienten er	66
5.2.4 Ulike hatter	68
5.2.5 Oppsummering	69
5.3 BALANSEKUNST	69
5.3.1 Å strø litt terapi.....	70
5.3.2 Å favne det umiddelbare	71
5.3.3 Å skape bevegelse	73
5.3.4 Oppsummering	75
6. KONKLUSJON.....	76
6.1 Sammenfatning og refleksjoner	78
7. REFERANSER.....	82
Vedlegg 1	86
Vedlegg 2	89

”En jente på snart 16 år sitter sammenkrøpet i sofaen, med tårer i øynene og forteller. Hun vil flytte! Hun sier hun er stor nok til å klare seg selv nå, vil kutte kontakt med familien og venner. Kjæresten har nylig slått opp med henne. Hun sier hun hater mor. Hun har fått beskjed fra mor om å flytte ut av hjemmet. Mor sier hun ikke orker ha henne der mer. Mor mener at jenta ikke gjør noe i hjemmet, sitter bare på pc`n, lager trøbbel og er krevende. Mor kjefter i ett sett, alt jenta gjør eller ikke gjør, blir galt ifølge jenta. Det blir noen ganger store konflikter mellom jenta og mor. De skriker og sier grusomme ting til hverandre. Jenta forteller at hun bodde hos far en periode, og det hjalp litt i forholdet mellom henne og mor. Far sier han ikke orker ha henne boende hos seg. Hun ødelegger hans forhold til sin nye kjæreste.

Jenta forteller om opplevelser fra oppveksten, hvor hun gjentatte ganger har fått bekreftet at hun er umulig. Hun føler seg til overs og i veien for alle. Hun forteller om en gang hun var liten og hun hadde bursdag. Da sa mor at hun var glad i henne.....”

1. INNLEDNING

1.1 Utgangspunktet

Gjennom mitt arbeid i den kommunale barneverntjenesten, har jeg ofte møtt ungdommer og foreldre som krangler. Det kan virke som kranglene har vokst og blitt til store konfliktmønstre, som er vanskelig å se både begynnelsen og enden på. Konfliktene og ungdommens vanskelige atferd, blir ofte bakgrunn for henvendelsen til barneverntjenesten. Foreldre ønsker hjelp til å endre ungdommens atferd. ”Få skikk på jenta!”, kan bestillingen lyde. Å møte familier og å høre deres forskjellige historier, som den illustrerte vignetten, utfordrer både personlig og profesjonelt. Historiene forteller meg noe, noe vekkes i meg. Min opplevelse og forståelse, vil være med å påvirke hvordan jeg videre møter akkurat denne familien. Både forståelser og fordommer vil stadig bli utfordret, i hvordan mening skapes i møte med mennesker (Bjartveit og Kjærstad 2001).

I en systemisk grunnlagsforståelse vil mellommenneskelige prosesser og samhandling være sentrale. Det vektlegges å se på individets gjensidige samspill i sammenheng med sine omgivelser. Relasjoner er vesentlige (Schibbye 2009). Nære relasjoner kan være motsetningsfylte. Ofte er det nettopp i de næreste relasjoner man opplever både mest glede, berikelse, og også smerte. Å arbeide med mennesker gir innblikk i hvor mangesidige og komplekse menneskelige relasjoner er. Hvordan de kan bidra til både vekst og krenkelser.

Ungdomstiden er sårbar, og kan sies å være et hamskifte. Den kan være en balansegang mellom avhengighet og selvstendighet. Ungdommens balansegang, blir også en balansegang for foreldrene. Balansekunst, som å imøtekomme ungdommens uttrykk, samtidig skape trygghet og ivareta ungdommens utvikling av autonomi. Ungdomstiden kan være en fin, utforskende og spennende tid, om ungdommen har tilgang til indre og ytre trygghet. Det er når tryggheten ikke er tilstede at ungdomstiden kan bli en risikabel og utfordrende tid, nettopp fordi overgangene er så mange. Det er en risiko for å ikke mestre disse overgangene de beveger seg imellom. Balansegangen mellom å etablere og reetablere posisjoner (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003).

Relasjonens betydning har også blitt viktigere som grunnlag i barneverntjenestens vurderinger. Hva som er god nok omsorg og ikke. Ny kunnskap om barns utvikling,

særlig med fokus på emosjonell utvikling, tilknytning og samspill med nære omsorgspersoner, har bidratt til større fokus på relasjonelle forhold i familien. Tilknytningsforskningen har også fått større plass i vurderingen av hva som er utviklingsfremmende oppvekstvilkår for barn (NOU 5/2012). Familiearbeid i sosialt arbeid og barnevern kan sies å ha to hovedmålsettinger, familiestøttende og familierådgivende arbeid. I barnevernsarbeid tas det utgangspunkt i å hjelpe familien til å ivareta omsorgen for barna, og å gi støtte over tid til slike prosesser (Jensen og Ulleberg 2011).

Jeg er opptatt av systemtenkning og familierapeutisk tilnærming i barnevernsarbeidet. Det inkluderer også barnevernloven som ramme, som også familierapeutene må forholde seg til. Det fins mange ulike syn på selve begrepet familierapi. Som samhandlende prosesser, å være sammen en eller flere, hvor det muliggjør nye opplevelser og handlingsalternativ (Johnsen, Sundet og W. Torsteinsson 2008). Systemisk terapi er bygd på antagelser om at fortiden og fremtiden kan bringes inn i nåtiden. Nåtiden kan forandre fortiden, ved å skape nye alternative historier, som vil får betydning for fremtiden. Å skape bevegelse, nye forståelser og mening (Anderson 2003; Lundby 2009). Familierapi sies å være en kunst. Balansekunstene i denne studien omhandler familierapeuters opplevelser, av arbeidet med ungdom og foreldre i barneverntjenesten. Å balansere mellom ulike roller og ulike forståelser.

Studien kan ha relevans også for andre som jobber i barnevern, familievern og annet familiearbeid med ungdom og familier. Å øke kompetansen innen Norsk barnevern har vært et satsningsområde siste årene (Kvelling 2011). I følge Statistisk sentralbyrå (SSB) i 2010, er det størst økning av barn i aldersgruppen fra 13-17 år, som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten. Dette indikerer også at kompetanse og kunnskap om ungdom og familiearbeid i barneverntjenesten, vil være av betydning fremover (NOU 5/2012).

Det har siste årene blitt etterlyst mer evidensbasert forskning innen barnevernfeltet, spesielt med fokus på hva som virker (Mørch 2012). Ved søk etter litteratur og forskning, som er relevant for studien, valgte jeg å holde fokus på ungdom og foreldre-relasjon, familierapi og barnevern. Søkene omhandlet faktorer som viser til effekt og fører til endring i terapi. Tema om relasjonens betydning i endringsarbeid og familiearbeid med ungdom, ble relevant.

Forskning om relasjoner, samspill og tilknytning mellom ungdom og foreldre, har vært vanskelig å finne. Det finnes mye forskning om samspill og tilknytning, som omhandler spe og – småbarn. Forskning som foreligger, omhandler barn og unge med relasjonsbrudd, ved skilsmisser eller flytting i fosterhjem. Tilknytningsforskningen, har relevans for senere utvikling og anses som gjeldende i et livstidsperspektiv. Den blir dermed relevant for ungdomstiden. Senere forskning viser til at tilknytningsaspektet også har betydning for terapeut og klientrelasjoner (Bowlby 1988; Brandtzæg m.fl. 2011; Wampold og Budge 2011).

Forskning om familierapi innen barneverntjenesten, kan relateres til flere undersøkelser som omhandler familierapifeltet generelt. Det må allikevel understrekes, at familierapitenkningen, innen barnevernkonteksten, kan innebære andre utfordringer enn i terapifeltet generelt. Motstand, ufrivillighet, uenighet og maktforhold, kan tenkes å innvirke på både klientrelasjoner og familierapiprosesser. Jeg vil i det følgende si litt om studiens kontekst.

1.2 Studiens kontekst

Familierapi i denne studien er avgrenset til innen rammen for barneverntjenesten. Lov om barneverntjenester (Bvl., 17. Juli 1992) blir den normgivende rammen. Kommunal barneverntjeneste, regnes som en 1. linje tjeneste. Familierapi og familieveiledning, regnes her som et hjelpetiltak, hvor hovedmålsettingen er endringsarbeid i familien.

I Bvl. § 4-4, går det frem vilkår for hjelpetiltak for barn og familier. Hjelpetiltak er frivillige. Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn utviklingsmuligheter og gode levekår, ved råd, veiledning og hjelpetiltak (Ofstad og Skar 2010). Antall barn som mottar hjelpetiltak fra barneverntjenesten i løpet av 2010, var i følge Statistisk sentralbyrå (SSB), 49781 barn. SSB rapporter viser til at 84 prosent av barn og familier som mottar hjelpetiltak, er det i form av råd og veiledning (NOU 5/2012). Råd og veiledning kan utøves på ulike måter, blant annet ved familierapeutiske intervensjoner.

Barnevernloven er myntet på noen grunnleggende verdier. Prinsippet om hensynet til barnets beste blir ansett som overordnet. Dette prinsippet er nedfelt i Bvl. § 4-1 og i FNs barnekonvensjonen artikkel tre, nr.1 (20.nov. 1989). I prinsippet ligger det til grunn et biologisk prinsipp, som vektlegger barnets tilknytning til sine biologiske foreldre. I prinsippet ligger det barnets behov for omsorg og beskyttelse, skal gå foran foreldrenes interesser. Med hensyn til barnets beste, går det frem at det skal vektlegges å gi barnet

stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen. I Bvl. §1-1 går det frem formålet, om å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Det skal bidra til at barn og unge får trygge oppvekstforhold (Ofstad og Skar 2010).

I denne studien omhandler det ungdom, som over tid har vært utsatt for svikt fra sine nære omsorgspersoner. Det kan være svikt i den daglige praktiske utøvelsen av omsorg, svikt i emosjonell støtte, tilgjengelighet og trygghet, eller brudd i nære relasjoner. Det kan også handle om vold og overgrep. Endringstiltak i familien som familierapi, kan være eksempler på hjelpetiltak, for å sikre ungdommens ivaretagelse og trygghet.

De aller fleste ungdommer i Norge har det bra. Noen ungdommer er mer utsatt og sårbare enn andre. Det benyttes begreper som risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer, som kan indikere i hvor stor grad ungdommen er utsatt eller ikke. Å jobbe i barneverntjenesten innebærer å møte noen av de risikoutsatte og sårbare ungdommene og deres familier (Kvillo 2007; NOU 5/2012).

Ungdommens utfordrende atferd og konflikter med foreldrene, kan være grunnlaget for bekymring som kommer til barnevernet. I noen tilfeller er forholdene i hjemmet så bekymringsfulle at ungdommen står i fare for å plasseres utenfor hjemmet. Når ungdom må flytte ut av hjemmet, vises det ofte til ungdommens vanskelige atferd som grunnlag, som er regulert i Bvl. § 4-24 (Ofstad og Skaar 2010). Ungdommer og dens familie, som mottar tiltak fra barneverntjenesten, har ofte fått definert problemene på forhånd. Dette kan skape uenigheter og motstand til å motta hjelp. Definerte ”sannheter” kan virke motsetningsfylte til en postmoderne tenkningen, som ligger til grunn for en systemisk grunnlagsforståelser i familierapifeltet (Johnsen og W. Torsteinsson 2012).

I denne studien er det tatt utgangspunkt i familierapeuter som jobber i familier med ungdommer, som mottar hjelpetiltak etter lov om barneverntjenester. Blikket rettes mot de familiene hvor omfanget av problemer mellom ungdom og foreldrene, har blitt konfliktfylte. Familierapi, familieveiledning og familiestøttende tiltak, kan bli iverksatt for å bedre relasjon og samhandling i familien.

1.3 Hva jeg har med meg

Med bakgrunn og erfaring fra barnevernsarbeid og som familierapeut, vil jeg bære det med meg, som min forforståelse. Bevisst og ubevisst, bringer jeg med meg min forståelseshorisont. Den består av alle de oppfatninger, holdninger og fordommer jeg har,

og vil komme til uttrykk og være en del av denne studien (Bjartveit og Kjærstad 2001). Gjennom arbeidet i barneverntjenesten har jeg undret meg over, hva som skjer i de konfliktfulle relasjonene mellom ungdom og foreldre. Jeg har opplevd å stå i ”kryssilden”. Jeg har opplevd dilemmaer, som å ikke tildele skyld eller å ta parti. Det kan det være vanskelig å forstå og å bidra til forståelse. Hvilken betydningen har foreldre - relasjon og tilknytning i ungdomsår? Hvordan kan ungdom og foreldre – konflikter forstås, og på hvilken måte kan familierapeutisk tenkning i barneverntjenesten bidra til endring? Jeg ønsket å se nærmere på hvordan familierapeuter som jobber i barneverntjenesten, opplever møtene med ungdom og foreldre. Videre på hvilken måte opplever terapeuten at familierapi og systemisk tenkning kan ha betydning.

For å få vite mer om disse spørsmålene, intervjuet jeg fire familierapeuter som er ansatt i kommunal barneverntjeneste.

1.4 Tema og problemstilling

Temaet for denne studien omhandler opplevelser av å være familierapeut i barneverntjenesten. Tema er omfattende og bredt. Det er derfor begrenset til å omhandle familierapeutenes forståelser av ungdom og foreldres konfliktfulle relasjoner. Videre om deres opplever av betydningen av familierapi og systemtenkningen i deres praksis. Hvordan beveger de seg i dette (grense)feltet, mellom ungdommen og foreldrene, i en barnevernkontekst.

Studien utdyper ikke beskrivelser av faktorer som omhandler omsorgssvikt eller risikofaktorer. På grunnlag av barnevernkonteksten som er beskrevet, tas det utgangspunkt i ungdom og familier, som etter barnevernloven er i behov av hjelpetiltak. I denne studien er det roller og relasjonsperspektivet som er relevant.

Problemstilling:

Hvordan opplever familierapeutene betydningen av sin rolle i arbeid med ungdom og foreldre i barneverntjenesten?

Forskningsspørsmål:

- *Hvordan forstår familierapeutene ungdom og foreldres konfliktfulle relasjoner?*
- *På hvilke måter har familierapi og system-tenkningen plass i deres praksisutøvelse?*

1.5 Disposisjon av oppgaven

I kapittel 2 – går det frem teoretisk og verdimesig forståelsesrammer for denne studien. Det vil videre bli beskrevet teorier fra familierapifeltet, utviklingsteorier og forskning, som kan relateres til denne studien.

I kapittel 3 – går det frem mitt vitenskapelige ståsted og valg av metode for studien. Interpretative Phenomenological Analysis (IPA) blir beskrevet, videre hvordan metoden ble anvendt. Det blir beskrevet hvordan studien ble organisert, fra forberedelser, oppstart og gjennomføring. Til slutt i kapitelet, forskningsetikk og refleksjoner.

I kapitel 4 - presenteres studiens tema/funn som fremkommer ved analyse av datamaterialet. I presentasjonen vil det gå frem tre hovedtema, med undertema som representerer funnene i studien.

I kapitel 5 og 6 - vil tema som fremkommer i analysen diskuteres. Hvert kapitel oppsummeres kort. Videre vil studiens tema/funn oppsummeres i en konklusjon. Kapitelet avsluttes med en sammenfattende refleksjon, med erfaringer og implikasjoner.

2 . VERDIMESSIG OG TEORETISK FORSTÅELESRAMME

I dette kapitlet presenteres teoretiske og verdimesse rammer som vurderes å ha relevans for studien. Med utgangspunkt i studiens tema, vektlegges litteratur og teorier hentet fra familierapifeltet. Systemteorier, med vekt på kontekst, kommunikasjon og relasjoner. Terapeut og klient - relasjon blir også av betydning. Videre presenteres utviklingsteorier om samspill, tilknytning og identitetsutvikling. Teoriene som er valgt, er ment å bidra til utvidet forståelse. Videre å gi mening til det jeg har funnet som tema i analyse av datamaterialet, og for videre diskusjon av temaene.

Å velge teoretisk referanseramme, kan sies å velge å se problemet på en bestemt måte. Det er med på å peke ut retningen for forskningsprosjektet. Ordet teori har gresk opprinnelse, og betyr å se på eller granske noe. Teoriene innebærer ikke den endelige sannheten, men representerer den kunnskapen vi har så langt, i følge Dalland (2004).

I en sosialkonstruksjonistisk og postmodernistisk forståelse, anses sannhet og virkelighet som sosialt konstruert. Det finnes flere virkelighetsforståelser og dermed flere sannheter (Bjartveit og Kjærstad 2001). Tenkningen om at sannhet er sosialt konstruert gjennom samhandling og kommunikasjon, blir grunnlaget, for den verdimesse forståelsen jeg legger til grunn for studien. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, er språket en samhandlende prosess. Fokuset rettes på hvordan språket danner verdensbilder. En kan si at virkeligheten forstås som sosialt konstruert gjennom språket. Vi erfarer alle verden ut fra vårt eget perspektiv, og konstruerer verdensbildet i samhandling og relasjon med andre. I et sosialkonstruksjonistisk perspektiv, blir også jeg som forsker en del av den verden som undersøkes (Anderson 2003; Lundby 2003).

I studien undersøkes familierapeutenes opplevelser av betydningen av familierapi i barnevernet, og hvilke forståelser de har av ungdom og foreldre- konflikter.

2.1 Kontekst og forståelse

Språket har innflytelse på det vi kan forstå. Både vår kunnskap og det vi forstår, er sosialt skapt i dialog mellom mennesker. I følge postmodernistisk tenkning, kan vi ikke forstå uavhengig av språk og samhandling. Kunnskapen ses som lokal, og det unike ved hver situasjon er vesentlig (Johnsen og W. Torsteinsson 2012).

Systemteori og systemtenkning angir en teoretisk ramme for hvordan menneskers samhandling og kommunikasjon kan forstås. Relasjon og kontekst er to nøkkelbegreper innen systemteorien, som knyttes til både Bateson og Watzlawick (Jensen 1994).

Kontekst betyr sammenheng, og relasjon representerer samspillet mellom mennesker, og mellom mennesker og den situasjonen de befinner seg i (Jensen og Ulleberg 2011). I følge Bateson forstås kontekst som den meningsbærende rammen vi oppfatter innenfor, og videre hjelper oss til å tolke det vi forstår innenfor denne rammen. Konteksten kommuniserer en mening om hvordan vi kan forstå en atferd eller et budskap, og bidrar til å klassifisere et fenomen for oss (Jensen 1994). Watzlawick (1967) definerer kontekst som:

” Et fenomen forblir uforklarlig så lenge ikke observasjonsområdet er tilstrekkelig vidstrakt til at det omfatter den sammenheng fenomenet inntreffer i (Jensen 1994:50).

Watzlawick mener vi må ha et observasjonsfelt som er stort nok til å omfatte sammenhengen det opptrer i, for å kunne forklare et fenomen. En ramme kan representere et metakommunikativt nivå. Det henvender seg også til relasjonen, og definerer den slik vi opplever den. Vi metakommuniserer ved kroppsspråket, for eksempel pusten og tonefallet, som klassifiserer og tolker de budskapene vi gir. Konteksten kan sies å være et hjelpemiddel i metakommunikasjonen. Det knyttes til det ikke – verbale nivået i kommunikasjonen (Ibid.).

Bateson bruker begrepet ”doble beskrivelser” når et fenomen sammenstilles og ses fra ulike vinkler. Slik får man bredere og mer variert forståelse av fenomenet. Informasjon dreier seg om vår forståelse av fenomenet. Bateson kaller informasjon ” *en forskjell som gjør en forskjell*” (Jensen 1994:55). Når en kan kalle det en forskjell, vil være avhengig av den enkelte personen og hvordan den oppfatter det. For at noe skal fremstå som informasjon for oss, må det baseres på at det oppstår en forskjell. Et eksempel kan være ”*kartet er ikke terrenget*”. Selv om vi tenker på en ting, så har vi ikke tingen inni hodet, men en ide av tingen. Det eneste vi vet om tingen/fenomenet, er ideen om den. Nærmere virkeligheten kommer vi ikke (Ølgaard 2004:72).

2.2 Kommunikasjon og relasjon

Kommunikasjonsteori ligger til grunn for en systemisk forståelse, med vekt på hvordan mennesker kommuniserer og forstår hverandre. For eksempel forståelsen av samspillet i familien. Watzlawick (1996) hevder at alt vi gjør forstås som kommunikasjon. Watzlawick (1967) viser til Batesons begreper, digital og analog, som beskriver to nivåer av kommunikasjon. Den digitale knyttes til innholdet i kommunikasjonen, mens den analoge er knyttet til relasjonsnivået i kommunikasjonen. Vi mennesker sender og mottar

ustanselig digitale og analoge budskap, og hvor budskapene forsterker og diskvalifiserer hverandre. Analoge budskap er flertydig og skjer samtidig med ordene, for eksempel ved tonefall og kroppsspråk. Det går en mengde med informasjon tapt ved slik parallell kommunikasjon (Ibid.). Vi kommuniserer og vi metakommuniserer. Det betyr at vi sier noe, og vi sier noe om det vi sier. I all kommunikasjon ligger det minst to meldinger, en om innholdet og en om relasjonen (Jensen og Ulleberg 2011). I følge Watzlawick (1996) er det nettopp svikt i kommunikasjon og samhandlingsmønstre, som fører til problemer og fastlåste situasjoner.

Batesons ideer om komplementære og symmetriske relasjoner, indikerer mønstre i hvordan relasjonen innvirker på kommunikasjonen. I en symmetrisk relasjon, vil mønsteret være preget av likhet i uttrykkene som formidles. I en komplementær relasjon vil mønsteret preges av ulikhet, hvor ulikhetene utfyller hverandre (Ølgaard 2004). Enhver relasjon vil inneholde elementer fra begge disse mønstrene. Når samspillet er symmetrisk vil det være sirkulært, hvor en atferd forsterkes ved at den andre gjør det samme. Deltagerne punkterer på likhet, hvor de forsøker å ligne hverandre. Dette kan bety at atferden forsterker hverandre gjensidig, i et positivt samspill eller i en negativ maktkamp. I en komplementær relasjon vil partene utfylle hverandre med sine ulikheter eller ulik atferd. I et samspill kan en uttrykt følelse, lede til at den andre tilpasser sine følelser, slik at det blir utfyllende (Jensen og Ulleberg 2011). For eksempel kan en mor være avvisende, mens ungdommen forsøker å få oppmerksomhet ved å skrike høyt. Relasjoner er i stadig forandring og bevegelse. Symmetriske og komplementære relasjoner kan således også eskalere og avta, hvor likhet og ulikhet både kan øke og avta (Ibid.). Å se på balansen og mønstre i relasjonen kan være nyttig i beskrivelser av for eksempel ungdom og foreldre- relasjoner, men vil også være gjeldene i terapeut og klient relasjoner (Eide og Eide 2000).

2.3 Systemteori og familierapi

Familierapi oppstod som en egen disiplin på midten av 1950-tallet. Det utviklet seg videre til mange ulike retninger, med mange forskjellige tilnærminger. Gregory Bateson og kollegaene Jackson, Haley og Weakland utviklet i løpet av 50-årene en psykotераapeutisk tilnærming. Det ble fokuserte mer på familien enn enkeltindividet. Dette fikk innflytelse på utviklingen av mange modeller innen familierapien som vektlegger systemtenkningen (Hårtveit og Jensen 2004). Systemteorien reflekterer et vitenskapelig paradigmeskifte det siste århundre. Fra et lineært fokus hvor oppmerksomheten ble rettet

mot årsak – virkning - tenkning, til et perspektiv som ser årsak - sammenhengen som gjensidig influert. Fokuset ble flyttet fra individet til å se på sammenhengene individet var en del av. For å forstå individets emosjonelle og atferdsmessige vansker, ses det i konteksten av de nære mellommenneskelige forbindelser. Gjensidighet og sirkularitet vektlegges (Haaland 2007).

Systemteorien bidro til å tenke sirkulært om problemer, istedenfor årsaker og virkning. Kommunikasjonstenkningen ble også sentral, med fokus på hvordan mennesker kommuniserer og forstår hverandre. Familien ble sett på som et målsøkende og selvregulerende system, som hele tiden søker likevekt (homostase). Første ordens kybernetikk baserer seg på en homostasemodell hvor et system blir selvopprettende, og korrigeres ved hjelp av negativ feedback. Det settes i gang krefter for å kunne fortsette som før, for å ikke endre seg (Jensen og Ulleberg 2011). Feedback vil her si den tilbakemelding et medlem får på hvilken funksjon den har på omgivelsene, og påvirker systemets handlinger innad og utad. I annen ordens kybernetikken ser en at systemer heller er preget av positiv feedback, som kan bidra til å forsterke atferd og dermed fremme utvikling og endring (Watzlawick 1996). Ølgaard (2004) viser til Batesons kommunikasjonsteorier, som beskriver denne kontinuerlige vekselvirkningen med feedback innad i systemet. Det blir vanskelig å oppdage hvor det starter og slutter, og kalles feedback-sløyfer. Tenkningen viser til hvor vanskelig endring kan være, hvor ethvert system søker å opprettholde det nåværende, da det kan oppleves som det eneste trygge og forutsigbare.

Den retningen som betegnes som systemisk familieterapi, eller milano-modellen, knyttes til Selvini-Palazoli, Boscolo, Cecchin og Prata (Haaland 2007). De var preget av nøytralitetsidealer, og hvor intervensjonene bygget på ideer om at symptomets funksjon, var å bevare familiens likevekt. Milano tradisjonens bruk av enveis speil og observatørroller, som kom med tilbakemeldinger ”utenfra”, bidro også til utviklingen innen familieterapifeltet. Når terapien som foregikk ble observert, kunne hele familien observeres, deres samspill, posisjoner og roller, samt samspillet mellom familien og terapeuten. Dette bidro til erkjennelsen av terapeutens posisjon i familien, som en del av systemet. Dette bidro til forståelsen om at det ikke er mulig å være en nøytral observatør til et klientsystem. Begrepet annenordens kybernetikk ble sentralt i videre utvikling av familieterapifeltet (Ibid.). Lynn Hoffman (1987) viser til et paradigmeskifte, fra å være

eksperten, som observerer og påvirker systemet utenfra, til at terapeuten blir sett som en del av systemet.

Fra å se på personen som problemet, gikk det til å se på vansker i samspillmønsteret i familien. Relasjonen ble sett som problemet. Michael White (1980) lanserte videre ideen om at problemet er problemet. White var opptatt av Faucaults maktbegrep. Mennesket ble disiplinert fra samfunnets side, som var med på å forme vår selvforståelse og identitet. Identitet skapes i samspill av historiske, kulturelle og sosiale krefter, ikke i hver enkeltes indre (Lundby 2003/2009). White mente at noen av disse samfunnsverdiene var med å oppdra mennesker innenfor og utenfor normalen. Med utgangspunkt i denne tenkningen utviklet de ideer om problemet som utenforstående. Problemet er ikke i mennesket, men utenfor (Hårtveit og Jensen 2004).

White utviklet flere terapeutiske arbeidsmetoder, men er kanskje mest kjent for eksternaliserende samtaler. Ved å tingliggjøre eller personifisere problemet, som et fenomen, ivaretas de alternative historiene personen har om sin livssituasjon. Problemet beskrives som noe utenforliggende, og differensieres fra personen (Lundby 2003/2009). Bruk av metaforer er sentralt og nyttig redskap i narrativ tilnærming. Ved å gi ”doble beskrivelser” muliggjør forståelse av noe, gjennom noe annet. White var inspirert av Bateson, som hevdet at alt i sinnet er metaforer. Bateson mente at vi ikke kan ha noen absolutt sikker informasjon om den eksterne virkeligheten (Ibid.).

Den narrative tilnærmingen kom som en reaksjon på den strenge vitenskapeliggjøringen av ”den sanne kunnskap”. Historiene forteller ikke hele sannheten om vårt liv eller hvem vi er. Det sier noe om hvem vi er i en kontekst eller sammenheng (Lundby 2003).

Virkeligheten er alltid midlertidig, i følge filosofen Ricoeur (Ulleberg 2007). Sentralt i narrativ tilnærming er nyforfattede samtaler/nyskriving av historier, hvor de dominerende historiene utfordres. Den narrative tilnærmingen utfordrer til å fortelle alternative historier, og lete etter andre sannheter (Lundby 2003). Whites tenkning var at det gis mulighet til å rekonstruere sin identitet ved å gjenfortelle, gjenerfare og å gjenskape. Ved å etablere ny identitet, vil videre relasjoner til andre endres (Haaland 2007).

Det latinske ordet *narrare* betyr å fortelle. Begrepet impliserer en relasjon, hvor en forteller en historie til en annen (Lundby 2003:27). Sentrale elementer i narrativ tilnærming bygger på at mennesker søker å skape mening i livene sine. Erfaringene knyttes sammen med fortid, nåtid og fremtid, som hjelper oss å få en forståelig

sammenheng i livshistorien. Historien preges av personens erfaringer fra fortiden og vises i nåtidens handlinger og språk (Haaland 2007). I følge Whites tenkning er personens språk og fortelling om seg selv, påvirket utefra. White mener at terapi ikke er bare noe som foregår i terapirommet, isolert fra virkeligheten utenfor. Han viser til ideer om at personer og familier er avhengige av anerkjennelse, respekt og bekreftelse fra viktige andre, for å løse problemer (Lundby 2003/2009).

Som en konsekvens av den konstruktivistiske tenkningen, med blant annet ideer om homostase, teknikker eller språklige omskrivninger, introduserte blant annet Anderson og Goolishian, mer demokratiske prosesser inn i familierapien. Omsorg, dialog og klientene som samtalepartnere i likeverdige forhold ble sentralt (Hårtveit og Jensen 2004). Andersons tilnærming til terapi, representerer en samarbeids og språkssystemisk tenkning. I søken etter forståelse, er det prosessen i seg selv som skaper mening. Problemer oppstår og skapes gjennom språket under samtalen. Konstruksjoner i språket ligger i hver enkelt og er kontekstuell. Det er i språket vi utvikler oss, og likeledes vil også problemer løses, eller oppløses, ved dialogen i samtalen (Anderson 2003). Anderson er opptatt av det som skjer i dialogen, hvor klienten er ekspert på eget liv. I samskapingen, blir det en gjensidig utforskning av klientens fortellinger. Nysgjerrig spørring, refleksjon og undring sammen, kan bidra til å vekke klientens nysgjerrighet på egen situasjon. En gjensidig læring og samforskning av det kjente, kan skape noe nytt. Andersons filosofiske tilnærming, regnes som en holdning. En måte å være på og å gjøre på, både personlig og profesjonelt (Ibid.).

Tom Andersen var også opptatt av terapi som en demokratisk samskaping. Han la vekt på å lytte til klientens ord, samtidig betydningen av terapeutens egen indre dialog i møte med klientene. Videre å være bevisst både klientens og egne forforståelser, og de fordommer alle har i møte med mennesker (Hårtveit og Jensen 2004). Andersen (2007) skriver om reflekterende prosesser, som også kan forstås som en holdning i møte med andre. Han viser til det å våge å bli berørt, gå inn i dialogen, tåle reaksjonen og gi respons. Han er også opptatt av faren ved å forstå for fort. Ved å forstå før den andre selv forstår, påfører vi klientene vår egen forståelse og erfaring. Språk og kropp er ett, i følge Andersen. Han benytter vårt eget respirasjonssystem som metafor, for en passe rytme i samtalen (Ibid.). Anderson og Goolishian lanserte begrepet ”ikke –vitende” posisjon (Hårtveit og Jensen 2004.) I følge Anderson (2003) vil en samarbeidende relasjon og dialogisk samtaler, fordre en ikke vitende tilnærming. Begrepet ses som en terapeutisk

holdning, hvor en lærer noe om den andre, av den andre. En slik posisjon har til hensikt å øke klientens egeninnsikt. På den måten får terapeuten innsikt og kunnskap om klienten, som kan bidra til forståelse av dens verden.

Familieterapifeltet og systemtenkningen har blitt kritisert for sitt ensidige fokus på familietenkningen, og hvor individet har kommet i bakgrunnen (Johnsen og Torsteinsson 2012). Blant annet viser Dallos og Vetere til Bowlbys tilknytningsteorier, som ble antatt å være for individbasert, men som i utgangspunktet var bygget på systemteorier. Dallos og Vetere hevder at tilknytningsperspektivet, på grunnlag av misforståelser, *ikke helt fikk plass i det gode selskap* (2009:6). De utviklet en terapeutisk modell, Attachment Narrative Therapy. Her trekkes det forbindelser mellom tilknytningsteorier, narrativer og systemisk terapi. Det fokuseres på tidligere følelsesmessige opplevelser i familien, og hvordan det er med på å forme historier om familien og oss selv. Tilknytningsmønstre er med å påvirke våre narrative muligheter, evner til å reflektere og integrere våre erfaringer. Det vektlegges også terapeutens egne tilknytningshistorier, og hvordan de er med å prege terapeuten, i møte med familier og enkeltpersoner som har tilknytningsvansker.

2.4 Betydning av terapeut rolle og relasjon

Samtalen er en viktig del av arbeidet med ungdom og foreldre i barneverntjenesten.

Terapeuten, dens rolle, og også barneverntjenesten som ramme, vil være av betydning for hvordan kommunikasjonen og relasjonen etableres. Relasjonen blir avgjørende både for å forstå og for å lykkes i arbeidet. Jensen og Ulleberg viser til den norske filosofen Skjervheims (1926-1999) essay *"Deltakar og tilskodar*. Han er opptatt av hvordan vi møter andre. Han skriver om relasjonen som en treleddet relasjon, i beskrivelsen av subjekt – subjekt forholdet og saksforholdet. Når den andre gjøres til et objekt, vil det bli en toleddet relasjon, hvor det uteblir en felles utforskning av tema. Å objektiver den andre, fratrar man den andre muligheten til å være aktør og deltaker i relasjonen (Skjervheim 1976, i Jensen og Ulleberg 2011: 44).

Relasjonens betydning for gode behandlingsresultater i profesjonelt arbeid, har vært gjenstand for flere studier de siste årene. Hjelperens evne til å skape en god relasjon, evne til å lytte, til å forstå den andre og evne til å skape god arbeidsallianse, viser seg å være avgjørende for forandring og utvikling (Eide og Eide 2004; Lundby 2003). Schibbye

utviklet teorien om dialektisk relasjonsteori, hvor begrepet anerkjennelse er sentralt. I begrepet anerkjennelse legger hun blant annet, respekt for den andres opplevelsesverden. Gjennom menneskers evner til selvrefleksjon og selvavgrensning i relasjoner, blir vi tydeligere for oss selv og for andre. Hun legger vekt på de anerkjennende relasjonene mellom mennesker som en kilde til vekst og utvikling (Schibbye 2009). Den dialektiske relasjonsteorien har utspring fra filosofen Hegels (1770 -1883) ideer om at menneskene trenger hverandre for å bli selvstendige individer. Teorien viser også til Georg Herbert Meads speilingsteori. Den innebærer at mennesket kan forholde seg til seg selv, og til det forhold det har til sine omgivelser. Den dialektiske tenkningen forstår disse prosessene som gjensidig avhengige av hverandre. Jeg blir hvem jeg er, i relasjon til andre, ved at det jeg gjør reflekteres tilbake til meg selv og bidrar til hvem jeg blir (Jensen og Ulleberg 2011). Denne gjensidigheten kan også relateres til begrepet resonans. Resonans betegner sammenhengen mellom for eksempel terapeut og klient, hvor det oppleves forståelse som skaper gjenklang (Ibid.).

Jeg vil i det følgende trekke frem utviklingsteorier som vurderes relevante for studiens forskningsspørsmål, som omhandler relasjoner mellom ungdom og foreldre, samt terapeutrelasjoner og dens rolle. Teorier om samspill, utvikling av selvet og tilknytningsteorier, viser til barnets første leveår. Disse perspektivene vil også være aktuelle for ungdom og videre inn i voksenlivet.

2.5 Utviklingsteorier

Utviklingspsykologi er et stort fagområde, men kan defineres som varige forandringer i opplevelser og handlemåter, som knyttes til bestemte perioder i menneskets liv. En ser utviklingsprosessen i et helhetlig perspektiv, hvor både kognitiv utvikling, sosial utvikling og personlighetsutvikling inngår. Mange faktorer spiller inn på utviklings prosessene. Det er sammenheng mellom medfødte egenskaper, som temperament, samt ytre miljømessige faktorer (Hart og Schwartz 2011; Kvello 2007). Med utgangspunkt i de genetiske faktorer, vil individets erfaringer påvirkes av hvordan mulighetene blir tatt i bruk, og for videre utvikling. Erfaring som kommer for sent eller for tidlig i utviklingsprosesser, vil for eksempel ikke få samme virkning. En kan si at når relevant erfaring mangler, blir det ikke fravær av utvikling, men en utvikling som er avvikende (Høstmark Nielsen og Raaheim 2000).

2.5.1 Tidlig samspill

Begrepet tidlig samspill blir ofte benyttet om kommunikasjon med barn i førspråklig alder. Begrepet benyttes også for å beskrive samhandling. Tidlig samspill omfatter all den kommunikasjon som foregår i interaksjon mellom barnet og dets omsorgspersoner. Nyere utviklingsforskning konkluderer med at kvaliteten av samspill mellom barnet og omsorgspersonene, er avgjørende for barnets utvikling (Haavind og Øvreeide 2007). Det ble tidligere antatt at spedbarnet var født asosialt, og gradvis utviklet sosialitet. Nyere forskning viser til at vi fra fødsel av, innehar sterke disposisjoner og initiativ til å ville etablere kontakt med mennesker. Kort tid etter fødsel vil barnet kjenne igjen mors stemme, og etter kort tid vil barnet kunne etterligne lyder og mimikk, som kan ligne en konversasjon (Bråten 2004, Smith 2001, i Kvello 2007). På denne måten blir ikke bare omsorgsgivers bidrag til samspillet avgjørende. Barnet blir viktig bidragsyter til egen omsorg, i den forstand at barnets signaler og initiativ, er med på å ”drive” omsorgsgiver til omsorgshandlinger. Ut fra dette synet, ses omsorgen for barnet som en dialog, hvor barnet henvender seg, og omsorgsgiver svarer ut fra oppfattelse av barnets henvendelse (Ibid.). *Transaksjonsmodellen* viser til det gjensidige samspillet mellom to personer, hvor begge påvirker og påvirkes. Modellen tar utgangspunkt i at ingenting er konstant. Både barnet og miljøet det lever i, endres over tid. Modellen viser til konsekvenser som problemutvikling, og gir forklaringer på et positivt samspill, som legger grunnlag for god utvikling hos barnet. Det vil innvirke på en trygg tilknytning mellom barnet og omsorgspersonen (Kvello 2007).

2.5.2 Selvet

Spedbarns forsker og psykoanalytiker Daniel Stern, er kjent for utvikling av teorier om relasjoner og selvet. Teoriene tar utgangspunkt i at spedbarnet er aktiv deltagende i å konstruere egen verden. Selvet vil alltid være basert på interaksjon med andre (Hart og Schwartz 2011). Utviklingen av selvet og utviklingen av relasjoner, vil hele tiden være to sider av samme sak. Selvutviklings modellen beskrives i utviklingslinjer, med fem selvopplevelser som knyttes til barnets utvikling. Selvområdene dannes i barnets første leveår, og betegnes som: Det gryende selvet, kjerneselvet, det subjektive selvet, det verbale og det narrative selvet (Johnsen, Sundet og W. Torsteinsson 2008). I følge Stern fortsette disse selvområdene i en kontinuerlig konstruksjon, hvor hvert selvområde føyes til det foregående. Hver selvopplevelse blir fungerende samtidig, og vil være aktive når de først er dannet, gjennom hele livet. Dette utgjør mulighet for utvikling og opplevelser,

samtidig som de også vil være sårbare for å rammes av påkjenninger og traumer i senere faser i livet (Hart og Schwartz 2011).

2.5.3 Tilknytningsteorier

Tilknytning relateres til det følelsesmessige båndet et barn etablerer til nære omsorgspersoner. Tilknytningsteori har sitt utspring fra John Bowlbys (Bowlby 1988; Broberg m.fl. 2006) studier fra 50 – tallet hvor det ble forsket på ungdom som havnet på kant med omgivelsene. Det sammenfallende var at ungdommene hadde vanskelige relasjoner til sine mødre. Han studerte spedbarn som ikke hadde kontakt med foreldrene sine i flere uker, og hvilken effekt dette hadde på barnas utvikling. Bowlbys teorier om tilknytning ble videreført av Mary Ainsworth, og hvor hun på 80 – tallet utvidet tilknytningsforskningen til å studere voksnes tilknytning (Bowlby 1988; Broberg m.fl. 2006). Tilknytningsteori er basert på evolusjonsteorier, som gjør at vi har et grunnleggende behov for å knytte oss til andre, for å sikre overlevelse når farer truer. Teoriene omhandler særlig barns atferd når det for eksempel viser redsel og utrygghet. Det henvender seg til foreldrene for trøst og beskyttelse, samt regulering av følelser. Ainsworth introduserte begrepet trygg base (Bowlby 1988). Foreldres respons på barnets signaler er med på å skape mønster for barnets emosjonsregulering. Kvaliteten på samspillet avgjør kvaliteten på tilknytningen (Hart og Schwartz 2011).

Det skilles ofte mellom to hovedtyper tilknytningsstiler, trygg og utrygg. En trygg tilknytning vil si at barnet har tillit til at foreldrene er tilgjengelige og responderende. Barnet har tillit til at foreldrene er en trygg base for utforskning av verden. Utrygg tilknytning utvikles når barnet ikke har tilstrekkelig beskyttelse og støtte tilgjengelig. Det benyttes varianter av utrygg tilknytning, som ambivalent og engstelig tilknytning, når trygghet og tilgjengelighet er uforutsigbar og varierende (Broberg m.fl. 2006).

Behovet for tilknytning er ikke dekket en gang for alle. Våre nære relasjoner vil påvirke vår mulighet til utfoldelse gjennom hele livet. Ungdommens tilknytning til nære personer, er sentralt i forståelsen av ungdommens sårbarhet, ovenfor livets store og små endringer. Garmezy og Masten (1994) hevder at å knytte trygge bånd til nære mennesker, gjør oss bedre rustet til å tåle de påkjenninger livet bringer (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003:121). Vår tilknytningsatferd preges av våre tidligste erfaringer om forholdet til andre, gjennom ”indre arbeidsmodeller”. På denne måten spiller tilknytningsforhold fra tidlig barndom en viktig rolle for kvaliteten av senere tilknytning, som videre påvirker

den daglige fungeringen. Disse indre arbeidsmodellene preger våre forventninger, som videre kan føre til at det vi henter ut av nye erfaringer, vil likne på det vi tidligere har opplevd. Denne prosessen kan gå begge veier. Nye relasjoner har også innvirkning på våre indre arbeidsmodeller, og dermed er ikke vår psykiske funksjon og sårbarhet statistisk. Tilknytningsteorien ser på psykisk funksjon som summen av tidligere og nåværende opplevelser. Det ene bygger på det andre, og vekten legges også på ytre hendelser og relasjoner (Ibid.).

I Gjærum m.fl. (2003) viser Grøholt til Rosenberg og Horowitz (1993), som benytter egne begreper for tilknytningsformer for ungdom i sin studie. Her beskrives paralleller mellom småbarns trygge tilknytning, som en *autonom tilknytning* hos ungdom. En *forutinntatt tilknytning*, tilsvarer småbarns ambivalente tilknytning, og *avvisende tilknytning* tilsvarer småbarns unnvikende, engstelig tilknytning. En fjerde tilknytningsform, kalles for *ubearbeidet tilknytning*. Denne formen er preget av uløste konflikter, og kan være forårsaket av tap eller traumatiske hendelser. Grøholt poengterer at ubearbeidet hendelser, skaper vansker for ungdommens forståelse for hvilken betydning traumet har hatt. Hun viser videre til Rutters (1985) mestringsforskning. Resultater viser at det ikke er tapet i seg selv som skaper vanskeligheter senere, men nettopp kvaliteten av omsorgen etter tapet (Ibid.). Disse teoriene kan bekrefte at barnets tidlige relasjonsmiljø er avgjørende for utvikling av et mentalt bearbeidingsystem, som Fonagy viser til Hart og Schwartz (2011). Barnets utvikling av mentalisering innebærer å se en indre og ytre verden i sammenheng. Videre bidrar dette til evner til å forholde seg til, og regulere affekt. Relasjonen og foreldrenes evne til mentalisering, blir sentral for barnets utvikling av evner til å forstå seg selv, og verden omkring seg. En trygg tilknytning vil bidra til en sunn mentalisering, mens en utrygg tilknytning vil kunne hemme utviklingen (Ibid.)

Behovet for nærhet, trygghet og kjærlighet, behovet for å bli holdt om og forstått, er aspekter som skaper en mentalisert forståelse og dermed grunnlaget for at menneskelighet kan utvikles (Ibid.:254).

Felles for utviklingsteoriene som er beskrevet, er tanken om barnets behov for å være knyttet til kjærlige og pålitelige tilknytningspersoner, som grunnleggende i menneskets utvikling.

2.4 Ungdomstid og identitet

Ungdomsårene karakteriserer generelt mange forandringer, og mange valg skal tas i søken etter sin identitet. Hvem er jeg eller hvem skal jeg bli? Identitet forstås som en konstruksjonsprosess, hvor individet er med på å skape sin egen identitet, og utvikles gjennom sosial samhandling og refleksjon. Begrepet identitet betyr ”den samme”. Det forutsetter at individet gjenkjenner seg selv, og at andre kjenner igjen væremåten og handlingene. Identitet må til en viss grad være stabil over tid. Hylland Eriksen mener at identitet er den måten vi definerer oss selv på. På spørsmålet om ”hvem er jeg”, vil svaret endre seg etter hvert som vi blir eldre, og i forhold til hvilken kontekst vi befinner oss i (Hylland Eriksen 2001). Identitet er altså ikke noe man er, men noe som skapes og gjenskapes. Identiteten gjenoppfinnes på nye måter alt etter hvordan omstendighetene forandrer seg (Høstmark Nielsen og Raaheim 2000).

Det bekrefter at identitet utvikles i relasjon med andre, hvor en i samvær med andre kan reflektere over sin posisjon og tilhørighet. Hylland Eriksen (2001) sier at vi er sosialt skapt, og hvor enkeltmennesket er i stor grad et produkt av sine relasjoner til andre.

Erik Homburger Erikson (1959) utviklet teorier i psykososiale stadier, som omhandler menneskers utvikling gjennom hele livet. Erikson mente at den personlige identitet ble utviklet gjennom en trinnvis progresjon, fra et stadie til neste, og hvor han benevner overgangene som kriser. Han kaller pubertetsperioden for identitet versus rolleforvirring (Høstmark Nielsen og Raaheim 2000). I ungdomstiden blir forholdet til venner viktigere, og Erikson knytter betydningen av venner, til ungdommens søken etter egen identitet. Identitetsutviklingen i ungdomstiden er etablering av kjønnsroller og opplevelsen av seg selv. På grunn av de store psykologiske og fysiske forandringene i ungdomstiden, går barneårenes enklere form for identitet i oppløsning, og en ny identitet må dannes. De unge trenger en identitet, for å kunne orientere seg i alle muligheter av roller voksenlivet måtte bringe med seg. Både i kjønnsroller, i arbeidsliv og samfunnslivet. Før de utvikler følelsen av en klar identitet, kan mange unge oppleve å miste fotfestet. Dette kan føre til en overidentifisering med vennegjengen eller en sosial gruppe. I denne overidentifiseringen kan det virke som om ungdommen mister hele sin individualitet. Deres følelse av uklar identitet, gjør at de kan bli intolerante mot alle som er annerledes enn seg selv (Ibid.). Den psykologiske utviklingen med barnets indre modeller, dets antagelser om seg selv og om verden, blir viktigere i ungdomstiden. I ungdomstiden blir selvbildet mer abstrakt og de blir mer preget av indre egenskaper, som også omhandler

deres opplevelser av andre mennesker. I sammenligning til tidligere utviklingsperioder, så starter ikke ungdomstiden med ”blanke ark”. Individuelle trekk som etableres i løpet av barneår, relasjoner til andre, vaner og ferdigheter, vil få betydning for hvordan tenårene oppleves av ungdommen (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003).

Jeg vil i det følgende vise til forskning og litteratur som kan relateres til tema i studien. Det vektlegges forskning innen familieterapifeltet, barnevern og utvikling hos barn og ungdom, som inkluderer tilknytning og relasjonsperspektivet. Jeg velger å fokusere på forskning om familiarbeid og familieterapi, som viser til hva som kan bidra til endring i familieterapi.

2.5 Forskning og litteratur

I Johnsen og W. Torsteinssons (2012) siste bok ”Familieterapi”, tas spørsmål omkring empirisk forskning i familieterapifeltet opp. De viser til forskning som ser på effekten av familieterapeutiske intervensjoner. Pinsof (1995) viser til *Journal of Marital and Family Therapy* sine effektstudier, som omhandler familieterapifeltet. Rapporten konkluderer med at familieterapi er mer effektiv når hele familien inkluderes, sett i forhold til individuell behandling. Her nevnes blant annet barn og ungdom som er henvist for atferdsvansker, rusproblematikk, spiseproblemer, og ulike somatiske sykdommer. Rapporten viser ingen spesifikke familieterapeutiske metoder som var bedre andre.

Magne Mæhles (2005) bok, er basert på hans doktoravhandling i 2004, og omhandler barn i familieterapien. ”*Re – Inventing the Child in Family Therapy*”. Mæhle stiller spørsmål til hvorfor ikke familieterapi er det første vi velger, når vi skal hjelpe barn med vanskelig atferd? Mæhle viser til at det oftest benyttes individuelle tiltak i forhold til barns psykiske vansker. Det benyttes i for liten grad familieterapeutiske intervensjoner. Mæhle påpeker familierelasjoner som viktige faktorer i behandling av barn, som gir bedre prognoser for gode resultater. Mæhle viser til M. Rutters (1997) ”*Clinical implications of attachment concept: Retospect and prospect*”. Her går det frem kritikk til familieterapifeltet, som i for liten grad har fokusert på individorientert forskning. Mæhle mener at kunnskap og fokus på barnet som individ, tidlig samspill, tilknytning og dets narrativer, kan gi retningslinjer for terapeutfokus i familieterapi.

Den irske familieterapeuten Alan Carr (2009) viser til to gjennomganger av forskning som finnes om effekten av familieterapeutiske intervensjoner. Det fremkommer at

intervensjon med hele familien involvert, har effekt for problemstillinger som henviser barn og ungdom til terapien. I noen tilfeller gjelder dette familierapi, i andre ganger kan individuelle intervensjoner være nyttige i tillegg. Carr viser blant annet til intervensjoner som kognitiv atferdsterapi og å øke foreldreferdigheter, som nyttige (Journal of Family Therapy 2009)

I Liv Frøylands masterstudie fra 2008, setter hun fokus på foreldre og barns erfaring med familiesamtaler, og ser på sammenheng med forståelsen av problemene de ble henvist for. I undersøkelsen går det frem at mange av barna opplever å knytte problemene til seg selv, de er eiere av problemet. Foreldrene viste til å tillegge barna problemet, men ser også seg selv som bidrag i å etablere og vedlikeholde onde sirkler, som bidro til å forsterke eller utvide problemene. Undersøkelsen trekker frem at barnas opplevelse av å bli inkludert er av betydning. Foreldre opplever samtalene med fokus på mestring, normalisering og problemløsning, gir effekt. Foreldrene refererer også til at selve samtalene, refleksjonen og å oppleve dialog med barna sammen med andre, gir dem mulighet til å se barna i et annet lys.

Helene A. Nissen-Lie (2011) viser til forskning om terapeutrollen. I artikkel basert på doktoravhandlingen, skriver hun om ” *Hva kjennetegner gode og mindre gode psykoterapeuter? Betydningen av terapeutens selvforståelse for prosess og utfall av psykoterapi*”. Hun konkluderer med at ” *Terapeutene bør gå i seg selv*”. Nissen-Lie viser til flere faktorer som spiller inn på terapiforløpets resultat. Blant annet at terapeuter som er mer tvilende, også evner å reflektere mer over eget bidrag. De vil videre være mer ydmyke, mer sensitive og lydhøre ovenfor klientene. Det påpekes betydningen av kjemi mellom klient og terapeut. Videre viser Nissen-Lie til funn om individuelle forskjeller hos terapeut, innvirker på klientene og effekten av terapi. Problematiske forhold mellom klient og terapeut, kan gi begge parter nyttig innsikt i hvilke mekanismer som skaper vanskeligheter i klientens hverdag. Nissen-Lie mener at personlige egenskaper hos terapeut gir større betydning for behandlingsresultatet enn metoder. Viktigheten av at terapeuten jobber med seg selv og sin kommunikasjonsstil, poengteres i undersøkelsen (forskning.no; Mellanrummet 2012)

Rolf Sundets doktoravhandling (2009) har tittelen ” *Client directed, outcome informed therapy in an intensive family unit –A study of the use of research generated knowledge in clinical practise*”. Han tar opp viktige aspekter ved den terapeutiske alliansen. Blant

annet viser funn til tre viktige faktorer for samarbeidsorientert terapi; å være lyttende, å ta på alvor og ha tro på klienten. Sundet trekker frem faktorer som å være der klienten er og å gi av seg selv, som sentrale bidrag for å ”nedtone” ekspert rollen. Fleksibilitet hos terapeuten nevnes også som viktig faktor for større måloppnåelse i terapi.

Michael Lamberts forskning (1992) viser til at 40% av endring som skjer i terapi relateres til faktorer hos klienten selv, og livet de har utenfor behandlingen. 30% av faktorer som fører til endring relateres til klientens oppfatning av relasjonen til terapeuten. Alliansen mellom klient og terapeut, baseres på et fellesskap og enighet om mål for terapien. 15% refereres til klientens forventninger, og håp til at terapien har effekt. 15% tilskrives metoder og teknikker. Ingen spesifikke metoder viser til å ha mer effekt enn andre. Det som fører til vellykket resultat, er de elementene som er felles for de ulike terapiretningene. Disse fellesfaktorene utgjør 85% av forandringene, og er klientens egne ressurser og håp, samt kvaliteten på klient og terapeut –relasjonen. Bruce Wampold (2001) viser også til Lamberts forskning om hva som virker i terapi. Det går frem at alliansen er syv ganger viktigere for endring, sett i forhold til metode eller teknikk (Duncan og Sparks 2010; Hubble m.fl. 1999).

Kari Fonns masterstudie (2010) har tittelen ”*Mellom barn og voksen. Mellom avhengighet og selvstendighet?*”. Studien omhandler ungdommers relasjonelle erfaringer, vanskelige følelser og foreldrenes spesielle betydning. Det fokuseres på kommunikasjon og samspill i nære relasjoner. Undersøkelsen viser til betydningen ungdommen selv tillegger støtte og relasjonen til foreldrene. Spesielt emosjonell støtte og å bli lyttet til, blir viktige faktorer. Foreldrene tillegger blant annet tilgjengelighet, som viktig faktor i foreldrerollen.

”*Gi viljen en mulighet*” er sluttrapporten for prosjektet ”*ungdom i svevet*” (2007-2009) forankret hos fylkesmannen i Nordland. Prosjektet var rettet mot beskrivelser av risikoutsatt ungdom, hvor *ungdom i svevet* ble beskrivende for ungdommene. Det fremkommer forskjellig syn hos ungdommen og voksne, om hvem som er utsatt og hva som gjør ungdom risikoutsatt. Fellestrekk i de voksnes beskrivelser av ungdom som er i risikozonen, er på grunnlag av det ungdommen gjør eller ikke gjør. Ungdommens atferd og handlinger blir vektlagt. For eksempel ungdom som skulker skolen, lager bråk, ruser seg. Ungdommen derimot, er opptatt av hva de er. De viser til betydningen av følelser og relasjoner, eller mangel på gode relasjoner. Ungdommen beskriver å ha en voksen som er

der for dem, har betydning for endringsprosessen. I det legges blant annet voksne som er fleksible, tilpasser seg ungdommens behov og ”å gå ved siden av” (UIN- Rapport 12/2011).

Ungdomsforskning fra perioden 2010 -2012, viser NOVA rapport 10/2013, til nåtidens ungdom. Resultater viser at ungdommen opplever å ha gode relasjoner til sin foreldre, og er mer hjemmekjære. De er mer opptatt av utdanning. Generelt viser rapporten til at ungdom er bedre enn sitt rykte. Bekymringsfulle resultater som fremkommer, omhandler ungdommens psykiske helse (Ungdata).

Nicole Hennums (2002) doktoravhandling omhandler ” *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far til norsk ungdom*”. Empirien er basert på dybdeintervju, med tjue familier, rekruttert fra skoletjenesten og barneverntjenesten. Hennes påpeker at det finnes lite forskning som omhandler ungdom og foreldre – relasjoner. Hun tar opp kjærlighetsbegrepet i relasjonen mellom ungdom og foreldre. Hennes viser til maktbegrepets mange betydninger. Resultater viser at foreldre vektlegger kjærlighet fremfor autoritet. Hun viser til resultater om foreldreautoriteter i endring, og hvor kjærlighetsbegrepet er kjønns og kulturelt betinget, med forskjellig praksis hos mødre og fedre. Kjærlighet blir sett som både et middel og mål i foreldreskapet (NOVA rapport 19/2002).

Det foreligger mye forskning vedrørende tema tilknytning og relasjonsforstyrrelser, særlig i forhold til små barn og utvikling. Mye av forskning på området, omhandler adoptivbarn og barn plassert i fosterhjem. Eksempler på dette er Gillian Schofield (www.uea.ac.uk/proviingascurebase), som har utviklet en modell for arbeid med barns tilknytning i fosterhjem. Øyvind Kvello (2007/2011) tar utgangspunkt i tilknytningsforskningen og konsekvenser det får for praktisk barnevernsarbeid. Han er opptatt av foreldrenes omsorgskompetanse, evner til sensitivitet og emosjonell inntoning ovenfor barnet. Kvello er opptatt av tidlig intervensjon i barnevernsarbeidet (Kvello 2012).

Alan Sroufe (2005) viser til longitudinelle studier av barn med trygg tilknytning ved slutten av spedbarnsalder, viser til bedre selvtillit og mer sosialt kompetente enn jevnaldrende ungdommer.

Peter Fonagy (1994) er kjent for sin resilience- forskning. Han trekker sammenhenger til tilknytningsteorien for videre forskning av mestringsprosesser. Funnene viser til at mestring og motstandskraft går fra generasjon til generasjon. Fonagys hypoteser var at barnet tidlig utvikler ”indre arbeidsmodeller” for samspill, som preger forventningene barnet senere møter andre med. De grunnleggende forventningene preger oss livet ut, og på den måten preges vårt forhold til egne barn. Det ble funnet en klar sammenheng mellom trygge foreldre og trygge barn. Videre at barnet utviklet selvstendige og ulike tilknytningsforhold til moren og faren. Dette bekrefter også teorier om foreldres indre arbeidsmodeller og hvordan udekkede behov videreføres (Gjærum m.fl. 2003; Hart og Schwartz 2011).

3. METODE

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metodemessig valg for studien. Jeg vil først si litt om mitt vitenskapsteoretiske bakteppe for studien. Videre beskrives Interpretative Phenomenological Analysis (IPA). Metoden var veiledende for hvordan jeg la opp studien, fremgangsmåte og i gjennomføring av analyse av datamaterialet. Til slutt forskningsetikk og refleksjoner.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted og tilnærming

Med utgangspunkt i denne studiens formål, å undersøke familieterapeuters forståelser og opplevelser av betydning av familieterapi i barneverntjenesten, ble en kvalitativ metode og tilnærming naturlig. I følge Thagaard (2009) har den vitenskapelige forankringen betydning for hvilken informasjon som søkes, og videre danne utgangspunkt for den forståelsen forskeren utvikler. I en kvalitativ tilnærming fremheves mening og prosesser, som ikke lar seg måle i kvantitet eller frekvens. Prosessene tolkes i lys av den konteksten de inngår i, mens kvantitative metoder fokuserer på variabler uavhengig av konteksten (Ibid.). Studiens intensjonen å oppnå større forståelse av hvordan familieterapeutene opplever og forstår fenomener, som sosiale relasjoner, og hvordan deres erfaringer kan gi mening. Metodologi er læren om en bestemt metode og de spørsmål vi knytter til forbindelsene mellom teori og empiri. Spørsmål knyttet til ontologi, handler om hvordan virkeligheten egentlig ser ut. Epistemologi handler om hvordan vi kan få kunnskap om virkeligheten (Kvale og Brinkmann 2009).

Langdridge (2006) viser til endring i filosofisk tenkning, om grunnlaget for hvordan vi ser på sann kunnskap og virkelighet. Ulike paradigmer og forståelser ligger til grunn for de ulike vitenskapssyn. Positivismen dominerte vitenskapssynet fra 1800-tallet. Dette vitenskapssynet baseres på kunnskap av observerbare data, som i kvantitativ forskning. Sannheter fremkommer uten hensyn til mening og kontekst. Kvalitative tilnærminger ble utviklet med et ønske om å forstå ”den andre”. Det handler om å utforske det særegne ved den enkeltes opplevelse av erfaring og dens kontekst. Kvalitativ forskning omhandler kvalitetene ved et fenomen, hvor man er interessert i meninger, betydninger og tekst (Postholm 2010).

Kvalitative metoder bygger i hovedsak på fenomenologi og hermeneutikk, og presenterer en kontrast til det positivistiske paradigmet. *Fenomenologi* regnes som erfaringsvitenskap, og har røtter fra filosofen Edmund Husserl (Smith, Larkin og Flowers 2009). Fenomenologien tar utgangspunkt i den subjektive opplevelsen, og søker

forståelse av en dypere mening i en persons erfaring. Det tas utgangspunkt i en persons opplevelser av den verden han lever i (Langdridge 2006). Fenomenologisk filosofi handler om det som viser seg, slik tingene fremstår for oss, og slik sansene våre umiddelbart oppfatter dem. Målet er å få økt innsikt og forståelse i andres livsverden, og for å forstå verden må vi forstå mennesket (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010). *Hermeneutikk* betyr fortolkningslære (Dalland 2004). Hermeneutikken handler om å fortolke meningsfulle fenomener, og hva som legges til grunn for at en kan oppnå forståelse av mening. Dette kan være menneskelige handlinger, tekster og språklige uttrykk, men kan også være kunst og trosoppfatninger. Dalland viser til Gilje og Grimen som sier at begrepet mening, benyttes både om menneskelige aktiviteter og tolkninger av aktivitetene. Meningsfulle fenomener må fortolkes for å kunne forstås (Ibid.).

I datainnsamlingen ble informantene intervjuet om deres forståelser og opplevelser av familiearbeidet i barneverntjenesten. Det fremkommer varierte opplevelser av deres felles kontekst. I en hermeneutisk tolkning vil det innebære å finne meninger i det som fremkommer og tolke disse. Videre vil det foregå en stadig veksling mellom å tolke delene, i lys av helheten, og se helheten i lys av delene (Dallos og Vetere 2005). I en slik prosess, spiller også min egen opplevelse og forståelse inn, på hvordan jeg tolker og hva min "sannhet" blir. På denne måten blir min forforståelse i hermeneutisk tradisjon, som i IPA, regnet som er ressurs i forhold til å tolke og forstå det fenomenet jeg står ovenfor. Denne reflekterende prosessen mellom deler, helhet, objekt, subjekt, min forforståelse og ulike perspektiver, omtales som en hermeneutisk spiral/sirkel. Den illustrerer en tolkning som ikke har noe slutt punkt, men er i stadig utvidelse og bevegelse, med stadig ny tolkning og ny forståelse (Dallos og Vetere 2005; Dalland 2004). Hermeneutikken er opptatt av vår forståelse, og fortolkningen av våre opplevelser. Virkeligheten blir innen denne tenkningen ikke at det finnes en sannhet, men mange fortolkninger og sannheter (Langdridge 2006). Fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted, vil tanken være at helheten er mer enn summen av delene (Jensen 2004). Et postmoderne og sosialkonstruksjonistisk ståsted, hvor sosiale fenomener ikke enkle, statiske hendelser som kan måles, vil være forskjellig fra et positivistisk syn (Kvale og Brinkmann 2009). Med utgangspunkt i et sosialkonstruksjonistisk ståsted, er jeg opptatt av å forstå hvordan mennesker konstruerer sin sosiale virkelighet. Virkeligheten forstås som en språklig konstruksjon, skapt mellom menneskers relasjoner, i den konteksten de opptrer i (Gergen 1995, i Postholm 2010). På

denne måten blir også jeg som forsker en del av resultatet, eller den virkeligheten som trer frem. Denne tenkningen representerer også IPA som forskningsmetode.

3.2 IPA som forskningsmetode

IPA som analysemetode, har et fenomenologisk og hermeneutisk utgangspunkt, som også sosialkonstruksjonismen har utspring fra. Analysemetoden er opptatt av informantenes opplevelser av erfaringer, tanker og refleksjoner, samtidig inkluderes tolkning og kontekst. Tilnærmingen er konstruksjonistisk i sin antagelse. Mening genereres gjennom en fortolkende prosess, både for informanten og forskeren. Forskjellen i de mange metodene, ligger blant annet i hvor stor grad forskeren skal inkluderes og hva som skal vektlegges i studien (Langdridge 2006). IPA fokuserer på hvordan mennesker opplever og gir mening til sine erfaringer, og vektlegger måten de reflekterer på som gir betydning for deres liv. Metoden har målsetting å få informantene til å fortelle detaljert om sine opplevelser, slik at intervjueren får adgang til deres livsverden. Språk og kontekst antas å forme en persons reaksjoner, på dens forståelse av hendelser eller personlige erfaringer (Dallos og Vetere 2005).

IPA ble utviklet av Jonathan Smith på 1990- tallet, som var inspirert av fenomenologien. Metoden ble benyttet i undersøkelser innen ulike emner i både sosial- og helsepsykologi. Det ble ikke bare fokusert på konkrete beskrivelser av opplevelser, men også personers holdninger, meninger og generelle refleksjoner om tema (Langdridge 2006). IPA er forskjellig fra andre kvalitative tilnærminger, på grunn av sin kombinasjon av psykologiske, fortolkende, og idiografiske komponenter. Med idiografisk, menes her at man analyserer hvert tilfelle for seg, før man forsøker å generalisere utover individnivå (Smith, Flowers og Larkin 2009). IPA tar utgangspunkt i helheten. Et overordnet blikk, en såkalt "bottom up" metode, for å lete etter overordnede tema, før en ser på delene, som underbygger helheten (Dallos og Vetere 2005). Den hermeneutiske sirkel kan illustrere hvordan IPA metoden benyttes for forskeren. Forskeren er her delaktig i å skape mening i teksten, med sin forforståelse og informantens forståelse, i en stadig prosess mellom å se på helheten og delene. Metoden blir regnet som dobbel hermeneutisk ved måten forsker og informant inkluderes i fortolkningsprosessen. Det er forskerens tolkning av det informant sier som er gjeldene i IPA (Ibid.). Informantenes opplevelser av sine erfaringer, blir sett med forskers briller. Fokuset ligger i informantens måter å konstruere meninger av opplevde erfaringer. Sluttresultatet blir en redegjørelse av hvordan jeg som forsker opplever og mener, at informantene tenker (Langdridge 2006). Gadamer og

Heideggers fenomenologiske og hermeneutiske tenkning er sentral i IPA. Det viser til sammenhengen mellom forforståelsen og den forståelsen som utvikles underveis i forskningsprosessen (Smith, Flowers og Larkin 2009).

IPA kritiseres for å ikke være fullt ut fenomenologisk. Det er på grunn av vektleggingen av forskers tanker og oppfatninger, om det aktuelle tema. I følge Willig (2001, i Langdridge 2006) bygger fenomenologien på intensjonalitet, som vektlegger det faktum at bevissthet ikke er noe som eksisterer inne i personen uavhengig fra verden omkring. IPA ligner på Grounded theory og diskursanalyse, men vil være forskjellig i fremgangsmåter og fokus på språk. I diskursanalyse vil ikke bare språket reflektere personens opplevelser, men er også med på å konstruere personens opplevelser (Ibid.).

3.2.1 Utvalg og rekruttering

For å belyse studiens tema og problemstilling ønsket jeg å foreta intervju med familieterapeuter som jobber i barneverntjenesten. Med utgangspunkt i et familieterapeutisk perspektiv i barneverntjenesten, intervjuet jeg fire familieterapeuter som jobber med familier med ungdom. Den kvalitative forskningen er empirisk, men baserer seg på et lite antall personer i datainnsamlingen. Å benytte kvalitativ metode i en studie, vil gi mye informasjon om få enheter. Ved bruk av en kvantitativ metode ville det krevd et større utvalg informanter, samtidig at svarene ikke ville kunne favne de ulike forståelsene som fremkommer. I kvalitative metoder vil en kunne gripe det særegne ved menneskers tenkning og handling (Thagaard 2009).

Med utgangspunkt i problemstilling og forskningsspørsmål, kunne utvalget for studien også blitt knyttet til annet arbeid med ungdom. For eksempel ungdom i fosterhjem. Jeg vurderte utvalget ut fra det jeg ønsket å sette søkelyset på; familieterapeuten og hvordan familieterapeutisk tenkning i barneverntjenesten kan ha betydning for arbeid med ungdom og foreldre. Fokuset ville blitt annerledes med ungdom som bor utenfor sitt opprinnelseshjem, med tanke på brudd i relasjonen. Jeg ønsket et blikk på nettopp familieterapeutisk arbeide med ungdom og deres omsorgspersoner, for å hindre relasjonsbrudd, som ved flytting. I følge Langdridge (2006) har IPA målsetting om at informantene har samme erfaring, for å kunne beskrive mest mulig detaljerte perspektiver, på tema det forskes på. Jeg ønsket å ta utgangspunkt i familieterapeuter som jobber innen barnevernsfeltet, og som hadde erfaring med familier med ungdom.

Med dette utgangspunktet henvendte jeg meg til tolv ulike barnevernkontor i østlandsområdet. Jeg henvendte meg i første omgang via mail til barnevernledere, med forespørsel om familieterapeuter som jobbet innen barneverntjenesten. Jeg informerte om masteroppgavens tema og formål, med forespørsel om deltagere for mitt prosjekt. I tilbakemeldingene fremgikk det variert informasjon om familieterapeuters rolle innen barnevern. Flere tilbakemeldinger var at familieterapeuter var organisert i andre tjenester innen kommunen, ikke innen barnevern. I enkelte kommuner var familieterapeuter organisert i egne team innen barneverntjenesten, mens i andre kommuner var familieterapeuter ansatt i andre stillinger, blant annet som saksbehandlere.

Etter rekrutteringsfasen, fikk jeg kontakt med fire familieterapeuter fra ulike barnevernkontor. Jeg oversendte informasjonsskriv til de aktuelle deltagerne (vedlegg 1). Den videre kontakten med informantene foregikk på mail og sms, for avtaler om gjennomføring av intervju. Informantene har per i dag, ulike stillinger innen barneverntjenesten. To informanter har stillinger som familieveiledere, hvor de jobber ut fra mandat, som et hjelpetiltak i familier. En informant jobber i et undersøkelsesteam og en i et fosterhjemsteam. Informantene er kvinner, i alderen 45 til 60 år. Som grunnutdanning har en informant førskolelærerutdanning, en er sosionom og to er barnevernspedagoger. De har erfaring fra arbeid i barne- og ungdoms psykiatri, innen voksen psykiatri og rusomsorg, skole og barnevern. Felles for informantene er også dere lange og brede erfaring i arbeid med barn, ungdom og familier. De har alle erfaringer med familiearbeid hvor ungdom og foreldre er i konflikt. Informantene har videreutdanning i familieterapi og systemisk praksis, og har jobbet i ulike roller innen barnevern og jobber per i dag i kommunal barneverntjeneste.

3.2.2 Intervjuundersøkelse

Intervju benyttes ofte i datainnsamling for kvalitative undersøkelser, hvor tekst fra materialet blir grunnlag for analysen (Brinkmann og Kvale 2009). Thagaard (2009) skriver at intervjuundersøkelser er en særlig velegnet metode til å få informasjon om hvordan informantene opplever og forstår seg selv, sine omgivelser, og for å få tak i informantenes tanker og erfaringer. Videre beskriver Thagaard ulike måter å legge opp en intervjuundersøkelse på. Dette kan gjøres enten ved strukturerte eller ved relativt ustrukturerte intervju. Spørsmålene kan utformes på forhånd ut fra bestemte tema, eller at tema bestemmes uten at spørsmålene er spesifisert (Ibid.). Med utgangspunkt i IPA, foretrekkes det å benytte en-til-en intervju, gjerne semi-strukturert intervju. Ved å benytte

åpne spørsmål, gis det rom for mest mulig detaljrik informasjon og gjerne fortellinger fra informantenes erfaringer. I slike intervju vil det være rom for fleksibilitet, slik at informantene får uttrykke sine opplevelser og fokuset rettes mot deres erfaringer, tanker og refleksjoner (Smith, Flowers og Larkin 2009).

Intervjuguiden ble utarbeidet med utgangspunkt i problemstillingen og forskningsspørsmålene. Spørsmålene ble organisert ut fra noen valgte hovedtema, med underspørsmål for mer utdyping av temaene (Vedlegg 2). Ved å lage intervjuguiden delvis strukturert, kunne jeg være mer fleksibel og åpen for informasjon. Det var viktig for meg å forsøke å favne det særegne, det som skjedde underveis, i de ulike intervjuene (Kvale og Brinkmann 2009). Intervjuenes spørsmål, hadde ikke til formål å følge en fast rekkefølge, men heller som en samtale mellom den enkelte informant og meg. Gjennom spørsmålene i intervjuet ønsket jeg å vektlegge historier som ble fortalt, med fokus på informantenes erfaringer, forståelser og opplevelser. En kvalitativ tilnærming er hensiktsmessig, fordi den gir mulighet for fleksibilitet og endring underveis, samt rom for ulike valg og avveininger i løpet av forskningsprosessen (Dallos og Vetere 2005).

3.2.3 Gjennomføring av intervjuene og forskerrollen

I kvalitativ forskning brukes begrepet epistemologi, som forsøker å svare på spørsmål om hva som er kunnskapens opprinnelse (Dalland 2004). Relasjonen mellom forsker og deltager indikerer samarbeidsforholdet som etableres, ved et felles fokus på det som skal forskes på og hvor virkeligheten blir konstruert i dette møte. Det vil variere hvilken rolle forskeren inntar i forhold til informantene. I kvalitativ forskning blir forskeren ansett som det viktigste forskningsinstrumentet (Postholm 2010). Arelene Vetere hadde 13.02.12 en forelesning på Diakonhjemmets høyskole, om forskning og metode. Jeg ble da oppmerksom på at jeg selv, og min egen erfaring fra praksis som familierapeut, ville innvirke på hvordan jeg gjennomførte intervjuene og samtalene med informantene. Vetere poengterte betydningen av det vi selv bringer inn i rollen som forsker. Både refleksjoner underveis, og i etterkant, samt å forstå vår egen prosess, som et viktig supplement i IPA.

Intervjuene jeg foretok, ble gjennomført på informantenes kontor. Hvert intervju hadde en varighet på inntil åtti minutter. Under intervjuene ble det benyttet båndopptager. IPA krever at datainnsamlingen tas opp på bånd, slik at detaljerte beskrivelser fanges opp, for senere transkripsjon (Smith, Flowers og Larkin 2009). Alle intervjuene ble startet med litt

informasjon og mulighet for spørsmål, knyttet til om undersøkelsen. Informantene hadde i forkant fått tilsendt et informasjonsskriv, hvor det fremgikk tema for undersøkelsen. Det lå også ved et samtykkeskjema, som ble undertegnet før vi startet (Vedlegg 1).

Ved å presentere tema og problemstilling for undersøkelsen, genererte dette en stemning. Informantene relaterte tema til egne erfaringer fra praksis, og det ble igangsettende for alle intervjuene. Samtlige informanter fortalte åpent om opplevelser av å være familieterapeut i barneverntjenesten. Informantene var gjennomgående opptatt av sin rolle som familieterapeut og hvilke opplevelser og forståelser de hadde av egen praksis.

Intervjuguiden ble retningsgivende for samtalene. Jeg startet med spørsmål om den enkeltes stilling i barneverntjenesten, erfaring og utdanning. Etter hvert opplevde jeg at det ble vanskelig å følge intervjuguiden, samtidig å følge det informantene formidlet. Jeg hadde fokus på åpne spørsmål. Dette med formål at informantene fritt kunne formidle deres assosiasjoner, uten for mange føringer fra meg. Semi-strukturert intervju anses som planlagte, men fleksible samtaler. Formålet er å få innblikk i informantens livsverden (Kvale og Brinkmann 2009). Jeg opplevde informantene som veldig engasjert i sitt virke i barneverntjenesten. Det var mye de ønsket å fortelle. Det førte meg inn i en aktivt lyttende posisjon, hvor jeg bekreftet med blant annet; nikk, mhm, ja og okei. I løpet av intervjuene opplevde jeg å både bli bekreftende, ivaretagende og kunne komme med sammendrag av det som ble sagt. Dette kunne for eksempel være: *"Når jeg hører du forteller, hører jeg historier som handler om hvordan du imøtekommer ungdommer og foreldre.. Er det slik som jeg forstår..."*. Kvale og Brinkmann (2009:49) viser til nytten av å lytte etter eksplisitte beskrivelser og meninger, som også uttrykkes mellom linjene, og ved å formulere budskapet ved å *"sende det tilbake"*. På denne måten får en bekreftet eller avkreftet egen fortolkning av det uttalte.

Ved senere gjennomlesing av intervjuene, oppdaget jeg mine spørsmål, tilbakemeldinger og refleksjoner, som gjenkjennbare for min egen "stil". Forskerrollen har vært bevisstgjørende for meg. I samtalene opplevde jeg å gjenkjenne noe av det informantene formidlet, om sine opplevelser. Med utgangspunkt i egen praksis som familieterapeut i barnevernet, kunne dette vært både til ulempe og fordel i denne prosessen. En fordel var å kunne gjenkjenne noe som opplevdes vanskelig og sårt, og dermed være støttende. Vi delte felles erfaringer. Svakheten ved dette felles utgangspunktet, kan være at jeg ble engasjert i informantens historier, og kunne miste fokus på tema. Mine

oppfølgingsspørsmål ble med utgangspunkt i det som ble fortalt. Intervjuene ble som en samtale mellom informant og meg. Forskningsintervju og terapiintervju har likhetstrekk, hvor de begge kan føre til økt innsikt og forandring (Kvale og Brinkmann 2009). Informantene gav tilbakemeldinger om nytten ved intervjuene. Både personlig og profesjonelt. Noen informanter formidlet at de ble oppmerksom på noe, klar over noe ved seg selv, i løpet av intervjuet. Selve gjennomføringene av intervjuene, ga også meg interessante og nyttige erfaringer. Det gir meg som forsker informasjon om nytteverdien i en slik studie situasjon, det kan ha en bevisstgjørende og veiledende funksjon (Ibid.).

Ved avslutningen av intervjuene, ble intervjuguiden gjennomgått, for å sikre at aktuelle tema var brakt frem. Etter hvert intervju skrev jeg ned refleksjoner, av egne opplevelse av møtet med informanten og gjennomføringen av intervjuet. Gjennomgående var jeg imponert over utvalget av informanter. De fremstod som veldig iderike og engasjerte familierapeuter innen barnevern.

3.3 IPA i analyseprosessen

Jeg har benyttet kilder fra både Langdridge (2006), Smith, Flowers og Larkin (2009) og Dallos og Vetere (2005) sine beskrivelser av IPA. Metoden beskrives i en fast fremgangsmåte med fem-seks trinn, for å bearbeide datamaterialet. I følge Dallos og Vetere (2005) er trinnene et forslag til hvordan analysen kan gjøres, mer enn en regel. IPA inkluderer fleksibilitet, tenkning, kreativitet og åpenhet for nyskapende ideer. Forskeren kan være iderik i forhold til hvordan en tilnærmer seg metoden. Jeg vil videre redegjøre kort om trinnene i IPA, samtidig beskrives hvordan jeg benyttet meg av trinnene.

3.3.1 Transkripsjon og gjennomlesing av intervjuene

Transkripsjonsprosessen ble en lang og bevisstgjørende prosess. Jeg lyttet til intervjuene på båndopptager, og skrev så detaljert og ordrett som mulig. Jeg valgte å transkribere selv, for å ikke miste av syne de stemninger og opplevelser jeg registrerte underveis i intervjusituasjonen. Dette viste seg nyttig. Noe av det jeg registrerte under intervjuene, kunne jeg gjenkjenne når jeg hørte på båndopptakene i etterkant. Blant annet gjaldt det tema som engasjerte spesielt, hvor tonefall og stemmen til informanten endret seg. Eller, det kunne være at informanten og jeg hadde en felles opplevelse av noe morsomt, og det ble latter. Etter gjennomføringen av transkripsjon, lyttet jeg igjen på båndopptaket. Dette for å sikre at jeg hadde fått med det som ble sagt og formidlet. Langdridge (2006) påpeker at IPA er ideografisk. Man starter med et individuelt blikk, og går gjennom de

første fire trinnene i hvert tilfelle, før man integrere meningsinnholdet i alle intervjuene. Etter transkripsjon av et intervju, skrev jeg en oppsummering, for å få tak i meningsinnholdet i det enkelte intervju.

Videre leste jeg transkripsjonene gjentatte ganger. Jeg registrerte allerede ved transkripsjon og gjennomlesing, at det nesten var umulig å ikke startet egne refleksjoner og tolkninger over datamaterialet. Jeg merket ut deler av teksten ved transkripsjon, som jeg umiddelbart opplevde å utmerke seg som meningsfull for studien (Smith, Flowers og Larkin 2009).

3.3.2 Koding og identifisering av tema

For å identifisere tema, startet jeg med å kode hvert enkelt intervju. I kodingen markerte jeg ord og setninger som jeg opplevde meningsfulle, for videre å kunne få oversikt, og hjelp til å finne sentrale tema i datamaterialet (Smith, Flowers og Larkin 2009). I denne omgang ble det uendelige mengder fragmenterte ord og tema, i redsel for å miste noe viktig av syne. Videre forsøkte jeg å trekke ut meningsstruktur og tema i teksten, og noterte nøkkelord og tema i venstre marg. Jeg valgte også å gjenta kodingen for å tydeligere identifiserte tema. Jeg benyttet ulike farger, som representerte ulike tema. For eksempel gul for ord som omhandlet relasjoner, blå for ord som omhandlet informantens opplevelser.

Jeg kodet et og et intervju på denne måten, og forsøkte etter beste evne å kode med et åpent sinn, slik at jeg ikke tillat teksten mitt syn og mening. I denne fasen er målet å se verden gjennom informantens øyne og forsøke å legge bort egen forforståelse (Langdridge 2006).

3.3.3 Strukturering og utvikling av tema som dukket opp

På høyre side i margen skrev jeg mine tanker, refleksjoner og reaksjoner av teksten. Videre forsøkte jeg å se sammenhenger med passende teorier om temaene, og noterte disse i margen (Smith, Flowers og Larkin 2009). IPA tillater forskeren å ha et kritisk blikk på det informantene sier, måten de sier det på, på deres refleksjoner og holdninger som kommer frem. I denne fasen blir den hermeneutiske sirkel gjeldende, ved at ord i teksten gir mening til større meningsenheter. Det er i denne fasen og videre den fortolkende fenomenologiske analysen, at jeg som forsker blandes sammen mer og mer med informantens meninger. Resultatet blir et produkt, samskapt av informanten og meg (ibid.).

I denne fasen bruke jeg mye tid på refleksjon. Det ble gjennomgang av all transkripsjon flere ganger. Jeg forsøkte å sammenfatte informantenes ord og uttrykk, og forsøkte å finne ord som kunne beskrive og benevne det de formidlet. I denne fasen opplevde jeg å få nytte av refleksjonsnotatene fra hvert enkelt intervju. I notatene gikk det frem nøkkelord, som blant annet beskrev noen stemninger og opplevelser jeg hadde under intervjuene. For eksempel ”*Rolle, å komme i posisjon, meg selv i møte*”, hvor det i mine refleksjonsnotater stod: opptatt av seg selv, sin rolle, og hva hun bringer med seg inn av egenskaper, holdninger og kompetanse.

3.3.4 Oppsummere tema og se etter sammenhenger

I denne fasen noterte jeg ned alle temaene, ord og setninger, som er kom frem i hver enkelt intervju. Jeg forsøkte etter hvert å se etter sammenhenger for å gruppere temaene, og lagde foreløpige overskrifter for hver gruppe. Langdridge (2006) kaller disse temaene som passer sammen for klynger. Noen tema er mer overordnede enn andre, som kan navngi det generelle meningsinnholdet.

Denne fasen var krevende, det kom frem uendelig mange tema og mye informasjon totalt sett. Jeg måtte videre arbeide med å smalne materialet og var da bekymret for å miste viktig informasjon, eller fjerne meg for mye fra dataene. Langdridge (2006) sier at faren nettopp ligger i å gå for fort frem. Ved å teoretisere og fjerne seg fra dataene, kan en miste grepet om betydningen en opplevelse har hatt for informanten.

Videre lagde jeg en oppsummering av alle temaer og grupper, for hver informant. I første omgang benyttet jeg store flippover –ark, og lagde en foreløpig oversikt over grupper med undertema. Jeg opplevde fortsatt å sitte med store mengder data i denne fasen. Jeg var opptatt av å ikke miste informantenes egentlige meninger av syne, og opplevde etiske dilemmaer i å måtte ta valg. I neste forsøk på å redusere mengder data, benyttet jeg ulike farger for hver informant. På denne måten ble det enklere å se tema som ble mer fremtredende enn andre. Videre ark benyttet, hvor jeg noterte temaer med informantens sitater og sidetall fra transkripsjonene. Til slutt noterte jeg de ulike tema på lapper.

3.3.5 Tematisk integrering av alle tema og leting etter mønster

I siste trinn ble alle lappene med tema gruppert, for å identifisere mønster og gjennomgående tema, som fanget opp betydningen av fenomener for alle informantene. Jeg så etter tema som passet sammen, med forbindelser eller motsetninger. Smith,

Flowers og Larkin (2009) kaller det klasser og hvor klassene organiseres på et ”høyere abstrakt” nivå. Videre lagde jeg en tabell med overordnede tema med undergrupper.

Den hermeneutiske sirkelen gjør seg gjeldende under hele forskningsprosessen. Ved å analyserer de ulike delene, forstås kompleksiteten og helheten bedre. Etter hvert som data ble samlet inn, først ved å intervju en terapeut, vil jeg automatisk ha med meg denne nye kunnskapen inn i neste intervju. Det vil igjen ha betydning for hvordan neste intervju blir forstått. Denne prosessen pågikk kontinuerlig, fra starten av hele studien, gjennom innhenting av data, analysearbeidet, og bidro til en mer helhetlig forståelse av forskningstemaet (Ibid.).

I analyseprosessen ble noen tema mer fremtredende enn andre. Enkelte tema og ord ble gjennomgående i datamaterialet. De skapte opplevelser og forståelser for meg som forsker, om hvordan jeg kunne forstå informantenes opplevelser. I følge Dallos og Vetere (2005) er det dette som betegner IPA som en dobbel –hermeneutisk metode. Blant annet kom det frem i informantenes historier, betydningen de tillegger egen rolle og posisjon, i det familieterapeutiske arbeidet. De var opptatt av hvordan de beveger seg i forhold til problemene de møter, i forholdet mellom ungdommen og foreldrene. Informantene fortalte om hvordan deres opplevelser påvirker deres forståelser. De formidlet hvordan de hele tiden er i en tilpasningsprosess til familiene. Blant annet blir å inntone, posisjonere, tilpasse og fleksibilitet, nøkkelord i det innsamlede datamaterialet.

Fenomenet balansere og balanse valgte jeg som hovedtema. Jeg opplevde begrepet som beskrivende for informantenes opplevelser. Både deres tenkning om rolle og det familieterapeutiske arbeidet, på ulike nivå i barneverntjenesten. Informantene formidlet hvordan de beveger seg i terrenget, i familiene, mellom ungdommen og foreldrene, samt innen rammen av barneverntjenesten som familieterapeuter.

Dallos og Vetere (2005) påpeker at temaene som fremkommer i datamaterialet er fleksible, og kan endres underveis. Hvert tema kan utvikle ny forståelse og nye refleksjoner. Dette var også min opplevelse. Ved å se på egne refleksjonsnotater, oppdaget jeg at noen av temaene som var relevante, etterhvert kunne forkastes. Min forståelse av enkelte tema endret seg noe underveis i forskningsprosessen. I sosialkonstruksjonistisk ånd, oppdaget jeg at det er slik forskningsprosessen pågår, kontinuerlig. I siste del av analyseprosessen valgte jeg følgende tema med underpunkter:

Å balansere mellom ulike forståelser

- Vanskelige relasjoner
- De lever i hver sine verdener
- Foreldre nå til dags
- Med fokus på ungdommen

Å balansere mellom roller og posisjoner

- Anerkjennelse og allianse
- Å våge likeverdigheten
- Engasjement
- Ulike hatter

Å balansere en refleksiv praksis i en normativ kontekst

- Å strø litt terapi i forbifarten
- Å favne det forskjellige
- Å sette noe i bevegelse

3.4 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhet

Reliabilitet betyr pålitelighet. Begrepet viser til om forskningens resultater kan gjentas av andre forskere på annet tidspunkt, ved hjelp av den samme metode (Kvale og Brinkmann 2009). I følge Postholm (2010) er pålitelighet et mer passende begrep, da det innen fenomenologisk tenkning er umulig å gjennomføre et intervju på samme måte en gang til. Her spiller konteksten inn, samt informantens og forskers innsikt, som vil være endret fra første intervju. Pålitelighet kan sies å handle om hvor konsekvent studien er gjennomført, og hvor bekreftbare dataene er. Jeg har forsøkt å være transparent, og forsøkt å synliggjøre ved å beskrive prosessen i studien. Fra forarbeid, gjennomføring av selve undersøkelsen og til bearbeiding av datamaterialet. Jeg har samtidig forsøkt å synliggjøre egne refleksjoner underveis i prosessen. Jeg har beskrevet IPA, slik jeg valgte å anvende den som analysemetode. I behandling av datamaterialet og analysearbeidet, har det foregått en kontinuerlig refleksjon over min forståelse av datamaterialet. Dette for å hele tiden å ha for øye, at undersøkelsen måler det den skal måle (Vetere og Dallos 2005).

Validitet, handler om at metoden som benyttes, undersøker det som var intensjonen, og om resultatene er sannsynlige og troverdige (Postholm 2010). Jeg har redegjort for mine valg av metode, og forsøkt å synliggjøre hvordan analyseprosessen førte til de endelige tema. Jeg har etterstrebet å ivareta informantenes opplevelser av erfaringer, blant annet i mine utvalg av deres sitater. På denne måten ønsket jeg også å synliggjøre mine refleksjoner og etiske dilemma underveis i prosessen.

Generaliserbarhet i en kvantitativ forskning vil søke å kvantifisere, måle eller telle et fenomen. Fordelen er at målingene blir presise, kontrollerte som videre blir generaliserbare. Ulempen med kvantitativ forskning vil være at en kompleks menneskelig natur, ville blitt forenklet og ikke ta høyde for individets natur (Langdridge 2006). I kvalitativ forskning, omhandler generaliserbarhet hvorvidt resultatene fra studien kan overføres og anvendes, til personer i samme eller lignende posisjoner. Empirien eller tema som fremkommer i studien, antas å være aktuelle for andre familieterapeuter barnevernet, samt også andre fagpersoner. På den måten kan denne undersøkelsen være generaliserbar (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010).

3.5 Etiske refleksjoner og forskningsetikk

All forskning reguleres av etiske normer og verdier, hvor etiske spørsmål blir aktuelle i flere faser under en studie. Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), viser til bevissthet om å arbeide ut fra grunnleggende respekt for menneskeverdet (Johannessen, Tufte og Christoffersen 2010).

Å forske på eget felt kan utfordre meg selv og dem som skal undersøkes. Som familieterapeut og som barnevernsarbeider, vil min forforståelse prege min tenkning og undersøkelsen som helhet. Jeg kan bli blind for det særegne og forskjellige, som informantene bringer med inn. På en annen måte kan min forforståelse gavne selve undersøkelsen, hvor egen erfaring og opplevelser kunne deles. Dette fordrer også en bevissthet om min forståelse og rolle i denne forskningskonteksten (Thagaard 2009). For meg ble det viktig å etterstrebe åpenheten for det informantene formidlet. Dette for å kunne få kunnskap og innblikk i aspekter, som tidligere ikke har vært synlig for meg.

Informantenes opplevelse av min rolle som familieterapeut i barneverntjenesten, kan ha preget selve intervjusituasjonen, både på godt og vondt. Det kan ha innvirket på både hva informantene vektla i sine fortellinger, og hvordan de fortalte. Det kan ha innvirket, ved

at det ble lettere å meddele egen opplevelser. Vi delte noen felles erfaringer, med noen liknende og forskjellige opplevelser.

Jeg valgte å foreta undersøkelsen ved andre barnevernskontor enn hvor jeg selv jobber. Å intervju kollegaer fra eget arbeidssted kan by på ulike dilemmaer. Thagaard (2009) viser til at den kvalitative tilnærmingen vektlegger de etiske dilemmaer, med hensyn til informanten og den direkte kontakten mellom forsker og informant. Dilemmaer som kan oppstå, kan være på grunn av ulike forståelser, når informantene leser resultatet av undersøkelsen. For eksempel kan deres utsagn være satt inn i en analytisk sammenheng, som vedkommende ikke er enig i eller identifiserer seg med (Ibid.). Informantene i min studie ble før intervjuene, informert om den valgte analysemetode. Jeg informerte om IPA's fortolkende fenomenologiske vinkling, hvor deres opplevelser og forståelser ble sentrale. Videre at mine tolkninger av deres opplevelser, kunne bli omskrevet med mine ord. Informantene ble også informert om anonymitet, og hvor det ikke skal fremkomme opplysninger som er gjenkjennbare for andre (Smith, Flowers & Larkin 2009).

Refleksjoner underveis i analyseprosessen, omhandlet blant annet min forståelse og fortolkning av informantenes verdensbilder i møte med mitt, og videre resultatene av det. Jeg opplevde det som en krevende prosess, både som forsker og personlig. Informantenes uttrykk i ord, tonefall, bevegelser, gester, blick og med hele seg, formidlet de bilder fra egne opplevelser. I forsøket å få innsikt i deres verden, skulle jeg beskrive utsikten. Dette gjorde meg ydmyk, og enda en gang klar over ordenes og språkets makt. Jeg opplevde dilemmaer i bruk av egne ord og benevninger, for å kunne fjerne meg for mye bort fra informantenes egentlige mening, og at mine ideer skulle ta for stor plass. Etisk dilemmaer var spesielt gjeldende i bearbeiding av datamaterialet, og videre i valg av tema som jeg opplevde fremtredende (Thagaard 2009). Ord og mening har ulike betydninger hos den som formidler og hos meg. I denne prosessen foregikk det stadige refleksjoner forbundet med mine oppfatninger og opplevelser av møtene. Blant annet kunne jeg oppleve fordommer eller holdninger som fremkom i intervjuene. Samtidig opplevde jeg også at selve intervjusituasjon kunne vekke et stort engasjement og ivrighet hos både informant og meg selv. Det kan ha bidratt til åpnere uttrykk og formidling (Brinkmann og Kvale 2009).

I det følgende kapittel presenteres temaene som ble valgt etter analyse av datamaterialet. Temaene er et utvalg, basert på min fortolkning av all informasjon som kom frem i datainnsamlingen. Underveis i analyseprosessen, har jeg oppdaget hvor rikt et datamaterialet kan bli. Jo mer en bearbeider materialet, desto mer finner en (Dallos og Vetere 2005).

I et positivistisk syn på forskning vil funn være representativt for fakta og sannhet om et fenomen. I det postmoderne perspektivet, vil mening være gjeldene, og dermed mange måter å forstå empirien på (Kvale og Brinkmann 2009). I et konstruktivistisk perspektiv, vektlegges det individuelle, hvor det finnes mange virkeligheter. Det sosialkonstruksjonistisk perspektivet inkluderer videre at forståelse og mening skapes i en samhandlende prosess (Lundby 2003). I analyseprosessen har jeg sett informantenes verden, gjennom mine øyne. Jeg har forsøkt å være tro mot deres utsagn, som er i tråd med fenomenologisk filosofi (Kvale og Brinkmann 2009).

4. PRESENTASJON AV TEMA

I dette kapitlet presenteres tema/funn som ble fremtredende ved analyse av datamaterialet. Det presenteres i tre kapiteler med følgende hovedtema:

- Å balansere mellom ulike forståelser
- Å balansere mellom roller og posisjoner
- Å balansere en refleksiv praksis i en normativ kontekst.

Under hvert tema følger det tre til fire underkapitler. Det går frem momenter og sitater fra informantene, som relateres til studiens problemstilling og forskningsspørsmål.

Alle informantene forteller historier om erfaringer fra barnevernsarbeidet, med familier hvor ungdom og foreldre er i konflikt. I historiene som fortelles kommer informantens opplevelser og forståelser av seg selv frem, både hvordan de beveger seg i familiene, og i barneverntjenesten. Dette formidles som en stadig balansegang.

4.1 Å BALANSERE MELLOM ULIKE FORSTÅELSER

I dette kapitlet kommer er det frem hvordan informantene forstår ungdom og foreldre konflikter. Informantene formidler ulike opplevelser og forståelser, både hos foreldrene, ungdommen og seg selv.

4.1.1 Vanskelige relasjoner

Informantene formidler at de konfliktfulle relasjonene mellom ungdommen og foreldrene, relateres til vanskelig samhandling og kommunikasjonsmønster i familien. De benytter blant annet beskrivelser som; ” *Vanskelige kommunikasjonsmønster, sårbarhet og skyldfølelse, tilknytning og relasjoner preget av avvisning*”. Flere informanter formidler at ungdommens vanskelige atferd, ses i lys av relasjoner som preges av avvisning. En informant forteller om forståelsen av en ungdoms uttrykk og atferd;

” Jenta hadde utviklet seg til å bli en tyrann, hun var bare 15 år, krabbet ut vinduet om natta, gjorde som hun ville. Hun forlangte å få maten servert utenfor døra og bare dro opp døra, røsket til seg maten. Var stort sett på rommet sitt, hyla og skreik, smelte med døra,.. og hvor jeg ser at det var mye avvisning her, vanskelig kommunikasjon, det var masse!”

En informant uttrykker det slik;

”Ungdommer som på en måte har vært utsatt for mye avvisning. Jeg opplever at de ikke klarer helt å tro på at familien er hyggelige. De klarer ikke helt å møte hyggeligheten! De har på en måte nesten ikke noen opplevelser med det ”

Relasjon og tilknytningsperspektivet blir holdt frem. Alle informantene er opptatt av ungdommens tidligere erfaringer og oppvekst, og omsorgssviktsituasjon de har levd i over tid. Informantene ser sammenheng mellom ungdommens uttrykk og atferd, til deres tilknytning og manglende tillit til foreldrene. En informant sier;

”Jeg tenker det er det(tilknytning) som ligger i bunn hele tiden.. for eksempel at ungdommen har rømt. Veldig ofte så tenker jeg at ungdommen gjør sånn som et rop om hjelp, se meg, hør meg!!Gjør noe for meg!”

En annen informant formidler;

” Når de har levd med så mye avvisning og så mye negativt gjennom mange år, så stoler de ikke på foreldrene sine sånn uten videre, det må litt mer til!

Flere informanter relaterer også de relasjonelle vanskene mellom ungdom og foreldrene, i sammenheng til foreldrenes egen oppveksthistorie;

” Har fokus på tilknytning, god og dårlig. Og det med foreldrenes egen historie, hvordan har de hatt det, oppvekst, tilknytning? Sånne ting er jeg veldig opptatt av!”

4.1.2 De lever i hver sine verdener

Det fremtredende hos alle informantene, er deres opplevelser av ungdommer og foreldre som ikke forstår hverandre. De lever i hver sine verdener. De ulike forståelsene fører ofte til avvisning og følelse av skyld, hvor de skylder på hverandre. En informant uttrykker sin forståelse av vanskene mellom ungdommen og foreldrene;

”Det er så mye avvisning, de lever litt sånn på hver sin tue, de unngår hverandre - i hver sine verdener. De skylder på hverandre!”

Informanter formidler at de ofte møter foreldre som har en lineær, årsak- virkning tenkning, om problemene i familien. Foreldre ser på ungdommen som problemet, og ungdommen får skylden for vanskene. En informant referere til en forelders utsagn;

”Det var ikke de(foreldrene) som hadde problemet, det var gutten, bare han! Nå må dere fjerne problemet i familien, slik at far kan få det bra sammen med sin nye kone og nye barn. Fiks problemet liksom, ta ut ungdommen, så blir alt bra!”

Alle informantene formidler at ungdommene de møter, ofte opplever seg selv som årsaken til vanskene i familien, og for konfliktene med sine foreldre. Flere refererer til ungdom som føler skyld. En informant sier;

”Jeg opplever og har erfaring med at mange av ungdommene får en syndebukkrulle i familien. Det er på en måte dems skyld at det er vanskeligheter i familien. Både foreldrene og ungdommen kan si det!”

4.1.3 Foreldre nå til dags

Informantene formidler forståelse av de konfliktfulle relasjonene, kan relateres til foreldre som fraskriver seg ansvar, både for ungdommen og situasjonen. Det kommer frem forståelser om foreldrefaktorer som: nedprioritering av ungdommen, liten forståelse, liten interesse og manglende kunnskap om ungdomstid. En informant uttrykker det slik;

”Foreldre nå til dags! De er utslitte før barna kommer ut fra barneskolen. De orker ikke ta den kampen. Når ungdommer sliter..kanskje de skal henvises til psykolog, BUP? Da kommer de forslagene der. Det er foreldrenes oppgave å snakke med barna. Den hverdagslige praten med middagsbordet. Nei, det har dem ikke tid til!”

Samtidig formidler alle informantene at de har forståelse for hva foreldrerollen kan innebære, og hvilke utfordringer foreldrene ofte står i. En informant sier;

”Selyfølgelig kan jeg forstå de foreldrene, at de opplever frustrasjon. Makteløsheten! Med de ungdommene som overhode ikke gjør som de får beskjed om, stikker av, ligger å sover hele dagen, nekter å stå opp”

Noen informanter formidler at foreldre kan ha manglende forståelse for ungdomstiden generelt. De understreker at konflikter mellom ungdom og foreldre, også forstås som en vanlig del av utviklingen i ungdomstid. En informant omtaler ungdomstiden; *”Det er en måte å vokse og gro på !”* En annen informant formidler;

”Ungdom har jo sine naturlige kamper mot foreldrene. Så er det jo puberteten, kampen mot foreldrene, som de viser i å ikke gjøre lekser, komme for sent hjem, ikke legge skittentøy der det skal. De utfordrer foreldrene på en del områder som er helt normalt”

Informantene formidler betydningen av hvordan foreldre imøtekommer ungdommens behov for kjærighet og grenser i omsorgen. Videre hvordan språket har innvirkning på samhandling og kommunikasjonsmønsteret i familien. En informant sier;

”Alt går ned til at det er mønsteret i familien. Hvordan håndterer mor og far konflikter, ut fra ungdommens sårbarhet og hva er tydelige grenser”. Informanten illustrerer med et eksempel: ”Jeg er veldig glad i deg, men du får ikke gå ut etter klokken elleve!..du betyr masse for meg, men allikevel må jeg si nei! Det er litt hvordan man ordlegger seg. Det kan godt være godt klima i familien selv om det er høy temperatur! Det går an å ha begge deler!”

4.1.4 Med fokus på ungdommen

Informantene understreker betydningen av foreldrerollen og relasjoner også i ungdomstid. De understreker foreldrenes ansvar for ungdommen og situasjonen.

Informantene formidler et stort engasjement for ungdommens perspektiv, og er opptatt av ”barnets beste”. De er spesielt opptatt av ungdommens behov for å bli sett og hørt. En informant formidler det slik;

”Mitt ønske er at hovedfokus skal være på ungdommen. Er opptatt av at foreldrene skal og må se de ungdommene på en annen måte enn de gjør! SE barnet!”

En annen formidler;

”Veien går oftest via foreldrene. Å hjelpe foreldrene til en annen forståelse av ungdommen, å endre syn på problemet.”

Informantene formidler utfordringer knyttet til balansegangen de selv står i, mellom ungdommen og foreldrenes ulike historier og forståelser. I denne balansegangen er de opptatt av å skape rom for å være sammen, samtalen, å få frem de ulike historiene og å utforske de ulike forståelsene. En informant sier;

”Bare det å være sammen, dialogen. Bare det å pirke på, speile, hvordan opplever jeg deg, din verden, ulike forståelser om virkeligheten”

En annen formidler utfordringene slik;

”Jeg har vært opptatt av det å høre folks historier, ungdommene og foreldrenes. Mange av disse vi møter har mange forskjellige historier. Ikke det at noen er mer sanne enn andre, men allikevel.. om man snur å vender på historiene, så blir det mye konflikter i det de skal snakke sammen”

Det formidles utfordringer knyttet til det å snakke med ungdommen, å få dem til å komme til samtaler med foreldrene. Informantene formidler å forstå ungdommens fravær, i lys av ungdommens relasjonserfaringer og manglende tillit til foreldrene, og voksne generelt.

”De barna har en opplevelse fra sin fortid som ikke er bra, som gjør at de ikke har tillit til voksne, de tar ikke imot noe som helst. Mange har jo opplevd mye, det skal skapes tillit, tillit på ny”

4.2 Å BALANSERE MELLOM ROLLER OG POSISJONER

Betydningen av roller og posisjoner, med fokus på ”Meg selv i møte”, blir et gjennomgående tema hos alle informantene. De formidler opplevelser av å være i en stadig balansegang i rollen som familieterapeuter i barneverntjenesten, samt en stadig

refleksjon over hva rollen innebærer. Det vektlegges egenskaper, engasjement, erfaring, og kompetanse som viktige kvaliteter, i den profesjonelle rollen.

4.2.1 Anerkjennelse og allianse

Informanter formidler at deres egenskaper og måten de selv er på, er av betydning for relasjonen og kontakten med familiene. De beskriver evne til fleksibilitet og åpenhet for det unike, for å favne all forskjelligheten, som viktige egenskaper. Videre at en fleksibel holdning innebærer å bruke ulike sider av seg selv. Særlig formidles det av betydning for ungdommens opplevelse av ivaretagelse og trygghet. En informant sier;

”Jeg må finne ut hva du trenger for å tåle meg, for jeg kan endre meg litt! Hvilke side av meg kan jeg ta frem sånn at du kan føle deg trygg? Du skal ha tillit og skal tro på at du har noe igjen for å snakke med meg.”

Egenskaper som informantene formidler er viktige i møte med familiene, er verdiene; *åpenhet, tydelighet, ærlighet og respekt*. Det forstås som en anerkjennende holdning. Å være anerkjennende, skaper allianser og gode relasjoner. Særlig ses det sentralt, når det oppleves uenigheter og motstand. En informant sier det slik;

”Jeg liker å jobbe med folk og jeg tror at også familiene jeg jobber med opplever det! Jeg er jo på tilbudssiden, jeg er ikke avvisende. Jeg setter grenser, men er alltid hyggelig mot folk, og at jeg er åpen, lytter til det folk har å si.”

En informant uttrykker det slik;

”Å få til en god tone. At de opplever at de blir sett, altså det hender at noen ikke er enige i bekymringsmeldingens innhold, da er det viktig å høre på dem. Det med en respektfull væremåte”.

Informantene formidler at de stiller seg selv til disposisjon, og strekker seg langt for å tilpasse seg familiene. Det kommer frem hvordan de tilpasser og intoner seg, i forhold til den de har foran seg. Det legges vekt på å være der klienten er. Det forstås som både en personlig og profesjonell holdning. En informant sier det slik;

”Jeg bruker hele meg, har alle antenner på. Hva trenger du av meg? Jeg tror jeg har hundre antenner på! Jeg er nok ekstremt åpen på alle kanaler i første møte, for å få vite hvor er du, hvem er du, hvor mye kan jeg tillate meg å si, ikke si.”

Holdninger som formidles kommer også til uttrykk i hvordan informantene formulerer seg, og hvordan språket tilpasses, for å være der den andre er;

”Spesielt ungdom som ikke er helt på plass sånn kognitivt sett, å gå ned i språket. Altså forenkle ordene veldig, men samtidig beholde den samme betydningen (..) En skal møte folk der de er!”

4.2.2 Å våge likeverdigheten

Alle informantene viser til å oppleve at deres egenskaper, kompetanse og deres lange fartstid i barneverntjenesten, har bidratt til å forme dem som profesjonelle. Dette kommer til uttrykk på forskjellige måter. Noen informanter benytter begrepet å våge, som en viktig faktor i balansen mellom nærhet og distanse. De beskriver en holdning om våge likeverdigheten;

”..det å våge å by på meg selv! Hvis jeg skal forvente at noen skal våge å by på seg, så er det en greie å vå våge å by på seg selv tilbake! Det å våge å være litt personlig uten å være privat. Det er mange som vet en del om meg og familien, jeg tenker det å ikke være redd for det! Det å møte folk med tillit uten å være for naiv.”

En annen informant formidler likeverdigheten slik;

”Å tone ned ekspertrollen. Jeg vil være ekstra omhyggelig, som viser at vi ikke er så forskjellige du og jeg. Altså, jeg inntoner meg også med antrekk jeg har, hvordan jeg sitter, hvor formell eller uformell jeg ønsker å være. Det å våge å kle av meg fagstempelet”

En vekt på åpenhet og ikke- vitende posisjon kommer frem hos informantene. Flere vektlegger en nysgjerrig og spørrende holdning, med vekt på den unike historien som bringes frem. Informantene ytrer en holdning til at klientene selv skal komme frem til gode løsninger. En informant sier beskrivende hva hun legger i en ikke- vitende tilnærming;

”Det er nok å lytte og høre hva de faktisk sier. Ikke sitte der å ha noen spørsmål i hode som dekker over det de sier, som gjør at jeg tolker det dem ser ut fra hva jeg har i hode mitt. Åpenhet på at alle familier er ulike.”

4.2.3 Engasjement

Informantene formidler at en viktig faktor for hvilken rolle og posisjon de får i familiene, handler om deres engasjement. Informantene opplever ofte fastlåse konfliktmønstre og omfattende vansker i familiene. Det blir viktig å komme i posisjon. Å bli en del av systemet formidler deres engasjement. En informant sier;

”Det er de færreste som vil klare å jobbe selv med en slik situasjon, da ser jeg det er viktig at det kommer inn en slik tredje person, som er det vi er! Ser ting fra et annet ståsted og på en måte ha en rolle hvor en står i midten, med ungdommen og foreldrene på hver sin side.”

En annen sier;

” I erkjennelsen av at med en gang jeg er inni det, så går jeg inn i systemet, så våger jeg å ta plass. Så tar jeg litt plass og blir litt engasjert,..veldig engasjert da!”

En informant påpeker at det å bli en del av systemet også handler om prosessjobbing;

”Å gå i dybden, å gå inn i en relasjon til klientene over tid, å være en del av den andres verden. Det å la seg bevege og lage bevegelse!”

4.2.4 Ulike hatter

Evner til fleksibilitet er et gjennomgående tema hos alle informantene. Å gå ut og inn av ulike roller og posisjoner, er en del av barnevernets hverdag, og krever tydelighet om deres mandat. To informanter understreker ekthet og trygghet som viktige faktorer;

” Er klar og tydelig om bekymring, om det rett og slett ikke er bra nok. Lar det ikke gå for lenge før man på en måte må gjøre noe helt andre grep i familien, om ungene lider under omsorgen.”

”De skal ikke oppleve noe fake over det, men at det faktiske er slik jeg er i møte. Jeg tolererer ikke alt, setter grenser, men tror at det blir en trygghet for dem, de vet de kan stole på meg, jeg fører dem ikke bak lyset.”

En informant bruker utsagnet ”ulike hatter” som er betegnende for flere informanters opplevelser, av hvordan de balanserer i rollene mellom å være barnevernsarbeider og familieterapeut.

”Det er et skille, når jeg skal jobbe terapeutisk. Hvis jeg skal gå inn å jobbe i en familie fordi de trenger hjelp over tid, da må jeg ta på meg en hatt som heter familieterapeut. Fordi det er noe med forventningene hos klientene. Det blir liksom å ta på seg en annen hatt, å bli en annen!”

En annen sier;

”Jeg opplever som familieveileder at det er en annen rolle enn saksbehandler. Klart at vi har et lovverk å forholde oss til og kan si at nok er nok! Men det er en snillere rolle.”

Bare en informant benytter maktbegrepet i forbindelse med det normative aspektet i deres praksis;

”Dette med makt og hjelp er forferdelig vanskelig. Jeg har så utrolig mye makt! Når noen ikke vil og det foreligger bekymring. Måten å møte folk på da blir viktig!”

Informantene vektlegger hvordan de bruker seg selv inn i møte med ungdommen og foreldrene. De er opptatt av hvordan de selv er i møte med familiene og hvordan de balanserer sin rolle og posisjon.

4.3 Å BALANSERE EN REFLEKSIV PRAKSIS I EN NORMATIV KONTEKST

Å være familieterapeut i en normativ kontekst, formidles å inkludere mange balanse ganger. Det omhandler stor grad av fleksibilitet, både å imøtekomme de forskjelliges behov, i valg av tilnærming og utøvelse, samt å balansere familieterapeutisk tenkning i barneverntjenesten.

4.3.1 Å strø litt terapi i forbifarten

I informantenes refleksjoner om hva systemtenkningen og familieterapi representerer for dem, kommer til uttrykk på flere måter. Informantene viser til systemtenkningen, hvor barnevernsarbeid ses som familiearbeid. Det poengteres viktigheten av å se individet i relasjon til sine omgivelser. En informant sier;

”Å se individet som en del av et system, del av en større helhet, som alle påvirkes og påvirker. De er en del av et mønster, del av et nettverk. Det er den tenkningen vi må jobbe ut ifra. Å jobbe barnevern er jo å møte familier.”

Alle informantene formidler nytten av familieterapeutisk arbeid, og å være systemtenkende i barneverntjenesten. Flere informanter trekker frem tid og prosess som nyttige aspekter ved terapi. De formidler at dybde og prosess kan utebli innen barnevernkonteksten. En informant formidler sin opplevelse;

”Systemtenkningen er nyttig, du har mye å spille på og mye å bruke! Men, noen ganger synes jeg at jeg bare driver på toppene.”

”Å bare drive på toppene” illustrerer dilemmaene og utfordringene informantene opplever innen barneverntjenesten. De formidler at prosess og relasjonsarbeid er viktig for å oppnå endring i familieterapeutisk arbeid. En informant beskriver prosess som *”Ventetid”* Videre sier informanten; *” Å få til endring, det kan ta litt tid..tid!”*

Informantene formidler at tid og prosess oppleves utfordrende. De beskriver at tidsklemma bli begrensende for en refleksiv praksis, hvor fokus på å etablere trygge relasjoner og refleksjon over egen praksis er viktig. En informant sier;

”Det er dette med å få innpass! Noen ganger kan foreldrene blende oss, eller fokuset på problemene i familien blir annerledes enn det burde vært. Det er litt med det å ta et par steg tilbake.”

Flere informanter formidler at det hviler forventninger på dem som familieterapeuter. Forventninger som måloppnåelse og rask endring, i familiene de jobber med. En informant formidler forventningene slik;

”Jeg får inntrykk av at jeg bare kan strø litt sånn terapi i forbifarten! Trylle litt sånn når vi fær forbi i noen saker. Trylle litt der og så bare gå videre, å trylle litt der... De skjønner ikke at det tar tid!”

Engasjementet for nettopp barnevernsarbeidet formidles av alle informantene. En av dem sier; *”Barnevern ligger mitt hjerte nærmest”*. Alle informantene understreker at opplevelsen av å være familieterapeut i barnevernet, er en mangesidig og berikende jobb. Informantene formidler at det umiddelbare ved jobbingen, er noe av det som fenger og engasjerer dem. En sier det slik;

”Hvordan vi veksler i arbeidet i familien, alt vi gjør, det er det som er så interessant! Vi svinger oss rundt, vi jobber med så mye. Den fleksible intensiteten som er i barnevernet, det som dukker opp, catche det! Alt vi må favne, det rolige og det akutte.”

En annen informant sier;

Man blir slik hverdagen er i 1. Linjen! Andre steder blir ikke den stormen som er her, man blir fleksibel! Men, jeg liker det slik!”

4.3.2 Å favne det forskjellige

Informantene er opptatt av fleksibilitet og å være der klienten er. De er opptatt av å favne det umiddelbare, det som skjer i situasjonen, som virksomt i familiearbeidet. De viser til betydningen av egen erfaring og kompetanse, og de mulighetene det gir for arbeidet. Informantene vektlegger å tilpasse valg av tilnærming og intervensjon, til både personen og situasjonen. Forskjellighet fordrer forskjellighet. En informant sier det slik;

”Det hjelper ikke å selge inn Per Gynt hvis du ikke er der, om du ikke leser,.. at Per Gynt ikke er din greie, så er det veldig dumt å selge inn Per Gynt altså..”

En annen informant sier;

”Jeg liker å tenke sånn, å prøve ut og finne på ting. Se meg litt rundt og tenke at dette går ikke her, da må jeg tenke litt nytt. Hva kan passe her? Jeg har jobbet såpass mange år at jeg tørr å ta sjansen. Jeg tenker at jeg ikke kan skade eller ødelegge, men det å være ydmyk i forhold til det også!”

Informantene formidler at de ikke er opptatt av hvilke metoder som benyttes i familiearbeidet. Fellestrekk hos alle informantene er betydningen de tillegger den narrative tilnærmingen. De vektlegger; de forskjellige historiene som fortelles, den kraft det er i å fortelle, og å sette ord på ulike opplevelser for bearbeidelse og endring. En informant sier;

”Jeg er opptatt av og liker det narrative. Liker å kunne jobbe med å endre historiene, å få historier som de faktisk kan leve bedre med. Du kan ikke kvitte deg med den, men slik at en kan få en bedre historie, å se litt mer fremover, prøve å legge ting bak seg.”

Det er særlig eksternaliserende samtaler, med bruk av metaforer, som er fremtredende i informantenes fortellinger fra familiearbeidet. En informant sier hun opplever å bruke metaforer som en form for å tilpasse budskapet;

”Jeg opplever de tar det seriøst, farlige tema blir litt ufarlige. Eller så kan de ta dem inn i den porsjonen de orker.”

Flere forteller om bruk av metaforer i samtaler med ungdom som virkningsfullt. En informant forteller om hvordan bruk av metaforer, kunne bidra til å belyse relasjonen mellom ungdommen og foreldrene;

”Dette var en gutt som kunne sjakk, og jeg spurte ; hvem er du på dette sjakkbrettet? Hvem er far, hvem er mor og stemor som har bodd sammen med deg en stund? Kan du sette dem på brettet?.. Det gjorde han...Far er kongen på brettet. Jeg er bonden på sammen partiet og jeg kan ikke ta han. Han kan ikke gjøre meg noen ting. Mødrene er dronninger, men vet ikke om de er svarte eller hvite dronninger. De er utydelige, de er vanskelige å se. Det er sterke posisjoner! Han tok det liksom med en gang! Det var virkelig morsomt!”

En annen informant forteller;

”Jeg har brukt en del metaforer i jobbing med ungdommer, blant annet med en jente som hadde utviklet seg til å bli en tyrann. Brukte hotell som metafor, som formidlet min opplevelse av hvordan det var i hjemmet. Brukte det som eksempel for foreldrene. Da hadde vi en ålreit samtale rundt det. De var helt enige. For det handlet om å ta tilbake sin rolle som foreldre.”

4.3.3 Å sette noe i bevegelse

Det informantene formidler som vesentlig for å skape endring i familiene, er relasjonens betydning, viktigheten av å være i posisjon, og å få til et godt samarbeid. Informantene formidler at både råd og veiledning ses som nyttig i familiearbeidet. De er opptatt av hvordan de bruker seg selv i balansegangen, mellom å være rådgivende og veiledende i møte med familiene. En informant sier;

”Det er den derre relasjonsgreia igjen! Det å våge å si litt ulike erfaringer, gi folk litt tips. Hva vet jeg om andre foreldre, hva har de gjort, hva har funka for meg. Samtidig, selvfølgelig grave i hva funka når du gjorde sånn. Samtidig som jeg våger å utfordre litt da! Det å drodle litt høyt, ta litt herfra og derfra, og så gir jeg dem en ide!

En annen informant sier;

”Man er jo alltid enige på forhånd om hva man skal jobbe med, er opptatt av dette skal være et samarbeide. Det kan være konkret veiledning i her og nå situasjoner, de får veiledning på en bestemt ting, men noen ganger er råd en bestilling.”

Flere informanter beskriver balansen mellom råd og veiledning som en læresituasjon, for både ungdommen og foreldrene. Informantene formidler å være rollemodeller og igangsettere. Å igangsette refleksjon og prosess, formidles av en informant;

”Du setter noe i bevegelse! Vi fikk sådd noen frø som begynte å gro. Stilte litt spørsmål... ”nei det hadde de ikke tenkt på!” .. det ble en slags prosess rundt dette.”

En annen informant sier;

” Jeg tenker det er viktig å være en slik rollemodell. Modellering. Foreldrene ser ikke alltid på ting som så viktig. Jeg tenker jeg er et forbilde, bruker meg selv. ”

Noen informanter formidler også utfordringer knyttet til sitt engasjement i prosessjobbingen. En informant sier;

”Det er ganske voldsomt, jeg vil gjerne være mye, være betydningsfull, sikre at du får det du skal, ikke sant! Jeg vil gjerne bruke alle mine gode forslag til gode løsninger. Det er en kunst å kunne lene meg tilbake.”

4.4 Oppsummering

I materialet fremkommer studiens funn i de tre hovedtemaene. Informantene formidler ulike balanse ganger som har betydning for familierapeutisk arbeidet, med ungdom og foreldre i barneverntjenesten. Informantenes opplevelser og forståelser omhandler relasjoner, roller og posisjoner. Det handler om balanse gangen som oppleves ved å være familierapeut i en barnevernkontekst.

5. DISKUSJON

I dette kapitlet vil jeg trekke frem og diskutere tema som fremkommer ved analyse av datamaterialet. Det handler om å balansere mellom ulike forståelser, roller og posisjoner, og familierapi- tenkningen innen barnevernkonteksten.

5.1 FORSTÅELSER

Jeg vil i det følgende kapittel ha fokus på hvordan informantene i denne studien opplever og forstår ungdom og foreldre- konflikter. Jeg vil innlede med hvilke utfordringer informantene formidler når de balanserer deres forståelser mellom ungdommen og foreldrene.

5.1.1 Forståelser av relasjoner

Informantene i studien formidler at de forstår konflikter mellom ungdommene og foreldrene som vansker i relasjonen. De beskriver vanskene på følgende måte: ”

Kommunikasjonsmønster som er vanskelig, tilknytning og relasjoner som er preget av avvisning og sårbarhet og skyldfølelse”. Informantene gir uttrykk for ulike forståelser hos foreldrene, ungdommen og seg selv, skaper utfordringer. Eksempelet jeg viser til innledningsvis, om jentas opplevelse av avvisning, og mors forståelser av jenta som årsaken til problemene, viser forskjellige opplevelser og forståelser av virkeligheten. Det kan illustrere hvordan deres kommunikasjon og samhandling påvirker hverandre gjensidig, som igjen kan bidra til å opprettholde fastlåste konflikter (Watzlawick 1996).

Å forstå kommunikasjon og samhandling mellom ungdommen og foreldrene i et systemisk perspektiv, innebærer å se på sirkulære prosesser i relasjonen mellom dem (Jensen og Ulleberg 2011). Batesons begrep meta-kommunikasjon, forklarer hvordan vi formidler et budskap på flere måter og flere nivå samtidig. Vi kommuniserer noe om det vi kommuniserer (Ibid.). Dette bekrefter også Watzlawick (1996) som hevder at all atferd er kommunikasjon. På denne måten kan en tenke at ignorering, å bli oversett eller og ikke bli reagert på, også kommunisere noe. Hvordan budskap forstås og reageres på, beskrives av Bateson å henge sammen med kontekst og informasjon (Ølgaard 2004). Han viser til kontekstens betydning for hvordan informasjon gis mening. Ny informasjon kan bidra til å endre forståelsen av kontekst. Hva som gir mening og betydning for en person, vil ikke nødvendigvis være det samme for en annen. Sett på denne måten, kan det vi oppfatter i et budskap, lett føre til misforståelser og konflikter (Jensen og Ulleberg 2011; Ølgaard 2004).

Ungdom som opplever avvising fra sine omsorgspersoner, kan tenkes å være ekstra sårbar og sensitive, i forhold til budskap som formidles. Deres opplevelser og følelser av det som blir formidlet via tonefall, ansiktsuttrykk og kroppsspråk, kan lett mistolkes i den sammenhengen budskapet forstås i (Jensen og Ulleberg 2011). Dette formidler også informantene i deres forståelser av kommunikasjonsmønsteret mellom ungdom og foreldre. De forteller om foreldre som ikke ser ungdommen, de snakker ikke sammen, eller at det utspiller seg konflikter. På denne måten blir kontekst og punktuering viktige aspekter i forståelsen av kommunikasjon og hvordan samspillet forstås (Ibid.). Ulik punktuering kan være opphav til uenigheter og maktkamper i samspillet (Jensen og Ulleberg 2011; Watzlawick 1996). På denne måten kan både ungdommens atferd og foreldrenes manglende adekvate respons, bli en del av et kommunikasjonsmønster i familien, som kan skape vanskeligheter i relasjonen.

Bateson viser også til symmetrisk og komplementære relasjoner, i forståelsen av hvordan samspill i relasjoner kan skape problemer (Jensen og Ulleberg 2011; Ølgaard 2004). I et symmetrisk samspill punktuerer deltakerne på likhet, hvor de forsterker hverandres gjensidige atferd. Det kan også forstås som forklarende for den kommunikasjon og samhandling som beskrives i studien, hvor ungdom og foreldre avviser hverandre. Samtidig kan det også forstås som et komplementært samspill, ved å gjensidig tilpasse hverandre ved ulikheter som utfyller hverandre. Et eksempel kan være en mor som er bekymret for jentas atferd, mens jenta kan bagatelliserer problemene (Jensen og Ulleberg 2011).

Informantene viser til at ungdommens kraftige uttrykk, som for eksempel å rømme, forstås som et behov for å bli sett. De viser til ungdommens behov for kjærlighet, omsorg og å bli ivaretatt. Å bli sett og anerkjent er et grunnleggende behov hos alle mennesker (Schibbye 2009). Utviklingsteorier om tidlig samspill og tilknytning viser også til betydningen av sensitive og tilstedeværende omsorgspersoner (Brandtzæg m.fl. 2011; Kvello 2007). I følge Carl Rogers (1951/1961) humanistiske psykologi, trenger barnet å bli møtt med ubetinget varme, kjærlighet og respekt. På denne måten opplever barnet seg verdsatt og forstått (Eide og Eide 2000).

Min egen erfaring etter mange år i 1.linje er at bak ungdommens tøffe uttrykk og avvissende atferd, ligger det ofte en sårhet og savn etter voksenkontakt. Dette bekrefter også teoriene om tilknytningsatferd som aktiveres, når ungdommen opplever vanskelige

situasjoner eller følelse av avvisning (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Dette samsvarer med både Batesons (Jensen og Ulleberg 2011) beskrivelser av symmetriske relasjoner, og med Rosenberg og Horowitz (1993) sine studier, om tilknytningsformer i ungdomstid. De viser til ungdom som opplever avvisning fra foreldre, kan vise avvisende tilknytning, som tilsvarer småbarns unnvikende og engstelige tilknytning (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003:124). Dette kan være beskrivende i forståelsen av ungdommens atferd og relasjon til sine foreldre, som informantene beskriver.

Informantene ser sammenhenger mellom foreldrenes egen tilknytnings og oppvekst - historie, og relasjonen og samhandling de har til sin ungdom. Denne tenkningen samsvarer med teorier og forskning, som viser til konsekvenser for tilknytning og samspill i et livstidsperspektiv (Bowlby 1988; Brandtzæg m.fl. 2011; Dallos og Vetere 2009). Dette bekreftes også i Fonagys resilience –forskning (1994). Han viser til sammenheng mellom trygg tilknytning og til positive trekk ved de motstandsdyktige barna (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003:44). Foreldres indre arbeidsmodeller og hvordan udekkede behov videreføres, viser også nyere forskning til. Det er sammenheng mellom trygge foreldre og trygge barn (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011). Forskning og teorier understreker viktigheten av foreldres opplevelser av indre trygghet, som vesentlig for å videreføre trygghet og tillit i samspill med ungdommen. Slik jeg forstår informantene, formidler de nettopp å se på sammenhenger i forståelsen av foreldre og ungdom-relasjoner.

5.1.2 Å forstå og å skape forståelse

Informantene i studien beskriver at de forstår konflikter og relasjoner som preges av avvisning, handler om ungdom og foreldre som *lever på hver sin tue, i hver sine verdener*. Informantene formidler at foreldrene kan tillegge ungdommen skylden for problemene de har i familien. Videre at ungdommene opplever seg ofte som syndebukken i familien. Det viser også Frøylands (2008) forskning om foreldre og barns erfaringer med familiesamtaler. Der går det frem at barn opplever å påta seg mye av skylden for problemene de har i familien. Videre at foreldrene selv tillegger barna skyld, og at de er med på å opprettholde onde sirkler.

En slik årsak- virkning forståelse av problemer, vil i følge Bateson være en forenkling av virkeligheten. En mister kompleksiteten av syne, som finnes i alle sammenhenger i menneskelige relasjoner (Jensen og Ulleberg 2011; Ølgaard 2004). I en sirkulær tenkning

og forståelse av samspill, påvirker og påvirkes individet gjensidig. En systemisk og sirkulær forståelsen av hvordan problemer utvikles og opprettholdes, og videre i synet på løsninger, vil kunne bidra til å frata individet skyld (Anderson 2004; Johnsen og W. Torsteinsson 2012). Bateson hevder at for å forstå samspill mellom to mennesker sirkulært, må vi se på sammenhengen, uten at det ene er årsaken til den andre. Sammenhengen mellom de to, hvor begge er like stor del av samspillet, med sine bidrag og ansvar (Ulleberg 2007).

Slik informantene formidler, er de opptatt av denne gjensidige og sirkulære forståelsen. Det blir i motsetning til både foreldres og ungdommens forståelser av seg selv og den andre. De forstår ikke hverandres atferd og de skylder på hverandre. Informantene er opptatt av å dempe ungdommens skyld, og samtidig øke foreldrenes forståelse for ungdommen. Informantene formidler at utfordringene i denne balansegangen, er å forene ungdommens og foreldrenes ulike forståelser. Å bevege seg i dette ulendte terrenget, kan forstås som både Stern og Fonagys beskrivelser av mentalisering. Det handler om oppøve prosesser, til å bli i stand til å se den andre, seg selv og samspillet (Hart og Schwartz 2011).

Informantene formidler at ved å snakke frem de forskjelliges historier, kan det muliggjøre økt bevissthet om hverandres bidrag inn i samspillet. I følge Lundby (2003) har historier forandringskraft bare når de fremføres, hvor det gis muligheter til å se sammenhenger på andre måter. Det handler om å se og forstå ungdommen, foreldrene og miljøet de lever i, som et system som henger sammen av samspillsituasjoner (Askland og Sataøen 2013). Det virker som det er i ”foreningsarbeidet” mellom de ulike verdener, at betydningen av familierapi og systemtenkningen som informantene beskriver, kommer frem.

Balansegangen som informantene formidler, kan ses i lys av en annen ordens forståelse, hvor terapeutens forståelser også innvirker og blir en del av familiesystemet (Watzlawick 1996). Vi observerer og former vår egen virkelighet ut fra egne virkelighetskart. På denne måten blir også terapeutens egen forståelse gjeldende (Haaland 2007). Det kartet vi har for det terrenget vi ferdes i, kan være beskrivende for hvordan vi håndterer informasjon, omformer og skaper mening. I følge Bateson er det slik vi oppfatter og forstår (Andersen 2007; Jensen og Ulleberg 2011). Slik sett blir balansegangen mellom ungdommenes og foreldrenes ulike verdener, også en vandring i terapeutens egen verden.

5.1.3 Forståelse av foreldrerollen i ungdomstiden

I de ulike forståelsene som informantene formidler å ha om ungdommens og foreldrenes vansker, fremheves tenkningen om ungdommens beste. Ungdommens behov for å bli sett understrekes. Benevnelsen ”foreldre nå til dags” kommer frem som en forståelse flere informanter viser til. Det vises til foreldres manglende forståelser, kunnskap og prioritering av ungdommen, som også ses i sammenheng med konfliktene mellom ungdom og foreldre.

Foreldre nå til dags genererer mange spørsmål hos meg. Er det et gjeldende syn innen barnevernskonteksten, som gjenspeiler hvordan ungdom og foreldre-konflikter imøtekommes? Har vi et behov for å forstå årsaken for at det skal gi mening for oss? Verden er ikke enten eller, som Bateson sier. Verden er ikke delt i to atskilte områder, men vi kan forsøke å forstå og forklare det som skjer ut fra ulike synsvinkler (Ølgaard 2004). Kan *foreldre nå til dags*, formidle en endring i foreldrerollen og dens posisjon i dag, kontra før? Forskning og kunnskap om barns utvikling, har blant annet bidratt til endring i synet på barnet, som videre har ført til endring i tenkning omkring barneoppdragelse. Fra å oppdra barnet, har det gått mer i retning av å veilede og støtte barnet (Haarklou 2010). Hennem (2002) skriver om å være foreldre for norsk ungdom i dag. Forskningen viser til foreldrerollen i forandring. Kulturelle koder innvirker på blant annet endrede maktrelasjoner. Foreldre vektlegger mer kjærlighet i relasjonen til ungdommen (Ibid.). Vi kjenner alle til utsagnet ”ungdom nå til dags”, og de fleste vet hva det innebærer. I NOVA rapport (10/2013) går det frem at ”ungdom er bedre enn sitt rykte”. Blant annet går det frem at ungdom i dag er mer fornøyde med den relasjonen de har til sine foreldrene, og er mer hjemmekjære. Det urovekkende som går frem i rapporten, er ungdommers psykiske helse og deres bekymringer for fremtiden. En videre samfunnsdiskusjon vil ikke denne studien omhandle, men det er interessant med hensyn til hvilke gjeldende diskurser som til enhver tid er med å prege våre forståelser (Ølgaard 2004).

Slik jeg forstår informantene, formidles det forståelser om foreldre, som ansvarlige for konfliktene med ungdommen. Det kan forstås som en stadig balansegang og ambivalens, i informantenes forståelse av ungdommens og foreldrenes vanskeligheter. Det kan forstås som både lineært og sirkulært (Jensen og Ulleberg 2011). På den ene siden formidler informantene at foreldre fraskriver seg ansvar, ved å avvise ungdommen og ikke ta ansvar for den konflikthulle situasjonen. På den andre siden formidler informantene

forståelse for foreldrenes rolle, om både fortvilelse og maktesløsheten de står i. Balansegangen illustrerer også kompleksiteten mange risikoutsatte familier opplever i hverdagen, som også informantene formidler (Kvelling 2007/2011). Informantene formidler å stå midt i dette grenselandet, å være hjelperen som skal forholde seg til begge parter, som skal forstå og skape forståelse.

Informantene understreker betydningen av foreldrerollen i ungdomstid, og hvor trygghet og tillit blir vektlagt. De refererer til ungdom som har mistet tillit til voksne, og som ikke stoler på noen. Barn som mangler grunnleggende tilknytning og tillit, vil utvikle mistillit, til seg selv og verden omkring seg. Dette bekreftes av både Bowlby, Erikson og Sterns teorier (Bowlby 1988; Hart og Schwartz 2011). Informantene viser også til forståelser av ungdom og foreldre konflikter, som en vanlig del av ungdomsutvikling. I den forbindelse formidler flere informanter at foreldre mangler kunnskap om vanlig ungdomstid, eller at ungdommen ikke prioriteres.

I Johnsen m.fl. (2008:124) skriver Sundet om ungdomstiden, hvor han benytter Sterns begrep, ”*det gryende selvet*” som metafor for ungdomstiden. Ungdomstiden er en tid for identitetsdannelse, noe nytt stiger frem, eller som jeg kaller det, et hamskifte. Sundet betegner ungdomstiden som en konstruksjonsprosess, med mange overganger, og kan være en sårbar tid (Ibid.). Tilknytningen blir også viktig i selvutviklingen, som Sterns fem stadier for utvikling av selvet viser til. Selvpplevelsen er alltid knyttet til en relasjon. I følge Stern er det avgjørende i utvikling av selvet, at det fins to selv. Ens eget og en betydningsfull andre, som foreldrene (Hart og Schwartz 2011). Det viser til relasjonens betydning for både regulering, formidling og deling av følelser (Sundet 2008). I Eriksons (1959) stadier om menneskets identitetsutvikling, understrekes sårbarheten nettopp i overgangene fra et utviklingsstadiet til neste. Identitet versus rolleforvirring, representerer ungdomstiden, som er en søken etter opplevelse av seg selv (Høstmark Nielsen og Raaheim 2000). Ungdommens identitet skapes og utvikles gjennom samhandling og refleksjon med andre. På denne måten blir foreldrene viktige medskapere i identitetsprosessen. Det bekrefter at identitet utvikles i relasjon med andre, og at i samværet med andre får mulighet til å reflektere over både posisjon og tilhørighet (Hart og Schwartz 2011). Noe av det samme kommer frem i rapporten fra NOVA ungdomsforskning (10/2013) og Fonns masterstudie (2010). Det handler om foreldre - relasjonens betydning i ungdomstid. Funnene viser at særlig ungdommen er opptatt av emosjonell støtte og gode relasjoner til foreldrene. Tankevekkende funn fra Nova

rapporten, er foreldrenes opptatthet av ungdommens handlinger i beskrivelser av risikoutsatt ungdom. Ungdommen viser selv til å være mer bekymret for mangel på kontakt og relasjoner.

Tilknytning i en løsrivningstid kan virke selvmotsigende. I følge forskning vil trygg tilknytning kunne fungere som en beskyttelse i ungdommens identitetsutvikling og løsrivningsfase. Det understreker foreldrenes betydning. Grøholt viser til Garnezy og Masten (1994) som hevder at det å knytte trygge bånd til nære mennesker, gjør oss bedre rustet til å tåle de påkjenninger livet bringer, bedre enn noe annet (Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003). De mange overgangene kan oppleves smertefulle om ungdommens grunnleggende trygghet og tillit mangler, og kan virke begrensende for en sunn selvstendighets og - løsrivnings fase (Ibid.). Informantene i studien relaterer ungdommens utvikling til relasjonelle sammenhenger. De henviser til ungdommens sterke uttrykk i kommunikasjon og samhandling med sine foreldre, hvor de opplever avvisning og selv avviser. Som en informant i studien understreker; *det skal skapes tillit på ny*.

At mennesket er grunnleggende avhengig av andre, viser også grunnlaget for Bowlbys tilknytningsforskning (Bowlby 1988; Hart og Schwartz 2011). Selvstendighet og avhengighet er slik jeg ser det, to sider av samme sak. Utviklingsforløpet omhandler hvordan behovene blir balansert. Teorier om relasjoner, samspill og tilknytning understreker behovet for trygg base også i ungdomstid. Dette gjelder også i balansen mellom ungdommens avhengighet og selvstendighet. Foreldrene blir de viktigste medspillere i denne balansegangen mellom å utforske og å være nær (Bowlby 1988; Askland og Sataøen 2013).

5.1.4 Oppsummering

Informantene formidler betydningen av ungdommens behov for å bli reagert på, sett og forstått. Informantene formidler balansegangen mellom å forstå og å skape forståelse. Betydningen av foreldrerollen og gode foreldre –relasjoner også i ungdomstiden, understrekes. Trygghet og tillit vektlegges.

5.2 ROLLER OG POSISJONER

Informantene i studien formidler å være i en stadig balansegang i rollen som barnevernsarbeider og familierapeut. De formidler betydningen av egne kvaliteter i rollen, og relasjonen blir vektlagt.

5.2.1 Anerkjennelse

Når informantene formidler hva de vektlegger som viktige verdier i rollen som familierapeuter i barneverntjenesten, nevnes respekt, likeverdighet, tydelighet og fleksibilitet. Jeg forstår dette som en anerkjennende holdning. Informantene beskriver at disse aspektene er viktig for å skape gode relasjoner og trygghet for ungdommen og foreldrene.

Schibbye (2009) er opptatt av ordet anerkjennelse. Det benyttes ofte i dagligtalen om bekræftelse eller påskjønnelse for prestasjoner. Vi blir sett for noe vi har prestert.

Schibbye relaterer begrepet til hvordan den andres opplevelsesverden blir fokusert på og verdsatt. Hun viser til både Hegel, Kierkegaard (1847/1978) og Gadamer (1975/2001) som viser til lignende tanker om at anerkjennelse dreier seg om å bygge opp den andre og bringe frem noe i den andre. Schibbye sier:

”Dypest i en selv og andre ligger kjærligheten. Ved å lytte og dele(i samvær og fellesskap) bringer vi frem kjærlighet i den andre” (2009:258)

Den dialektiske relasjonsforståelse bygger på tanken om at det er i relasjoner til andre at ”jeg blir et selv”. Avhengighet av den andre muliggjør selvstendighet. Denne forståelsen av og betydningen av anerkjennelse blir også vesentlig i betydningen av ungdom og foreldrerelasjoner. Gjennom relasjon til andre kan vi virkeliggjøre anerkjennelse, som betegner en likeverdig relasjon. I begrepet anerkjennelse ligger det å akseptere, respektere og godta (Ibid.). Jensen og Ulleberg (2011) viser til begrepet anerkjennelse som en likeverdig relasjon, hvor man bestreber å forstå den andres perspektiv.

”Anerkjennelse blir en slik holdning og et ideal man streber etter å oppnå, for slik å gi kraft og frihet til andre” (Ibid. 2011:261)

Både Jensens og Ulleberg (2011) og Schibbys (2009) forståelser av anerkjennelse, viser til måter å være sammen på. Denne tenkningen kan ses i sammenheng med informantene i studien som er opptatt av å skape trygge relasjoner til ungdommene og foreldrene, ved å tilpasse seg den de har foran seg, for å favne det unike ved personen og situasjonen.

Trygghet kan innebære at det er rom for å oppleve vanskelige følelser. Schibbye (2009) påpeker klientenes behov for å oppleve trygghet for å kunne utforske vonde følelser. Når terapeuten blir en trygg tilknytningsperson for klienten, kan de sammen utforske hvordan og hvorfor konflikter utvikler seg. Klienten får prøvd ut nye måter å være

sammen med andre på (Ibid.). En anerkjennende terapeut kan være denne trygge tilknytningspersonen, i betydningen av å være emosjonelt tilgjengelig. På denne måten blir terapeuten og terapeutsituasjonen en trygg base (Bowlby 1988).

Kombinasjonen av *å våge* og *å være ydmyk* er egenskaper informantene understreker som betydningsfulle. Ydmykheten kan forstås som beskrivende for fleksibiliteten som formidles. Å favne det unike og særskilte ved hver situasjon og familie de møter. Slik jeg forstår informantene i studien handler både det *å våge* og det *å være ydmyk* i rollen som familierapeut, handler om å være trygg i seg selv. Å skape trygghet forutsetter trygg terapeut (Brandtzæg, Smith og Torsteinson 2011).

5.2.2 Å våge

Informantene formidler at de er opptatt av *seg selv* i rollen som familierapeut. De er opptatt av hva de selv bringer med seg inn av egenskaper, engasjement, erfaringer og kompetanse. Verdierne fleksibilitet, ekthet, tydelighet, samt å våge, er sentrale fenomener i relasjonsbyggingen.

Det foreligger mye forskning om relasjonens betydning for vellykkede resultat av familierapi, og terapi generelt (Johnsen og Torsteinsson 2012). Lamberts forskning viser til ulike faktorer i terapi, som er av betydning for positive resultater og endring. Her understrekes det klientens opplevelse av kvaliteten på relasjonen som avgjørende. Videre understrekes betydningen av terapeutens egenskaper, for å kunne skape gode relasjoner til klienten (Duncan og Sparks 2008; Hubble m.fl. 1999). Terapeutfaktorer som har betydning for utfall av terapi, har fått større oppmerksomhet senere år. Blant annet viser forskning til terapeutens empatiske evner, evner til å formidle håp og tro, samt å være fleksibel i å tilpasse seg klientens behov (Wampold og Budge 2011).

Nissen-Lie (2011) viser også til forskning om terapeutrollen. Hun påpeker betydningen av kjemi mellom klient og terapeut, men vektlegger at de individuelle forskjeller hos terapeuten, vil påvirke klientene. Nissen-Lie mener at personlige egenskaper hos terapeuten gir større betydning for behandlingsresultatet enn metoder. Hun påpeker også viktigheten av at terapeuten jobber med seg selv og sin kommunikasjonsstil. Mye samsvarer med hva informantene i min studie viser til. De er opptatt av egenskaper og personlige kvaliteter, og at det har betydning på hvordan relasjoner og posisjoner etableres. Jeg opplever terapeutferdigheter som et vidt begrep. I følge informantene

handler det ikke bare om ferdigheter, som kan oppøves og læres. De formidler at det handler om evner og kvaliteter ved seg selv.

Informantene formidler at eget engasjementet i sine roller som familierapeuter, har betydning for barnevernsarbeidet. Flere informanter trekker frem betydningen av deres engasjement ved beskrivelsen *å våge*. De formidler blant annet viktigheten med å våge å ta plass og å by på seg selv. Dette er i tråd med Lynn Hoffmans (1985) beskrivelser av terapeutrollens betydning for samspillet i familien. Terapeuten blir en del av systemet (Haaland 2007). På denne måten understrekes informantenes forståelse og holdninger til sin egen rolle og posisjon, som en del av endringsprosessen. En informant formidlet dette engasjementet ganske klart; *Å være en del av den andres verden – la seg bevege og lage bevegelse*.

Informantene understreker betydningen av ekthet i deres engasjement. Videre at deres ekthet og evne til å la seg bevege, vil innvirke på klientens tro på at endring er mulig. Engasjementet kommer frem på ulike måter. Verdt å nevne er deres grunnholdning til rollen, å våge, å være tett på, å være en del av, som de formidler som viktige for relasjonsbygging og for å komme i posisjon. Anderson (2003) sier noe om betydningen av terapeutrollens posisjon, og er opptatt av en filosofiske holdning i terapi. Hun beskriver det som en måte å være på, hvor en bringer med seg alt det en har, som også uttrykker terapeutens ekthet. Duncans (2008) klientsentrerte tilnærming, kan også ses i sammenheng med hvordan terapeutens engasjement og ekthet har innvirkning på terapeut og klient-relasjon, og hvordan det kan gi positive resultater i terapi. Han viser til en genuin interesse for klientens egen endringsteori, hvor klienten blir hovedpersonen:

”Å lære seg klientens endringsteori er å tilegne seg deres synspunkter på deres egen vilkår”(Duncan og Sparks 2008:38).

Duncan er også blitt kritisert for denne holdningen for i sin ytterste konsekvens kan den bli for naiv, og nærmest som å være ”forelsket” i klienten (Orlinsky 1986 i Duncan og Sparks 2008). I Lamberts (1992) forskning om hva som er virksomt i terapi, blir 30 prosent tilskrevet betydningen av klient og terapeut- alliansen. Det er klientens opplevelse av kvaliteten på relasjon som er avgjørende (Duncan og Sparks 2008; Hubble m.fl. 1999) På dette grunnlag mener Duncan det er all grunn til å tillate seg å være litt ”forelsket” i klienten. Dette ekte engasjementet som beskrives, kan forstås som noe av det samme informantene beskriver i å våge. I en av informantenes beskrivelser kommer dette

frem, ”å våge å by på seg selv, for at de skal by på seg”. Det kan forstås som en holdning til likeverdigheten som understrekes. Likeverdigheten forutsetter en gjensidighet.

5.2.3 Å være der klienten er

Relasjon og alliansebygging er gjennomgående tema hos informantene i studien. De er opptatt av å være der klienten er, og å innta en ikke – vitende tilnærming, i det familierapeutiske arbeidet i barnevernet. Det formidler en balansegang mellom å være ikke-vitende i en normativ tjeneste som barnevernet er. Blant annet fremkommer aspekter ved informantenes opplevelser av og sitt forhold til ekspert rollen.

Å være der klienten er, forstås som en profesjonell holdning, og med en samarbeidsorientert tenkning som ligger til grunn. Informantene er opptatt av å skape felles forståelse og felles fokus på problemet som utgangspunkt, for å finne gode løsninger i felleskap med familien. I Rolf Sundets doktoravhandling (2009) tar han opp viktige faktorer for samarbeidsorientert terapi. Blant annet trekker han frem faktorer som å være der klienten er, og å gi av seg selv, som kan bidra til å ”tone ned” ekspert rollen. Flexibilitet hos terapeuten nevnes også som viktig faktor for større måloppnåelse i terapi. Både Anderson (2003) og Duncan (2008) beskriver en terapeutisk situasjon som en samtale mellom to likeverdige personer. Anderson er opptatt av ekthet og ydmykhet i forhold til det unike i hver relasjon, som er vesentlig i en ikke – vitende holdning, som hun representerer. Duncan er kjent for sin klient- og resultatstyrte praksis, hvor han viser til klientens endringsteori og terapeutallianse som vesentlige. Begge disse retningene forstås som tilnærminger som formidler holdninger til både klient og terapeut, i å strebe etter å være der klienten er.

Begrepet inntoning benyttes av flere informanter. Det kan forstås som det samme som å være der klienten er. Med det beskrives betydningen av å være fleksibel og sensitiv, ved stille seg inn på den de har foran seg. Her nevnes blant annet måten de er på og hvordan språket tilpasses. Særlig vektlegger informantene å være dette bevisst i møte med ungdom. Det kan forstås som noe av det samme som blir beskrevet om viktige foreldreferdigheter, hvor affektiv inntoning handler om å justere seg inn på barnet, for å favne deres emosjonelle tilstand. Affektiv inntoning, kan sies å være en regulering av den affektive tilstanden hos klienten, terapeuten og i relasjonen (Brandtzæg m.fl. 2011; Kvillo 2012).

I Johnsen m.fl. (2008:126) skriver Sundet om å etablere en samhandling med ungdommen, som for eksempel har opplevelser av avvising og engstelse. Han viser til terapeutens evner til å være, det han kaller for *sensitiv intensiv*. Å ta på alvor følelser terapeuten selv får, om den andre opplever ubehag ved å snakke om, for eksempel problemer. Sundet poengterer nettopp det å invitere ungdom til problemfrie tema som interesserer, som en måte å være sensitiv intensiv på. Selv om tema tilsynelatende bringes utenfor det en forbinder med terapeutiske samtaler, kan det være en god innfallsvinkel å møte ungdommen på. Å regulere relasjonen kan ses som et gjensidig fenomen, som fordrer at terapeuten også lar seg regulere (Ibid.).

Informantene viser til noe av det samme i deres beskrivelser av fleksibilitet. De opptatt av å tilpasse samtalen etter hvor ungdommen er, og tilpasse både språket og måten de er sammen på. Videre understreker de foreldrerollens betydning i ungdomstid, hvor blant annet betydningen av hverdagspraten fremheves. Det kan sammenfalle med, det både Sundet (2008) og Mæhle (2005) omtaler i å invitere til problemfrie tema. Jeg forstår det som at ”smal talken” vektlegges betydning. Både for foreldrene og terapeutene, for å komme i posisjon, å få til gode samtaler med ungdommen, og for å være der ungdommen er.

Å være der klienten er beskrives som en balansegang i endringsarbeidet med familier i barneverntjenesten. Informantene formidler at endringsarbeidet oftest går via foreldrene. Blant annet ved å endre foreldres forståelser, oppøve evnen til sensitivitet, og å se ungdommen. Som informantene beskriver, kan ulike forståelser vekke motstand. Å se endringsarbeidet i lys av teorier om affektiv inntoning (Sundet i Johnsen m.fl.,2008), blir det en vekselvis regulering av tilstanden hos terapeut, klient og i relasjonen. Denne prosessen kan også forstås som *å få foreldre til å være der terapeutene er*. Denne holdningen kan virke motstridende med utgangspunkt i en ikke-vitende posisjon, som både Anderson (2003) og Andersen (2007) vektlegger.

Denne balansegangen som beskrives, signaliserer kompleksiteten og opplevelsen av dobbeltheten, som informantene formidler i å være familieterapeuter innen barnevernkonteksten. Innen barneverntjenesten vil både skjønnsmessige vurderinger og lovverket i noen tilfeller, kreve både vitende og ekspert –rolle. Spesielt med hensyn til barnets beste, som må gå foran foreldrenes ønsker og behov (Ofstad og Skaar 2010). I følge Anderson (2003) er den ikke-vitende tekningen mer å regne som en posisjon, en

filosofisk tenkning og holdning å møte andre med. Boscolo og Bertrando (1996) som i sin kritikk til den ikke-vitende tilnærmingen, mener vi aldri kan stille oss helt nøytrale i møte med den andre. Vi kan aldri fri oss fra den kunnskapen vi alt har. Terapeutens kompetanse og erfaring, samt det vi bringer med oss av holdninger, ubevisst og bevisst kunnskap, vil innvirke på historien som konstrueres (Boscolo og Bertrando 1996, i Lundby 2003). Jeg forstår Andersons ikke-vitende posisjon dithen at det ikke handler om å nøytralisere kunnskapen og ekspert –rollen. Det handler om å forstå den andres perspektiv, ved å nysgjerrig lytte etter det vi ikke vet (Anderson 2003).

5.2.4 Ulike hatter

Informantene formidler balansegangen mellom å være der klienten er, å være ikke-vitende og ekspert. De er opptatt av å tone ned ekspertrollen, og legger vekt på åpenhet og tydeligheten i deres mandat. Denne balansegangen forstår jeg som et uttrykk for å balansere maktforholdet i relasjonen til familiene. Bjartveit og Kjærstad (2001) viser til at det finnes mange definisjoner på makt. Makt dreier seg om påvirkning, om avhengighet og om mulighet til å definere virkeligheten. Informantene formidler blant annet via holdninger som anerkjennelse, respekt og likeverdighet, om deres forhold til makt, og hvordan de posisjonerer seg i forhold til familiene de møter. Dette kan samsvare med Jensen og Ullebergs (2011) beskrivelse av nettopp begrepet anerkjennelse, hvor de viser til *å gi kraft og frihet til andre*.

I balansegangen som formidles om terapeutrollen i barnevernet, blir Lamberts (Duncan og Sparks 2008; Hubble m.fl. 1999) faktorer om endring vesentlige, som jeg også opplever at informantene viser til. I barneverntjenesten er de fleste familiene mottakere av hjelp, som de selv ikke har bedt om, men har samtykket til. Informantenes er opptatt av å etablere relasjoner, skape trygghet og samarbeid med familiene. Jeg forstår dette som et uttrykk for nettopp balansen mellom hjelp og kontroll. Bare en av informantene benytter ordet makt, i beskrivelsen av denne balansegangen. Andre benytter begreper som å tone ned ekspertrollen, å ta på seg en annen hatt, eller at de er opptatt av likeverdighet. Jeg forstår dette som et uttrykk for maktforholdet som ligger i relasjonen. Og jeg tror som Minuchin (1996), at makten ikke forsvinner fordi vi ikke snakker om den. I filosofen Løgstrups etiske fordring, har tenkningen utspring fra den gjensidige avhengigheten mellom mennesker. Menneskelige forhold vil alltid innebærer maktforhold (Eide og Eide 2000)

”At vort liv med og mod hinanden består i, at den ene er udleveret den anden, betyder, at vore inbyrdes forhold altid er magtforhold. Den ene har mer eller mindre av den andens liv i sin magt ” (Ibid.:86)

Kan det faktiske maktaspektet som ligger i rammen av barneverntjenesten, dekkes over ved fokuset på relasjoner, samarbeid og fleksibilitet? Kan familieterapeuter i barnevernet bli som noen kameleoner, i forsøket om å tilpasse seg og å komme i posisjon? Jeg kjenner meg igjen i informantenes beskrivelser. Informantene formidler opplevelser av blant annet et *rollebytte*. En snillere og refleksiv rolle, hvor dybde, prosess og relasjonsfokus er viktig. Samtidig kan beskrivelsen av et rollebytte, signalisere en bevissthet om de ulike rollene de beveger seg imellom. Flere informanter understreker viktigheten av tydelighet om deres mandat. Som Hoffman (1987:147) beskriver, vi må være klar over hvilken hatt vi har på oss. En for normativ og sosial kontroll, og en for systemiske endringer. Hun understreker at vi ikke kan være nøytrale i moralske avgjørelser, mellom rett og galt. Dette perspektivet blir særlig vesentlige innen barnevernskonteksten.

Haarklou (2010) viser til et paradigmeskifte i foreldrerollen de siste årene. Det har gått fra fokus på oppdragelse, til å vise omsorg, varme og kjærlighet. Kanskje denne endringen er i ferd med å skje også i barneverntjenesten? Fra en normativ og oppdragende rolle i tilnærming til familiene, til en mer ivaretagende og veiledende rolle. Tross eventuell motstand og uenigheter, og det faktum at barnevern har en kontrollfunksjon, er samarbeidstanken blitt mer sentral (NOU 5/2010).

5.2.5 Oppsummering

I studien kommer betydningen av terapeutrollen i familiearbeidet frem. Aspekter som kommer frem kan beskrives som; anerkjennelse, å være der klienten er, å være ikke – vitende versus ekspert rollen. *Den fleksible intensiteten* kan illustrere balansegangen som informantene opplever i roller og posisjoner i barnevernsarbeidet.

5.3 BALANSEKUNST

Familieterapi kan sies å være en balansekunst, en fellesbetegnelse på mange forståelser og tilnærminger. Felles er at fokuset rettes på hvordan mellommenneskelige relasjoner, språk og kontekst, påvirker individer og systemer (Schibbye 2009). I denne studien relaterer informantene sin tenkning, om at systemisk og familieterapeutisk arbeid i barneverntjenesten, omhandler relasjonsarbeid. Videre kommer den normative kontekstens betydning frem. Det forstås som en balansekunst, mellom å skape bevegelse, å favne det forskjellige, og å bevege seg mellom barneverntjeneste og terapi.

5.3.1 Å strø litt terapi

Å balansere en refleksiv praksis i en normativ kontekst, bringer frem spørsmål om hvordan terapi kan forstås. I denne studien ble det et relevant spørsmål om hva som legges i begrepet terapi. Videre på hvilken måter familierterapi har plass i barnevernsarbeidet.

Informantene er opptatt av at barnevernsarbeid er familierarbeid. Det inkluderer å se individet i samspill og relasjoner til sine omgivelser. Forskning viser til noe av det samme. Johnsen og Torsteinsson (2012) viser til flere studier om barn og unges deltagelse i familierterapi. Fra undersøkelsen til Strickland –Clark m.fl., vises det til ungdom som er henvist på grunn av problemer, at de opplever viktigheten av egen deltagelse. Tema som å bli hørt, bli lyttet til og akseptert kommer frem. De unges beskrivelser av terapi, omhandler å håndtere utfordringer. Flere studier viser til bedre effekt av familierapeutisk intervensjon kontra individuell behandling (Ibid.). Mæhle (2005) tar også opp i sin doktoravhandling, betydningen av familierterapi i behandling av barn med psykiske vansker, kontra individuell behandling. Han understreker nettopp at familierelasjonene blir vesentlige for gode resultat. Familierapifeltet har også blitt kritisert for i for liten grad å ha individfokus. Både Mæhle (2005) og Dallos og Vetere (2009) er opptatt av individets narrativer, samspill og tilknytningsperspektivet i terapi. Alan Carr (2009) viser til familierapeutiske intervensjoner som effektfulle for barn og ungdom som henvises til terapi. Samtidig viser han til at individuelle intervensjoner kan være nyttige i tillegg. Her nevnes blant annet det å øke foreldreferdigheter.

Lundby (2003) benytter begrepene terapi, psykoterapi og familierterapi om hverandre. Det er en fellesbetegnelse på klientens opplevelser av positive resultater av terapi, som et meta- perspektiv, for å forstå hvordan det går an å beskrive terapeutisk endring.

Forskning på hvilke faktorer som bidrar til positive resultater i terapi, blir relasjonen mellom klient og terapeut, fremholdt som avgjørende faktor (Duncan og Sparks 2008; Hubble m.fl. 1999). Slik jeg ser det, vies det sjeldnere oppmerksomhet til klientfaktorene i studier om terapi. Relasjonens betydning kontra metoder og teknikker, blir ofte fremholdt. Det samme gjør informantene, samtidig som de holder frem klient og ressursfokus. I deres engasjement formidles både håp og tro på at endring er mulig, og som vesentlig i familierarbeidet. Wampold og Budge (2011) viser til viktigheten av klientfaktorer sammen med håp og tro. I artikkelen understrekes også betydningen av å se faktorene for endring, i sammenheng med hverandre og ikke hver for seg. Betydningen

av konteksten blir understreket. Sett på denne måten kan engasjementet, og å ha tro på at systemtenkning og familierapeutisk arbeid i barnevern, være av betydning for endring familiearbeidet.

Nytten informantene beskriver av å være systemtenkende og drive familierapeutisk arbeid i barnevernet, har også sine utfordringer. Informantene formidler tid og prosess som sentralt i systemisk og familierapeutisk arbeid. Utfordringene som beskrives, knyttes til å få tid til prosess i endringsarbeidet. Andersens (2007) ideer om reflekterende prosesser, kan også samsvare med informantenes tenkning om tid og prosess. Å gi plass til indre dialoger, hvor prosess, tid og rom blir vesentlige (Ibid.). Informantene beskriver prosess som, å gå i dybden, å ha tid til refleksjon og ha muligheten til gå inn i relasjoner over tid. Tiden blir ofte knapp og prosessjobbing kan forsvinne i travelheten de opplever i barneverntjenesten.

Utfordringene informantene formidler, knyttes også til forventninger til dem som familierapeuter i barneverntjenesten. Det forventes resultater og måloppnåelse, samt at endring skal skje raskt. En informant beskriver det som å ”*strø litt terapi i forbifarten og trylle litt*”. Disse forventningen er illustrerende for det flere informanter formidler. De ser nødvendigheten av tid til prosess, for at terapi skal ha effekt. Bateson viser til forståelser om at alt er i bevegelse og i prosess, om vi ser på prosess istedenfor løsninger/målet (Ølgaard 2004). Denne tenkningen kan utfordre, innen normative retninger, som barneverntjenesten representerer. Tydelige forskjeller og mål er ofte gjeldene. Batesons begrep ”*en forskjell som gjør en forskjell*”, viser til å se og oppdage forskjeller. Forskjellen må alltid ses i forhold til noe. ”*Det, der virker, er forskjelle, der gjør en forskel*” (Ølgaard 2004:72). Ofte er barnevernfaglige vurderinger bygget på i hvilken grad endringer er gode nok, eller om målet er nådd (Kvello 2007). Det benyttes sjelden begreper som terapeutisk effekt eller prosess. En postmoderne tenkning i barneverntjenesten kan utfordre ulike syn og forståelser. Tenkningen om at det ikke finnes noen sannhet, alt foregår i den enkeltes indre, alt er i forandring og i bevegelse, kan bli kontrastfull (Andersen 2007; Ølgaard 2004).

5.3.2 Å favne det umiddelbare

Det å favne det forskjellige, det unike og det umiddelbare, vektlegges i samtaler og i møte med ungdommen og foreldrene. De er opptatt av den enkeltes historie, som er utgangspunkt for familiearbeidet.

I en postmodernistisk og sosialkonstruksjonistisk tradisjon, vil terapeuter flest være opptatt av det forskjellige og unike som skjer. Det umiddelbare som skjer under en samtale, vil være den gode terapien (Anderson 2003; Gjærum, Grøholt og Sommerschild 2003). Men som Grøholt (i Ibid.) hevder, vil det i en postmodernistisk verden, hvor idealet forstås å være ikke-normativ, være en balansegang innen barneverntjenesten. I Frøylands (2006) artikkel ”Kokebok – terapi eller jakt på mening” formidler hun noe av det samme. Blant annet trekker hun frem balansegangen mellom systemisk tenkning, og mer normative retninger. Hun poengterer nettopp det felles mål familieterapeutisk arbeid har, å hjelpe familier til å bedre samarbeidet og styrke foreldre-barn relasjoner.

Informantene formidler at de ikke er opptatt av spesifikke metoder, i relasjonsarbeidet i familiene. De formidler at erfaring og kompetanse, gir dem større muligheter til å velge intervensjon. Det de formidler, handler om egne væremåter, egenskaper, holdninger og verdier. Det ekte engasjement bli virkningsfullt og betydningsfullt. Det stemmer overens med Hoffmans tanker. Hun sier:

” du influerer ikke mennesker, du influerer konteksten, der du selv kanskje er den eneste delen du kan kontrollere” (Hoffman 1987: 142).

Det formidler betydningen av terapeutens personlighet og egenskaper, hvor ens holdninger blir vesentlige, sett i forhold til metoder. Det kan tenkes at de personlige egenskapene vil ha stor innflytelse på hvordan de ulike metoder anvendes. Informantenes ekte engasjement, formidler en holdning om seg selv som vesentlige i endringsprosessen. Erfaring og kompetanse vil også innvirke på deres valg av intervensjon og tilnærming. Som i musikkens verden, hvor improvisasjonen formidler både talent, trygghet, egenskaper, erfaring og kompetanse. For å kunne improvisere, ligger det noen grunnleggende egenskaper og kunnskaper i bunn, som også informantene formidler.

Informantene formidler at de er opptatt av narrativ tenkning, med vekt på historier og metaforer, i familiearbeidet. Historier og metaforer er sentrale i narrativ tilnærming (Lundby 2003/2009). Informantenes bruk av metaforer signaliserer en kreativ og refleksiv tenkning, i møte med ungdommene og foreldrene. Metaforer gjør det mulig å forstå noe, gjennom noe annet (Lundby 2003). Informantene viser til betydningen av bruk av metaforer både i relasjonsetablering, og i relasjonsarbeidet med ungdom og foreldrene. En informant viser til metaforen ”sjakk”, som bidrag til økt forståelse om relasjonelle

forhold og posisjoner i familien. Videre ble det betydningsfullt for å få frem ungdommens stemme. I følge Lundby (2003) kan bruk av metaforer ha en eksternaliserende funksjon, ved å beskrive problemet utenfor personen. Som informantens eksempel, ble bruk av metafor et viktig bidrag i samtalen. Ungdommens opplevelse og forståelse kunne få plass, uten at det førte til konflikter. Det er noe ved språket som benyttes når metaforer treffer. Det oppnås felles forståelse om et fenomen, ved å bruke parallelle beskrivelser (Ibid.).

5.3.3 Å skape bevegelse

Informantene er opptatt av at endringsarbeid i familien forutsetter trygge relasjoner og samarbeid med ungdommen og foreldrene. Dette kan forstås som at en samarbeidsorientert tilnærming vektlegges. Dette samsvarer med samhandlende prosesser, som Anderson (2003) beskriver hvor klient og terapeut likestilles. Her blir både klient og terapeut et viktig bidrag og avgjørende i endringsarbeidet. En informant formidler ” *Å være en del av den andres verden – la seg bevege og lage bevegelse*”. Dette utsagnet gir uttrykk for at samskapingen blir en bevegelse for både klient og terapeut. Noe av det samme beskrives i begrepet responsivitet. Det handler om den gjensidige påvirkningen i selve interaksjonsprosessen i dialogen, som fins i all hjelperelasjon (Shapiro og Stiles 1989, i Johnsen og Torsteinsson 2012). Sett på denne måten blir også klientens engasjement av betydning, og dens respons vil ha innvirkning på familiearbeidet. Slik jeg forstår informantene, formidles nettopp den respons og gjenklang deres engasjement gir hos klienten, som avgjørende for hvordan samarbeidsforholdet og relasjon blir. Informantene refererer særlig til dette engasjementet som vesentlig, når de opplever uenigheter og motstand hos klienten.

Informantene formidler at familiearbeidet kan bestå i både å veilede og å gi råd. Syrstads (2011) artikkel om det terapeutiske paradoks, handler om når ikke-eksperten blir ekspert. Forfatteren tar opp det postmodernistiske perspektiv i familieterapifeltet som fremstår som ikke-normativt, hvor rådgivning ikke foretrekkes. Syrstad hevder, på grunnlag av tidligere undersøkelser i familievernet, at klientene ofte ønsker råd. Hun mener at det vil være mer anerkjennende og å vise klientene respekt, ved å gi råd til dem som etterspør det. Noe av det samme formidler informantene i min studie. De uttrykker at de opplever det er glidende overganger mellom å være rådgivende og veiledende. De formidler at det handler om å tilpasse den spesielle situasjonen og personen de har foran seg. Denne balansegangen refereres til flere ganger. Informantene formidler at en refleksiv praksis

også kan være en læresituasjon. De beskriver seg selv som både rollemodeller og igangsettere, for foreldrene og ungdommen. Johnsen og Torsteinsson (2012:57) kommer med viktige spørsmål: Kan det å lære foreldre nye ferdigheter eller pedagogiske læringsmetoder kalles terapi? Informantene i studien formidler at de selv blir det viktigste verktøy i familierapi. Å være rollemodeller og igangsettere, hentyder også til betydningen informantene tillegger, å være en del av systemet. Tenkningen kan ses i sammenheng med Watzlawicks (1996) teorier om første og annenordens forandring, om påvirkning innenfor rammen av systemet(familien) eller utenfor. Andersens (2007) begrep utenfra-praksis og innen-fra praksis, kan forstås som noe av det samme. Slik jeg forstår Watzlawicks tenkning om forandring, kan det ses i sammenheng med informantenes beskrivelser av å gi råd når situasjonen tilsier det. I en familierapeutisk verden, vektlegges veiledning, hvor refleksjonsprosesser blir vesentlige. Det Andersen (2007) kaller en innenfra-praksis, omhandler samtalen som ligger innenfor klientens rammer, dens mening og språk. Forandring foregår innenfra, gjennom samtale med seg selv og den andre. Andersen hevder at det skapes mening i det språk som er tilgjengelig (Ibid.). Slik sett kan rådgivning ses å være i strid med samskapingsprosessen informantene er opptatt av, samtidig viser de til nettopp viktigheten av å tilpasse, både språk og kontekst. Balansegangen som formidles, mellom råd og veiledning, kan også forstås som et uttrykk for informantenes normative rolle og posisjon.

Informantene ser på refleksjon som et nyttig aspekt i familiearbeidet, for å skape bevegelse og endring. Både over seg selv og sin rolle, og i situasjonen. Samtidig formidler noen informanter at det er en kunst å lene seg tilbake. En informant benevner denne iveren etter å hjelpe, som engasjement. Vil i så fall terapeutenes engasjement kunne bli til hinder for klientens refleksjons og - endringsprosess? I engasjementet ligger faren i å forstå for fort, hvor terapeutens forståelser blir gjeldende. Andersen (2007) er opptatt av faren ved å forstå for fort. Han viser til betydningen av tempoet under samtalen. Pauser blir viktige element for å lytte til det klienten formidler, samtidig til sin egen indre samtalen. Innen barnevern som jeg selv er kjent med, er det viktig å fremstå som tydelig. En skal å tåle en ”trøkk” og ting skal gå litt fort. Informantene legger vekt på tydeligheten, og liker den intense jobbingen som barneverntjenesten er kjent for. Informantene sier noe om alt barnevernsarbeidet favner, både det rolige og det akutte. Denne balansegangen er noe av det som engasjerer dem. *Man blir slik hverdagen er i første linjen*, er et beskrivende utsagn fra en av informantene. Dette kan virke

motstridende til en refleksiv, undrende og ikke-vitende holdning (Andersen 2007; Anderson 2003), som forventes av familieterapeutene. Den *fleksible intensiteten* som beskrives på ulike nivå, tolker jeg som balansekunsten det er, i å tilpasse en refleksiv praksis, i en barnevernkontekst.

5.3.4 Oppsummering

I studien understreker informantene sine opplevelser og erfaringer av at barnevernet er et sted for systemtenkning og familieterapi. Samtidig formidles opplevelser av at familieterapeutisk arbeid i barneverntjenesten, kan oppleves som et kappløp med tiden. Den balansegangen som informantene formidler, i å utøve en refleksiv praksis i en normativ kontekst, kan oppsummeres i utsagn fra informantene. *Å strø litt terapi i forbifarten – den fleksible intensiteten – man blir slik hverdagen er i 1. Linjen.*

6. KONKLUSJON

I det følgende oppsummeres temaene som viser de funn som fremkommer i denne studien. Studiens problemstilling og forskningsspørsmål er som følger:

Hvordan opplever familieterapeutene betydningen av sin rolle og familieterapeutisk tenkning i arbeidet med ungdom og foreldre i barneverntjenesten?

- *Hvordan forstår familieterapeutene ungdom og foreldres konfliktfulle relasjoner?*
- *På hvilken måte har familieterapi og system-tenkningen betydning for deres praksisutøvelse?*

Hvilken betydning deres rolle og familieterapeutisk tenkning har i barneverntjenesten, vises til flere aspekter ved det informantene i studien formidler, om deres opplevelser av å være balansekunstnere.

Å balansere mellom ulike forståelser

Informantene viser til forståelser av de relasjonelle vanskene mellom ungdom og foreldre, i sammenheng med ungdommens omsorgssituasjon, oppvekst og historie. Ungdommens adferd og uttrykk ses i sammenheng med foreldrenes manglende forståelser for ungdommen. Det vises til relasjoner og kommunikasjon som preges av avvisning, manglende tilknytning, trygghet og tillit. Informantene ser sammenhenger mellom foreldrenes egen oppveksthistorier, som kan innvirke på ungdom og foreldre-relasjonen.

Informantene formidler å være i en stadig balansegang mellom ungdommens og foreldrenes ulike forståelser. Funnene viser at foreldre ofte forstår ungdommen som årsaken til problemene i familien. Videre formidler informantene at ungdommer opplever skyld, og ser på seg selv som problemet. De er opptatt av ungdommens behov for å bli forstått, sett og hørt. Betydningen av foreldrerollen og ansvar blir understreket. Det vises til dagens foreldre, som kan ha liten forståelse og kunnskap om ungdomstiden. Det kommer frem betydningen av trygg tilknytning også i ungdommens løsrivningsfase. Informantene er opptatt av ungdom og foreldre - relasjoner i ungdomstid.

Informantene er opptatt av betydningen av å etablere trygghet og gode relasjoner til ungdommen og foreldrene.

Å balansere mellom roller og posisjoner

I studien kommer betydningen av terapeutrollen i familiearbeidet frem. Informantene viser til betydningen av å etablere gode relasjoner og allianse, for å oppnå samarbeid i familiearbeidet. Funnene viser at informantene tillegger betydningen av seg selv, og deres kvaliteter i terapeutrollen. Betydningen av ekte engasjement, egenskaper, erfaring og kompetanse kommer frem. Informantene vektlegger en anerkjennende holdning i etablering av gode relasjoner og alliansebygging til familien. De nevner betydningen av verdien respekt, åpenhet, likeverdighet og ekthet. Funnene viser balansegangen mellom å være ekspert, ikke-vitende og å være der klientene er. Aspekter som *å våge* kommer frem. Informantene nevner betydningen av å våge å by på seg selv, våge å være en del av, og våge å tone ned ekspertrollen. Evner til fleksibilitet blir viktige terapeutferdigheter i barnevernsarbeidet. Fleksibiliteten omhandler ulike nivå, i både rollen og posisjoner, som kan beskrives som *den fleksible intensiteten*.

Funnene viser en kontinuerlig balansegang mellom ulike roller og posisjoner. De balanserer mellom å være familierapeuter og barnevernsarbeidere. De balanserer mellom ulike roller, posisjoner og mandat. Balansegangen viser til ulike dilemma knyttet til terapeutrollen i barnevernet, kontra deres forståelser og egne holdninger. Tydelighet og åpenhet fremholdes som viktig. Bare en informant nevner maktbegrepet. Informantene opplever at rollen som familierapeut er en snillere rolle.

Å balansere en refleksiv praksis i en normativ kontekst

Informantenes engasjement for barnevernsarbeid kommer tydelig frem i studien. De formidler betydningen av familierapeutisk og system-tenkningen, for familiearbeidet og for dem selv som terapeuter. Funnene viser til betydningen av terapeutens egenskaper, kompetanse og erfaring. Særlig vektlegges evner til fleksibilitet. Å kunne tilpasse og favne det unike og særegne, ved personene og situasjoner, i valg av tilnærming og intervensjon.

Informantene viser til betydningen av refleksjon og prosess i arbeidet. De ser betydningen av å være både rådgivende og veiledende, når det tilpasses personen og situasjonen. Informantene opplever seg selv som både igangsettere, læremestere og rollemodeller. De er opptatt av en narrativ tenkning, og bruk av metaforer som tilnærming i familiearbeidet.

Funnene viser til en stadig balansegang i utøvelse av en refleksiv praksis, i kombinasjon med en normativ rolle. Informantene formidler begrensninger og dilemmaer, knyttet til tid og prosess. *Å strø litt terapi i forbifarten* illustrerer forventninger knyttet til rollen som familieterapeuter.

Informantenes engasjement for barnevern og familiearbeid kommer tydelig frem. Informantene beskriver sine familieterapeutiske kunster i et normativ system. En informant beskriver oppsummerende ” *Man blir slik hverdagen er i 1. linjen!*”

6.1 Sammenfatning og refleksjoner

Balansekunstene som informantene formidler, omhandler nok langt flere aspekter enn det som fremkommer i studien. Balansekunstene som beskrives, omhandler en kontinuerlig balanse mellom ulike roller, posisjoner og forståelser. Mellom ungdommens, foreldrenes og egne. Mellom familieterapeutisk og systemisk tenkning og innen barnevernet.

Familieterapiens historie har endret seg gjennom tiden. Ulike menneskesyn og problemforståelser, har ledet til ulike teorier, tilnærminger og metoder. Tenkning og forståelser, om hvordan problemer oppstår, løses, terapeutens rolle og posisjon, har vært i en stadig endring. Det er en stadig pågående debatt, om hva terapi er og hva som har effekt. Dette må også familieterapeutene forholde seg til, og ta stilling til (Johnsen og W. Torsteinsson 2012). Hva har vi tro på? Hva som virker i terapi, blir omtalt i boken *The Heart & Soul of Change* (Hubble, Duncan og Miller 1999). Bokas tittel kan illustrere det informantene formidler å ha tro på, i arbeidet i barneverntjenesten.

Informantene viser til mange aspekter med hva de har tro på og legger i en refleksiv praksis. Både i deres forståelser av samhandling og relasjoner mellom ungdommen og foreldre. Også hvilke holdninger de legger til grunn i sin profesjonelle praksis. Det informantene understreker av viktige egenskaper og ansvar, i rollen som foreldre i ungdomstid, viser til paralleller i hva de selv vektlegger som viktige terapeutegenskaper og kvaliteter. De viser til relasjonens betydning og tilknytningsforhold, for å skape trygghet og tillit. De viser til roller, hvordan de ”svitsjer” og tilpasser, som viser sensitivitet.

De formidler relasjonens betydning, anerkjennelse, og å være der den andre er. Det formidler ekte engasjement, varme og omsorg. Dette formidles også i beskrivelsene om å bruke seg selv, og å være rollemodeller. De går foran som gode eksempler.

Kanskje det er slik, som innledningens historie om jenta på 16 år formidler. Det handler om å oppleve seg sett, og å høre; jeg er glad i deg.

Balansekunstene til familieterapeutene som jobber i barneverntjenesten, blir vesentlige. Tydelighet og bevissthet om sin rolle, blir viktig å hele tiden holde frem, som også informantene formidler. I løpet av studien har jeg undret meg over, hvor lite fokuset ble rettet på maktspektet. Bare en informant benytter ordet makt. Under intervju samtalerne fokuserte heller ikke jeg på maktbegrepet. Hjelperelasjoner vil alltid innebære asymmetriske relasjoner (Eide og Eide 2004). Uavhengig av rolle og posisjon innen barneverntjenesten, vil det inkludere en form for maktreasjon. Jeg opplever at maktspektet allikevel kommer frem i studien, i andre forkledninger. I forståelser, for eksempel som en snillere rolle, opptatthet av likeverdighet og å ”kle av seg ekspert stempelet”. Det formidler posisjoner og roller. Og kanskje er det slik hverdagen for familieterapeuter i barnevernet fortøner seg. En snillere og mildere rolle, hvor relasjons og samarbeids -fokuset blir vektlagt i endringsarbeidet. Jeg valgte å stille spørsmål ved den snillere rollen og fokuset på relasjoner. Jeg undres, om de familier med ungdom som vi møter, opplever terapeuten eller kontrolløren, eller begge deler. Kan denne kombinasjonen være begrensende eller berikende for endring familiene? Hvordan opplever ungdommen og foreldrene denne balansegangen? Det ville være interessante problemstillinger for videre forskning.

”*Man blir slik hverdagen er i 1.linjen*” sier en av informantene i studien. Min erfaring, er at utsagnet blir en god beskrivelse av hvordan jeg tror mange familieterapeuter kan oppleve seg selv, innen rammen av barnevernet. Denne beskrivelsen er oppsummerende for informantenes opplevelser av seg selv, hvordan de blir balansekunstnere av en systemisk tilnærming i en normativ kontekst. Dette formidler både deres evner til å være fleksible, til å bevege seg i retning av hva både ungdommen og foreldrene har behov for. Evne til å la seg bevege for å skape bevegelse. Man blir slik hverdagen er i 1. linjen, kan forstås å handle om fleksibiliteten, som familieterapeutene opplever å utvikle i arbeidet i barneverntjenesten. De er hele tiden i en bevegelse mot å tilpasse seg klientene. Denne fleksible holdningen og tilnærmingen, blir en del av dem og deres terapeutiske stil. De opplever å måtte favne, det rolige og akutte, både prosess og det umiddelbare i situasjoner. Denne fleksibiliteten er en balansekunst. Som også informantene formidler, blir systemtenkning og familieterapeutisk tenkning, viktig nettopp innen barnevernet. De

holdninger og verdier som formidles, og å se individet i et systemisk og sirkulært samspill med omgivelsene, se sammenhenger, formidler både håp og tro på muligheter. Det kan bidra til å frata følelser av skyld. Det kan gi kraft til den andre.

Studien har gitt meg flere tanker om hva familieterapeutenes hverdag i barnevernet rommer. Det utfordrer både terapeutens personlige og profesjonelle egenskaper og kompetanse. Det formidler et stort behov for veiledning, både for å ivareta alle balansegangene, mellom roller og posisjoner i familien, og i barneverntjenesten.

Med et kritisk tilbakeblikk på studien, opplever jeg at tema for studien ble omfattende og bredt. Noen av temaene og fenomener som fremkommer og blir diskutert, kunne vært nok for et masterstudie i seg selv. I de tre temaene som fremkommer som hovedfunn, opplever jeg å se sammenhenger.

Jeg valgte bilde ”*Hamskifte*” som forside på masteroppgaven. Jeg opplever det passende i forhold til studiens tittel og tema som fremkommer. Den tilstanden ungdommer befinner seg i, kan betegnes som et hamskifte. En person i endring, noe nytt stiger frem. Dette indikerer også at foreldrenes tilstand, posisjon og rolle er i forandring. Den kontinuerlige balansegangen som familieterapeutene formidler å være i, mellom forståelser, rolle og posisjoner, i familier og i barnevernkonteksten, kan betegnes som et hamskifte. En av informantene i denne studien påpeker også denne tenkningen, om at ingenting er konstant og alt er omskiftelig, og hun sier;

”verden forandrer seg hele tiden, eller for å si det sånn: den elven du stiger ned i, er ikke den samme som du stiger opp av. Det er sånn livet er!”

Noe av det samme sier Bateson. Han benytter økologien som metafor for sammenhenger i mentale prosesser, for å se sammenhenger og påvirkninger. Bateson beskriver tenkningen om sammenhenger med alt levende, hvor alt er noe i relasjon til noe annet. Batesons ideer om prosess og endring handler om at alt endrer seg hele tiden om vi merker det eller ikke (Ølgaard 2004). Alt er i utvikling og bevegelse. Det samme skjer i relasjoner mellom mennesker. Nora Bateson formidlet under en forelesning ved Diakonhjemmet (2013), *en kan ikke be en kameleon om hvilken farge den skal ikle seg, det handler om sammenhenger og tilpasninger* (min oversettelse). Studien viser at det ekte engasjementet, ved å våge å by på seg selv, å våge å tilpasse seg, og å kunne foreta

et hamskifte, er av betydning for relasjonsarbeidet i familiene. Å være balansekunstnere forutsetter å våge.

7. REFERANSER

- Andersen, T. (2007) - *Reflekterende processer. Samtaler og samtaler om samtalerne*. 3. utgave, 3. opplag, Dansk Psykologisk Forlag.
- Anderson, H. (2003) – *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Askland L., Sataøen S-O. (2013) – *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. 3. utgave, 1. opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Bjartveit S. og Kjærstad T. (2001) – *Kaos og kosmos. Byggesteiner for individer og organisasjoner*. 3.opplag, Kolle Forlag.
- Bowlby, J. (1988) – *A secure base. Parent-Child Attachment and Healty human Development*. USA. Basic Books
- Brandtzæg I., Smith L. og Torsteinson S. (2011) – *Mikroseperasjoner. Tilknytning og behandling*. Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS
- Brinkmann S. og Kvale S. (2009) – *Det kvalitative forskningsintervju*. 2. utgave, 1.opplag, Gyldendal Norske Forlag AS
- Broberg A., Granqvist, P. Ivarsson, T. Og Mothander, P. R. (2006) – *Anknytningsteori – betydningen av nära känslomässiga relationer*. Bokforlaget Natur och kultur.
- Carr, A. (2009) - *The effectiveness of family therapy and systemic interventions for adult-focused problems*. Journal of Family Therapy, 31;46-74. Nedlastet 12.04.2013
- Dalland, O. (2004) – *Metode og oppgaveskriving for studenter*. 3. Utgave, 4. Opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dallos R. og Vetere A. (2005) – *Researching Psychotherapy and Counselling*. Open university Press.
- Dallos R. og Vetere A. (2009) – *Systemic Therapy and Attachment Narratives*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Duncan B. og Sparks J. (2010) – *I fellesskap for endring*. 1.utgave, 2. Opplag. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Eide H. og Eide T. (2000) – *Kommunikasjon i relasjoner. Samhandling, konfliktløsning og etikk*. 6. opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Eide T. og Eide H. (2004) – *Kommunikasjon i praksis. Relasjoner samspill og etikk i sosialfaglig arbeid*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Frøyland, L. (2006) – *Kokebok – terapi eller på jakt etter mening?* Tidsskriftet Fontene, 22.09.2006.
- Frøyland, L. (2008) – *Masterstudie - Barn og foreldre i samme rom. Erfaringer med familiesamtaler i BUP*. Bibsys.diora
- Fonn, K. (2010) – *Masterstudie, Mellom barn og voksen. Mellom avhengighet og selvstendighet*. Bibsys.diora

- Gjærum B., Grøholt B., og Sommerschild H. (Red.) - (2003) – *Mestring som mulighet i møte med barn, ungdom og foreldre*. 4. opplag, Universitetsforlaget
- Hart S. og Schwartz R. (2011) – *Fra interaksjon til relasjon. Tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore & Fonagy*. 1. Utgave, 2. Opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Haaland R., K. (2007) – *Løft og narrativer i profesjonelle samtaler*. 2. Opplag, Universitetsforlaget.
- Haarklou, J. (2010) – *Skjønn meg – ikke oppdra meg. Et utviklings psykologisk perspektiv*. Nedlastet på haarklou.no, 29.03.2013
- Haavind og Øvreeide (Red.) (2007) - *Barn og unge i psykoterapi, terapeutiske fremgangsmåter og forandring*. Kap. 1 og 6. Gyldendal.
- Hennum, N. (2002) – *Doktorgradsavhandling - Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far til norsk ungdom*. NOVA rapport nr.19/02
- Hoffman, L. (1987) – *La oss legge makt og kontroll bak oss: Mot en ”2. Ordens” systemisk familierapi*. Fokus på familien, nr. 3:129-145
- Hubble, M., Duncan B., Miller S. (1999) – *The Heart & Soul of Change. What works in therapy*. American Psychological Association. USA
- Hylland Eriksen, T. (2001) – *Flerkulturell forståelse*. 2. Utgave, Universitetsforlaget.
- Høstmark Nielsen G., Raaheim K. (2000) – *En innføringsbok i Psykologi for universiteter og høyskoler*. 3. opplag, Cappelen Akademiske Forlag.
- Hårtveit H. og Jensen P. (2004) – *Familien pluss en. Innføring i familierapi*. ”. 2. Utgave, Universitetsforlaget
- Jensen, P. (1994) – *Ansikt til ansikt. System – og familieperspektivet som grunnlag for klinisk sykepleie*. Ad Notam Gyldendal.
- Jensen, P. og Ulleberg, I. (2011) – *Mellom ordene. Kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Johannessen, A., Tufte P-A. og Christoffersen L. (2010) – *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 4. Utgave, Abstrakt Forlag.
- Johnsen A., Sundet R., Wie Torsteinsson V. (Red.) (2008) - *Samspill og selvopplevelse – nye veier i relasjonsorienterte terapier*. 3. opplag, Tano Aschehoug, Oslo.
- Johnsen, A., Wie Torsteinsson V. (2012) - *Lærebok i Familierapi*. Universitetsforlaget.
- Kvale, S. og Brinkmann S. (2009) – *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademiske.
- Kvello, Ø. (2007) – *Utredning av atferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Universitetsforlaget.
- Kvello, Ø. (2011) – *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. 1.utgave, 2.opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.

- Kvello, Ø. (2012) – *Tidlig barneverninnsats med utgangspunkt i tilknytningsforskning*. Tidsskriftet Norges Barnevern, nr. 03; 117- 134
- Langdridge, D. (2006) – *Psykologisk forskningsmetode. En innføring i kvalitative tilnæringer*. Tapir Akademiske Forlag
- Lundby, G. (2003) – *Historier og terapi – om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. 3. opplag, Tano Aschehoug.
- Lundby, G. (2009) – *Terapi som samarbeid – om narrativ praksis*. Pax forlag A/S Oslo.
- Minuchin, S. (1996) – *Konstuktivismens forførelse, at definer magten væk vil ikke få den til at forsvinde*. Fokus på familien, nr. 1;52-57
- Mæhle, M. (2005) – *Re-Inventing the Child in Family Therapy. An Investigation of the Relevance and Applicability of Theory and Research in Child Development for Family Therapy Involving Children*. Unipub Forlag, Oslo Academic Press.
- Mørch, W-T (2012) – Implementering av evidensbaserte tiltak i barnevernet. Tidsskriftet for Norges barnevern, Nr.3:137-150
- Nissen - Lie, H. (2012) – *Hva kjennetegner gode og mindre gode psykoterapeuter? Betydningen av terapeutens selvforståelse for prosess og utfall av psykoterapi*. Mellanrummet – Nordisk tidsskrift for barn och ungdomspsykoterapi. Nr.26: 79 - 90
- Ofstad, K. og Skaar, R.(2010) – *Barnevernloven*. 5.utg., 2.opplag, Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Postholm, M-B. (2010) - *Kvalitativ metode. En innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. 2. Utgave, Universitetsforlaget
- Schibbye Løvlie, A-L. (2009) – *Relasjoner. Et dialektisk perspektiv på eksistensiell og psykodynamisk psykoterapi*. 2. Utgave, Universitetsforlaget
- Smith J., Flowers P. og Larkin M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Sroufe, L. A. (2005) – Attachment and Development: A prospective, longitudinal study from birth to adulthood, Attachment and Human Development, des. 7 (4): 349-367
- Sundet, R. (2009) – Doktoravhandling. *Client directed, outcome informed therapy in an intensive family unit – A study of the use of research generated knowledge in clinical practise*. Universitetet i Oslo.
- Syrstad, E. (2011) – *Når ikke- eksperten blir eksperten*. Fokus på familien, nr.1:45-54
- Thagaard, T. (2009) – *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. Utgave, Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Ulleberg, I. (2007) – *Kommunikasjon og veiledning*. 3. opplag, Universitetsforlaget.
- Watzlawick P., Weakland J. og Fisch R. (1996) – *Forandring. Prinsipper for hvordan problemer oppstår og hvordan de løses*. Pensumtjeneste AS.
- Wampold, B. E., & Budge, S. L. (2012). The 2011 Leona Tyler Award Address: *The*

relationship – and its relationship to the common and specific factors of psychotherapy.
The Counselling Psychologist, 40 (4), 601 – 623.

Ølgaard, B. (2004) - *Kommunikation og økomentale systemer - en introduksjon til Gregory Batesons forfatterskab.* Akademisk Forlag. København

Offentlige publikasjoner:

NOVA Rapport 2013; nr 10 – Nasjonale resultater, 2010 – 2012. Ungdomsforskning.
www.ungdata.no/asst/7229/1/7229_1.pdf

NOU 2012; nr. 5 – *Bedre beskyttelse av barns utvikling.* Ekspertutvalgets utredning om de biologiske prinsipp i barnevernet. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet

UIN- Rapport 2011; nr 12 – Reidun Follesø (red.) - Sluttrapport fra prosjektet *Ungdom i svevet. Gi viljen en mulighet.* www.ungsinn.uit.no

Q1178 B 2010 – Veileder, *Det magiske øyeblikket.* Hvordan komme i kontakt med ungdom som sliter. Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
www.publikasjoner.dep.no

Nettadresser/ søkekilder:

[brage.bibsys. ask /diora](http://brage.bibsys.ask/diora)

haarklou.no

www.idun.no

www.uea.ac.uk/providingascurebase

www.uio.no

www.ungdata.no

forskning.no

Vedlegg 1

Lise Merete U. Braathen

Kvartsvæien 19

3340 Åmot

Mail: lisen_ueland@hotmail.com

lise.braathen@lier.kommune.no

Tlf: 92832890

Åmot

20.05.2012

**FORESPØRSEL OM Å DELTA I INTERVJU I FORBINDELSE MED
MASTEROPPGAVE**

Mitt navn er Lise Merete U. Braathen og jeg er masterstudent i Familieterapi og Systemisk praksis, ved Diakonhjemmet høgskole i Oslo. Jeg skal nå i gang med den avsluttende masteravhandlingen, og etterspør i den forbindelse noen som kunne tenke seg å være informanter til mitt prosjekt.

Temaet for min oppgave er *familieterapi i barneverntjenesten, med fokus ungdom og deres foreldre*. Jeg er opptatt av betydningen av relasjon og tilknytning i ungdomsår og hvordan familieterapeuter som jobber i barneverntjenesten forstår ungdom og foreldre – konflikter, og om tilknytning vektlegges i møte med ungdom og deres foreldre.

Jeg ønsker å se nærmere på hvordan familieterapeuter som jobber i barneverntjenesten opplever disse møtene og på hvilken måte opplever terapeuten at systemisk praksis kan bidra til å styrke ungdom – foreldre – relasjon.

For å se på dette tema ønsker jeg å intervju 3- 6 personer med familieterapeutisk kompetanse som jobber i barneverntjenesten.

Spørsmålene i intervjuet vil fokusere på den enkeltes erfaring, hvordan den enkelte terapeut opplever disse møtene, samt refleksjoner omkring egen rolle og praksis/engasjement.

Under intervjuene vil det bli benyttet båndopptager, samtidig vil jeg også skrive notater underveis. Intervjuet tenkes å vare i ca en time, og hvor det gjennomføres kan vi bli enige om.

Det er helt frivillig å delta og det er mulighet for å trekke seg på hvilket som helst tidspunkt, uten å måtte forklare hvorfor. Om noen trekker seg underveis, vil alle innsamlede data bli slettet.

Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt og alle anonymiseres. Det betyr at ingen av informantene skal kunne gjenkjennes i den endelige avhandlingen.

Innsamlede data /opplysninger underveis i arbeidet vil bli sikkert oppbevart, slik at ingen har tilgang til materialet. Jeg vil bare benytte min private pc til dette arbeidet. Etter at masteroppgaven er avsluttet våren 2013, vil alle opplysninger fra informantene destrueres.

Dersom du har lyst å delta som informant ved å la deg intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender til meg. Om det er noe du lurer på kan jeg kontaktes på telefon eller mail. Du kan også kontakte min veileder Unni Nygaard på tlf: 91364073.

Med vennlig hilsen

Lise Merete U. Braathen

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har mottatt og lest informasjon om studien i Master i Familieterapi, om *Familieterapi i barneverntjenesten med fokus på ungdom og deres foreldre*. Jeg ønsker å være informant og stille på intervju.

Navn på deltager / Dato

Lise Merete U. Braathen / Dato

Vedlegg 2 INTERVJU GUIDE

Innledning

- Presentere meg selv; min praksis og utdanning.
  - Informere om formålet med undersøkelsen, begrunnelse for valg av informanter. Informere om IPA som analysemetode.
  - Informere om å sikre anonymitet og oppbevaring av datamaterialet blir oppbevart på et sikkert sted.
  - Informerer om retten til å avbryte intervjuet når som helst og retten til å trekke seg når som helst.
  - Si noe om hvordan jeg har tenkt at selve intervjuet kan gjennomføres, båndopptager, pause, varighet etc..
1. Praksis – hvilken stilling -hva innebærer en slik stilling - hvor lenge har du jobbet med dette?
    - Hva er dine erfaringer med familier med ungdom?
    - Hva er dine erfaringer som familieterapeut i barnevernet – hvordan har du opplevd at din kompetanse er nyttig?
    - På hvilken måte har det vist seg nyttig for deg? For klientene?
  2. Hvordan opplever du at familieterapeutisk arbeid kan være nyttig i barneverntjenesten?
    - Opplever du at familieterapi – systemtenkningen er nyttig i barnevernsarbeidet du gjør? Evt. på hvilken måte?
    - Hva evt. er det i systemtenkningen som kan være nyttig? Begrensninger?
    - På hvilken måte trer det frem?
    - Hvor henter du ideene dine fra?
    - På hvilken måte kan tenkningen ha betydning for hvordan du forstår familier med ungdom?
  3. Hvordan forstår du ungdommer som er i konflikt med sine foreldre ?Hva er din opplevelse?
    - Hvordan forstår du dette?... Hva opplever du at det handler om?
    - Hva pleier du å gjøre?
    - Hvilke forståelses - modeller er fremtredende?
    - Hvordan opplever du at foreldrene og ungdommen forstår sin situasjon?

- Hvordan opplever du at foreldrene/ungdommen tar imot din forståelse?
4. Hva er det du er opptatt av i møte med foreldre og ungdom?
    - Historie – fra praksis? Hvordan forstår du denne historien?
    - Hvordan opplevde du...etc..Hva opplever du er nyttig i disse møtene?
    - Er du opptatt av tilknytning og relasjon mellom ungdommen og foreldrene?
    - Vektlegges dette i samtaler? Evt. på hvilken måte /hvordan?
    - Hvordan opplever du at dette forstås av foreldre /ungdommen?
  5. Hvilke tanker og forventninger tar du med deg inn i disse møtene?
    - Opplever du noen dilemma i ditt familieterapeutiske arbeid i barneverntjenesten?
    - Begrensninger?
  6. På hvilken måte opplever du at systemtenkning og praksis kan bidra til å styrke ungdom og foreldre – relasjon? På hvilke måter?
    - Hvordan forstår og opplever du at dette kan påvirke din praksis og kan ha betydning for endring for familien?
  7. Til slutt - Noe du har lyst å tilføre – noe du ikke fikk snakket om, evt. noe som har dukket opp underveis?
Hvordan opplevde du å delta på dette intervjuet?